

TÜRK İŞ DÜNYASININ ULUSLARARASI ÖĞRENCİLİK YAKLAŞIMI, TECRÜBE VE BEKLENTİLERİ

İSTANBUL
TİCARET
ODASI 1882

İTOSAM
İSTANBUL TİCARET ODASI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

TÜRK İŞ DÜNYASININ ULUSLARARASI ÖĞRENCİLİK YAKLAŞIMI, TECRÜBE VE BEKLENTİLERİ

Proje Yürütücüsü

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Erkam Kocakaya

İSTANBUL
TİCARET
ODASI 1882

İTOSAM
İSTANBUL TİCARET ODASI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

SEKTÖREL ARAŞTIRMALAR
YAYIN NO: 2025 - 5
İSTANBUL

İTO Çağrı Merkezi

444 0 486

İTO Yayın Kurulu

Mehmet Develiođlu

Münir Üstün

Prof. Dr. Nihat Alayođlu

Erhan Çardaklı

Hasan Uluç Hacıhasanođlu

A.Erdem Kiracı

Tolunay Dayı Yalçın

Odamız yayınlarına
internet sitemizden ulaşabilirsiniz.
www.ito.org.tr

Proje Yürütücüsü

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Erkam Kocakaya

Araştırmacılar

Prof. Dr. Faruk Taşcı

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Miraç Bükey

Hamza Kızılkaya

Katkıda Bulunan

Ersel Ertürk

Tashih

Hicret Kobalas

Tasarım

Melda Giritliođlu (İTOSAM)

Baskı

Yeditepe Ofset Yayıncılık Reklamcılık ve Ambalaj San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi C Blok 2 BC 2 Zeytinburnu/İstanbul
Sertifika No: 51568

ISBN 978-625-6722-50-7 (Basılı)
ISBN 978-625-6722-51-4 (Elektronik)

1.Baskı: Ağustos 2025, İstanbul

Copyright © İTO (İstanbul Ticaret Odası)

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, yazarın ve İTO'nun önceden yazılı izni olmaksızın mekanik olarak, fotokopi yoluyla veya herhangi bir şekilde çoğaltılamaz. Bu eserin bazı bölümleri veya paragrafları, sadece araştırma veya özel çalışmalar amacıyla yazarın adı ve İTO belirtilerek bilgisi dahilinde kullanılabilir.

   /itosamkurumsal

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ.....	6
ŞEKİL LİSTESİ.....	10
KISALTMA LİSTESİ.....	11
SUNUŞ.....	13
YÖNETİCİ ÖZETİ.....	14

1. BÖLÜM

ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER VE İSTANBUL

1.1. ULUSLARARASI ÖĞRENCİLİK.....	19
1.2. İSTANBUL'DA ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER.....	21

2. BÖLÜM

EKONOMİ, İŞ DÜNYASI VE ULUSLARARASI ÖĞRENCİLİK

2.1. NİTELİKLİ İŞ GÜCÜ OLARAK ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER.....	25
2.2. ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN EKONOMİYE KATKILARI.....	26
2.2.1. HARCAMALARI İLE EKONOMİYE KATKILARI.....	27
2.2.2. İSTİHDAM YOLUYLA EKONOMİYE KATKILARI.....	29
2.2.3. DIŞ TİCARET FAALİYETLERİ İLE EKONOMİYE KATKILARI.....	30

3. BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMALARINDAN BULGULAR

3.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	33
3.2. ANKET BULGULARI.....	33
3.2.1. ARAŞTIRMAYA KATILAN ŞİRKETLERİN PROFİLİ.....	33
3.2.2. ŞİRKETİN ULUSLARARASILAŞMA DURUMU.....	40
3.2.3. ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİLİK, STAJ, İSTİHDAM, GİRİŞİMCİLİK VE ULUSLARARASI TİCARET YAKLAŞIMI.....	45
3.2.3.1. ULUSLARARASI ÖĞRENCİLİK YAKLAŞIMI.....	45
3.2.3.2. ÇALIŞMA, STAJ VE İSTİHDAM YAKLAŞIMI.....	48
3.2.3.3. TİCARET VE GİRİŞİMCİLİK YAKLAŞIMI.....	53

3.2.4. ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ İSTİHDAMINA İLİŞKİN DENEYİMLER.....	58
3.2.4.1. ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUN BİREYLER İLE ÇALIŞMA DENEYİMİ OLMAYANLAR.....	58
3.2.4.2. ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUN BİREYLER İLE ÇALIŞMA DENEYİMİ OLANLAR.....	60
3.3. ANKET İLERİ ANALİZİ.....	65
3.3.1. ŞİRKETLERİN SEKTÖRLERE GÖRE ULUSLARARASI ÖĞRENCİLİK YAKLAŞIMI.....	66
3.3.2. ŞİRKETLERİN SEKTÖRLERE GÖRE ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ STAJ VE İSTİHDAMINA DAİR YAKLAŞIMI.....	67
3.3.3. ŞİRKETLERİN SEKTÖRLERE GÖRE ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ GİRİŞİM FAALİYETLERİNE DAİR YAKLAŞIMI.....	71
3.3.4. ŞİRKETLERİN SEKTÖRLERE GÖRE ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ TİCARET FAALİYETLERİNE DAİR YAKLAŞIMI.....	72
3.3.5. ÇALIŞAN DENEYİMİ OLMA DURUMUNA GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİLİK YAKLAŞIMI.....	74
3.3.6. ÇALIŞAN DENEYİMİ OLMA DURUMUNA GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ STAJ VE İSTİHDAMINA DAİR YAKLAŞIMI.....	75
3.3.7. ÇALIŞAN DENEYİMİ OLMA DURUMUNA GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ GİRİŞİM FAALİYETLERİNE DAİR YAKLAŞIMI.....	78
3.3.8. ÇALIŞAN DENEYİMİ OLMA DURUMUNA GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ TİCARET FAALİYETLERİNE DAİR YAKLAŞIMI.....	79
3.3.9. DEİK'E ÜYE OLMA DURUMUNA GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ STAJ VE İSTİHDAMINA DAİR YAKLAŞIMI.....	80
3.3.10. TİM'E ÜYE OLMA DURUMUNA GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ STAJ VE İSTİHDAMINA DAİR YAKLAŞIMI.....	82
3.3.11. TİM'E ÜYE OLMA DURUMUNA GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ TİCARET FAALİYETLERİNE DAİR YAKLAŞIMI.....	85
3.3.12. İHRACAT PROFİLİNE GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİLİK YAKLAŞIMI.....	86
3.3.13. İHRACAT PROFİLİNE GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ STAJ VE İSTİHDAMINA DAİR YAKLAŞIMI.....	87
3.3.14. İHRACAT PROFİLİNE GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ TİCARET FAALİYETLERİNE DAİR YAKLAŞIMI.....	90
3.3.15. İTHALAT PROFİLİNE GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİLİK YAKLAŞIMI.....	91
3.3.16. İTHALAT PROFİLİNE GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ STAJ VE İSTİHDAMINA DAİR YAKLAŞIMI.....	92
3.3.17. DIŞ İŞLER DEPARTMANI OLMA DURUMUNA GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ STAJ VE İSTİHDAMINA DAİR YAKLAŞIMI.....	95
3.3.18. DIŞ İŞLER DEPARTMANI OLMA DURUMUNA GÖRE ŞİRKETLERİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VEYA MEZUNLARININ TİCARET FAALİYETLERİNE DAİR YAKLAŞIMI.....	97
3.4. NİTEL ARAŞTIRMA BULGULARI.....	98

3.4.1. ÇALIŞMA YAKLAŞIMI, İSTİHDAM DİNAMİKLERİ VE YETENEK AÇIĞI.....	99
3.4.2. MEVZUAT VE BÜROKRATİK ENGELLER.....	101
3.4.3. EĞİTİM SİSTEMİ VE NİTELİK ELEŞTİRİSİ.....	102
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	103
KAYNAKÇA.....	109

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Şirket Genel Profili.....	34
Tablo 2. Şirket Ana Faaliyet Alanı.....	36
Tablo 3. Şirket Türü.....	36
Tablo 4. Şirket Yapısı.....	37
Tablo 5. Şirket Kuruluş Dönemi.....	37
Tablo 6. Şirket Çalışan Sayısı.....	38
Tablo 7. Uluslararası Fuarlara Katılım Sıklığı.....	39
Tablo 8. Uluslararası İş Gezisi Sıklığı.....	39
Tablo 9. İhracat Yapılan Bölgeler.....	41
Tablo 10. İthalat Yapılan Bölgeler.....	42
Tablo 11. Çalışanlarda Yabancı Dil Şartı Arama Durumu.....	44
Tablo 12. "Türkiye'nin Uluslararası Öğrenci Politikasını Doğru Buluyorum." İfadesine Katılım Durumu.....	46
Tablo 13. "Türkiye'de Öğrenim Gören Uluslararası Öğrenci Sayısının Artması Gereklidir." İfadesine Katılım Durumu.....	46
Tablo 14. "Türkiye'de Öğrenim Görecek Uluslararası Öğrenciler Belirli Ülke ve Bölgelerden Kabul Edilmelidir." İfadesine Katılım Durumu.....	47
Tablo 15. "Uluslararası Öğrencilere Yönelik Burs Faaliyetlerini Desteklerim." İfadesine Katılım Durumu.....	47
Tablo 16. "Türkiye'de Eğitimini Tamamlayan Uluslararası Öğrencilere Çalışma İzni Verilmelidir." İfadesine Katılım Durumu.....	48
Tablo 17. "İşletmeler Talep Ettikleri Takdirde Türkiye'de Öğrenim Gören Uluslararası Öğrencileri veya Mezunları Çalıştırabilmelidir." İfadesine Katılım Durumu.....	48
Tablo 18. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireylerin İstihdamının Artması Ülkemizdeki Kalifiye İş Gücü Havuzunu Genişletir." İfadesine Katılım Durumu.....	49
Tablo 19. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireylerin Sayısının Artması Türkiye'deki İşsizliği Artırır." İfadesine Katılım Durumu.....	49
Tablo 20. "Uluslararası Öğrencilerin Staj Yapmalarına İlişkin Güncel Mevzuata Hâkimim." İfadesine Katılım Durumu.....	49
Tablo 21. "Uluslararası Öğrencilerin İşletmemde Staj Yapmasını Desteklerim." İfadesine Katılım Durumu.....	50
Tablo 22. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireylerin İstihdamına İlişkin Güncel Mevzuata Hâkimim." İfadesine Katılım Durumu.....	50
Tablo 23. "İşletmemde Kısmî/Yarı Zamanlı Statüsünde Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireyleri İstihdam Edebilirim." İfadesine Katılım Durumu.....	51

Tablo 24. "İşletmemde Tam Zamanlı Statüsünde Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireyleri İstihdam Edebilirim." İfadesine Katılım Durumu.....	51
Tablo 25. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireylerin Türkiye'de Hangi Sektörlerde ve İşlerde Çalıştırılmayacağını Biliyorum." İfadesine Katılım Durumu.....	51
Tablo 26. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışanların Performansları Arasında Geldikleri Ülkeler Bakımından Fark Bulduğunu Düşünüyorum." İfadesine Katılım Durumu.....	52
Tablo 27. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Kalifiye Çalışanların Türkiye Ekonomisine Olumlu Katkısı Olduğunu Düşünüyorum." İfadesine Katılım Durumu.....	52
Tablo 28. "Kalifiye Olmasa da Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışanların Türkiye Ekonomisine Olumlu Katkısı Olduğunu Düşünüyorum." İfadesine Katılım Durumu.....	53
Tablo 29. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireyler Türkiye'de Ticarî Girişimlerde Bulunmaları Desteklenmelidir." İfadesine Katılım Durumu.....	53
Tablo 30. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireylerin Türkiye'de Şirket Kurmaları ve Ticarî Faaliyet Yapmaları Teşvik Edilmelidir." İfadesine Katılım Durumu.....	54
Tablo 31. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireylerin Girişim Fikirlerini ve Faaliyetlerini İmkânım Ölçüsünde Desteklerim." İfadesine Katılım Durumu.....	54
Tablo 32. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireyler Türkiye'nin Uluslararası Ticaretteki Konumunu Güçlendirir." İfadesine Katılım Durumu.....	55
Tablo 33. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireyler "Made in Türkiye" Ürünlerinin Dünyaya İhraç Edilmesinde Bir Fırsattır." İfadesine Katılım Durumu.....	55
Tablo 34. "Dış Ticaret Yaptığım Ülkelerde Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireyler ile İş Birlikleri Kurmak İsterim." İfadesine Katılım Durumu.....	56
Tablo 35. İş Gruplarının Uluslararası Öğrencilerin Staj veya Mezuniyet Sonrası İstihdam İmkânlarının Artırılması Konusundaki Görüşleri.....	56
Tablo 36. Türkiye'de Uluslararası Öğrencilerinin veya Mezunlarının İstihdamı ile İlgili Rol Alması Gereken Kurumlar.....	57
Tablo 37. Türkiye'de Eğitim Gören veya Mezun Statüsünde Uluslararası Bir Çalışan İstihdam Etmemeniz/Edememenizdeki Faktörler Nelerdir?.....	59
Tablo 38. Şimdiye Kadar Stajyer Kabul Edilen Uluslararası Öğrenci Sayısı.....	60
Tablo 39. Şimdiye Kadar İstihdam Edilen Uluslararası Öğrenci veya Mezun Sayısı.....	60
Tablo 40. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ın Eğitim Seviyesi.....	60
Tablo 41. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ına Ulaşma Biçimi.....	61
Tablo 42. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ın Katkı Sunduğu Alanlar.....	61
Tablo 43. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ın Geldikleri Bölgeler.....	62
Tablo 44. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ın Ortalama Çalışma Süresi.....	63
Tablo 45. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ın İşten Ayrılmasını Genel Olarak Etkileyen Faktörler.....	63
Tablo 46. İleri Analize Dahil Edilen İfadeler.....	65
Tablo 47. S20 İfadelerine Ait Betimsel İstatistikler.....	66

Tablo 48. S2 ve S20 İfadelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	66
Tablo 49. S2 ve S20 İfadeleri Anova Testi.....	67
Tablo 50. S21 İfadelerine Ait Betimsel İstatistikler.....	67
Tablo 51. S2 ve S21 İfadelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	68
Tablo 52. S2 ve S21 İfadeleri Anova Testi.....	70
Tablo 53. S22 İfadelerine Ait Betimsel İstatistikler.....	71
Tablo 54. S2 ve S22 İfadelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	71
Tablo 55. S2 ve S22 İfadeleri Anova Testi.....	72
Tablo 56. S23 İfadelerine Ait Betimsel İstatistikler.....	72
Tablo 57. S2 ve S23 İfadelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	73
Tablo 58. S2 ve S23 İfadeleri Anova Testi.....	73
Tablo 59. S26 ve S20 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	74
Tablo 60. S26 ve S20 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	74
Tablo 61. S26 ve S21 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	75
Tablo 62. S26 ve S21 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	76
Tablo 63. S26 ve S22 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	78
Tablo 64. S26 ve S22 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	78
Tablo 65. S26 ve S23 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	79
Tablo 66. S26 ve S23 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	79
Tablo 67. S7 ve S21 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	80
Tablo 68. S7 ve S21 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	81
Tablo 69. S8 ve S21 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	82
Tablo 70. S8 ve S21 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	84
Tablo 71. S8 ve S23 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	85
Tablo 72. S8 ve S23 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	86
Tablo 73. S11 ve S20 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	86
Tablo 74. S11 ve S20 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	87
Tablo 75. S11 ve S21 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	87
Tablo 76. S11 ve S21 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	89
Tablo 77. S11 ve S23 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	90
Tablo 78. S11 ve S23 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	91
Tablo 79. S13 ve S20 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	91

Tablo 80. S13 ve S20 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	92
Tablo 81. S13 ve S21 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	92
Tablo 82. S13 ve S21 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	93
Tablo 83. S16 ve S21 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	95
Tablo 84. S16 ve S21 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	96
Tablo 85. S16 ve S23 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri.....	97
Tablo 86. S16 ve S23 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi.....	98

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Dünyada ve Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler (2017-2024).....	21
Şekil 2. İstanbul'daki Uluslararası Öğrenci Sayısı (2014-2024).....	22
Şekil 3. Türkiye'deki Uluslararası Öğrenciler İçinde İstanbul (2014-2024).....	22
Şekil 4. İstanbul'daki Uluslararası Öğrenci Artışındaki Değişim (2014-2024).....	23
Şekil 5. Üniversiteler ile İstanbul'da Uluslararası Öğrenciler (2014-2024).....	23
Şekil 6. Uluslararası Öğrenci Yeni Kayıtlarında İstanbul ve Diğer İller.....	24
Şekil 7. İstanbul'da Cinsiyete Göre Uluslararası Öğrenciler (2014-2024).....	24
Şekil 8. DEİK Üyelik Durumu.....	38
Şekil 9. TİM Üyelik Durumu.....	39
Şekil 10. Şirketlerin İhracat Durumu.....	40
Şekil 11. Şirketlerin İthalat Durumu.....	42
Şekil 12. Ar-Ge Departmanı Varlığı.....	43
Şekil 13. Dış İlişkiler Departmanı Varlığı.....	43
Şekil 14. İş İlanlarına Uluslararası Başvuru Alma Durumu.....	44
Şekil 15. Şirket Sosyal Medya Platformları.....	45
Şekil 16. Türkiye'de Eğitim Gören veya Mezun Statüsünde Uluslararası Çalışanı Olma Durumu.....	58
Şekil 17. Türkiye'de Eğitim Gören veya Mezun Statüsünde Uluslararası Bir Çalışan İstihdam Etme Niyeti.....	58
Şekil 18. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ın Performansı.....	62
Şekil 19. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan Sayısını Artırma Niyeti.....	64
Şekil 20. Derinlemesine Görüşme Yapılan İTO Üyesi İşletmeler.....	98

KISALTMA LİSTESİ

- AB** : Avrupa Birliği
- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- DEİK** : Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
- İTOSAM** : İstanbul Ticaret Odası Stratejik Araştırmalar Merkezi
- İTO** : İstanbul Ticaret Odası
- OECD** : Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
- TİM** : Türkiye İhracatçılar Meclisi
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu
- UNESCO** : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
- YÖK** : Yüksek Öğretim Kurumu
- YTB** : Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Sunuş

Günümüzde uluslararası öğrenci hareketliliği yalnızca eğitim alanında değil ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerinde de stratejik bir unsur haline gelmiştir. Yükseköğretim artık sadece bilgi aktarımının yapıldığı bir alan değil aynı zamanda ülkelerin küresel ölçekte konumlarını güçlendiren stratejik bir yatırım sahasıdır. Bu bağlamda Türkiye, son yıllarda uluslararası öğrenci kabulünde önemli bir merkez konumuna gelmiş, özellikle İstanbul sahip olduğu eğitim imkânları, ticarî kapasitesi ve kültürel zenginliği ile bu hareketliliğin odak noktalarından biri olmuştur.

İstanbul Ticaret Odası olarak üyelerimizin küresel ölçekte rekabet edebilirliğini artırmak amacıyla işgücü piyasasındaki gelişmeleri yakından takip etmekte ve veri temelli politika önerileri geliştirmekteyiz. Bu bağlamda hazırlanan “Türk İş Dünyasının Uluslararası Öğrencilik Yaklaşımı, Tecrübe ve Beklentileri” başlıklı bu araştırma, Odamıza kayıtlı işletmelerin uluslararası öğrencilere yönelik yaklaşım, deneyim ve beklentilerini karma bir araştırma deseni ile ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları, uluslararası öğrencilerin yalnızca eğitim hayatları boyunca değil istihdam, girişimcilik ve dış ticaret alanlarında da ülkemize önemli katkılar sağlayabileceğini göstermektedir. Özellikle dış ticaret, yazılım, satış ve pazarlama gibi uluslararası odaklı sektörlerde bu potansiyelin daha belirgin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte mevzuat engelleri, dil bariyerleri ve kültürel uyum gibi başlıklarda çözüm üretilmesi söz konusu potansiyelin tam anlamıyla değerlendirilebilmesi için gereklidir.

Bu çalışma yalnızca mevcut durumu tespit eden bir araştırma değil aynı zamanda politika yapııcılar, iş dünyası temsilcileri ve akademik çevreler için somut çözüm önerileri sunan bir yol haritasıdır. Uluslararası öğrencilerin iş gücü piyasasına etkin entegrasyonunun İstanbul’un ve ülkemizin ekonomik, ticarî ve kültürel ufku genişleteceğine; nitelikli istihdam ve küresel iş birlikleri açısından kalıcı değer üreteceğine inanıyoruz.

Araştırma sürecine katkı sunan değerli akademisyenlere, saha çalışmasına katılan Odamız üyelerine ve emeği geçen tüm çalışma arkadaşlarımıza teşekkür ediyor, raporun, Türk iş dünyasının küresel ölçekte daha güçlü ve rekabetçi bir yapıya kavuşmasına vesile olmasını temenni ediyoruz.

İSTANBUL TİCARET ODASI

Yönetici Özeti

“Uluslararası öğrenci/lik” kavramı; vatandaşı olduğu ülke dışında dil eğitimi ya da lise, lisans, yüksek lisans veya doktora benzeri bir eğitim maksadıyla başka bir ülkeye, resmi prosedürlere tâbi olarak giden öğrencileri tanımlar. Türkiye’de “yabancı öğrenci” kavramı ise ilk kez 1983 yılında 2922 Sayılı Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun kapsamında kullanılmıştır. İlgili kanun öğrenim görmek üzere Türkiye’ye gelişleri, öğretim kurumlarına kabulleri, ilgili kurum ve kuruluşların ve “yabancı uyruklu öğrenciler”in yükümlülükleri ile ilgili esasları düzenler.

1990’lı yıllara gelindiğinde Türkiye’nin uluslararası öğrenci kabulüne ilişkin politikasında iki büyük değişim yaşanmıştır. Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından, Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından bağımsızlık kazanan Türk cumhuriyetleri ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi için 1992 yılında Büyük Öğrenci Projesi (BÖP) başlatılmış ve uluslararası öğrenci kabul politikası da sistematik bir hâle getirilmiştir. Başta Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Azerbaycan’ın katılımları ile başlayan proje sonraki yıllarda 57 ülkenin katıldığı bir öğrenci değişim programı olmuştur.

2012 yılına gelindiğinde Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) himayesinde geçirilen 20 yıllık süre zarfında dünyadaki uluslararası öğrenci standartları dikkate alınmış ve bir önceki projenin de geliştirilmesi hedeflenerek “Türkiye Bursları” programı başlatılmıştır. Türkiye Bursları’nın yürürlüğe girdiği 2012 yılında kabul edilen *Yabancı Öğrenci Strateji Belgesi* ile de “yabancı öğrenci” kavramı yerine “uluslararası öğrenci” kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) Bilgi Yönetim web sitesinde yer alan “Yüksek Öğretim İstatistikleri” sekmesinde 2013-2023 yılları arasında uluslararası öğrenciler hakkında bilgi içeren veri setleri “Öğrenci Sayıları” sekmesinin altında “yabancı uyruklu öğrenci” başlığı altında paylaşılırken 2023-2024 yılı için hazırlanan veri setinde ise yine “Öğrenci Sayıları” sekmesinin altında “uluslararası öğrenci” başlığı altında paylaşılmaya başlanmıştır. Bu bakımdan Türkiye’de “yabancı öğrenci” ve “uluslararası öğrenci” kavramları zaman zaman birbirinin yerine kullanılır. Ancak her iki kavramın da farklı alanı ifade edecek şekilde kullanılması gerekir. Çünkü çifte vatandaşlığa sahip bir Türk öğrenciyi “yabancı öğrenci” olarak isimlendirmek yanlış anlaşılmalara yol açabilecektir. Dolayısıyla buldukları ülkeye “göçmen” olarak gelen ve ikamet ettikleri ülkede eğitim hayatına dâhil olan kişilere “yabancı öğrenci”, aynı ülkeye sadece eğitim amacıyla ikincil ülkelerden gelen kişilere de “uluslararası öğrenci” ifadesini kullanmak ve iki durumu birbirine karıştırmamak gerekir.

UNESCO (2024) verilerine göre günümüzde dünya genelinde 6.859.426, Türkiye’de ise YÖK verilerine göre 336.366 uluslararası öğrenci bulunmaktadır. 2017’den 2024’e kadar Türkiye’deki uluslararası öğrenci sayısı 3 kattan fazla artmış durumdadır. İstanbul’daki uluslararası öğrenci sayısındaki artışa Türkiye’deki artış hızından daha fazladır. 2014 yılında 14.069 olan öğrenci sayısı 2024 yılına gelindiğinde 118.789 olmuştur. Buna göre söz konusu yıllar arasında 10 kattan fazla bir sıçrama olduğu görülüyor. İstanbul nüfusunun 15.655.924 kişi olmasından dolayı da uluslararası öğrencilerin şehrin

nüfusuna oranı ise %0,75 olmaktadır. Türkiye ölçeğinde bir değerlendirme yapılması gerekirse 2014 yılında İstanbul'daki uluslararası öğrencilerin Türkiye'deki tüm uluslararası öğrenciler içindeki oranı %29,20 iken 2024 yılına geldiğimizde %35,2'ye yükselmiştir. Bu verilerde de görüldüğü üzere Türk cumhuriyetleri başta olmak üzere Balkan coğrafyası, Afrika ve Orta Doğu bölgelerinden Türkiye'ye yönelen uluslararası öğrenci hareketliliği Türkiye'nin ticarî, diplomatik, kültürel ve insanî yardımlar başta olmak üzere birçok alanda iş birliğini ve potansiyelini güçlendiren bir yapıya dönüşmüştür.

Bu çerçeveye bağlı olarak araştırmanın amacı; İstanbul Ticaret Odasına (İTO) kayıtlı işletmelerde işverenlerin uluslararası öğrencilerin staj, istihdam, girişim ve uluslararası ticaretteki konumları ile ilgili yaklaşımlarının, tecrübelerinin ve beklentilerinin belirlenmesidir. Araştırma, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin eş anlı gerçekleştirildiği karma bir desende hazırlanmıştır. Araştırmanın nicel boyutu, anket safhasında rastlantısal örneklem yöntemi ile İstanbul Ticaret Odasına kayıtlı en az 426 işletme ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan anketlerin SPSS uygulamasına veri girişleri yapılarak nicel analizler yapılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yoluyla katılımcılar farklı sektörlerden belirlenmiştir. Bu kapsamda İstanbul Ticaret Odasına kayıtlı 17 işletmenin yöneticisi ile görüşme sağlanmıştır. Nitel verilerin analizinde yapılan görüşmeler ve doküman incelemesi sonucunda elde edilen veriler içerik analizine tâbi tutulmuş ve araştırma soruları doğrultusunda birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde kodlanarak yorumlanmıştır.

Ankete Dair Temel Bulgular

Genel itibarıyla uluslararası öğrenci ve mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'deki iş gücü piyasasında potansiyel bir fırsat olarak görüldüğü ancak bu fırsatın henüz tam anlamıyla değerlendirilemediği görülüyor. İşletmelerin önemli bir kısmı bu bireylerin istihdamına sıcak bakarken mevzuat, ücret beklentileri, dil bariyeri ve kültürel uyum gibi faktörler bu süreci sınırlayan temel unsurlar olarak öne çıkıyor.

Özellikle dış ticaret, yazılım, satış ve pazarlama gibi uluslararası odaklı sektörlerde uluslararası öğrenci ve mezunlara yönelik istihdam talebinin yüksek olduğu görülüyor. Bu bireylerin şirketlere sağladığı katkılar arasında çeviri, satış, iş bağlantıları ve kurumsal iletişim gibi alanlar ön plana çıkıyor. Ayrıca işletmelerin %62,9'u bu tür çalışanların sayısını artırmayı planladığını belirtiyor. Bu ise uluslararası iş gücüne yönelik genel bir memnuniyeti ve gelecekte artacak istihdam potansiyelini ortaya koyuyor.

Bunların yanında hukûkî zorluklar, kalifiye çalışan bulunamaması, dil bariyeri ve ücret beklentilerinin yüksek olması gibi faktörler, işletmelerin uluslararası çalışan istihdamında karşılaştığı önemli engeller arasında yer alıyor. Ayrıca uluslararası öğrencilerin Türkiye'de uzun vadeli olarak kalma eğilimlerinin düşük olması, işten ayrılmanın önemli bir nedeni olarak dikkat çekiyor. Bu durum, işletmelerin sürdürülebilir istihdam konusunda yaşadığı sorunların temel nedenlerinden biridir.

İşletmeler, uluslararası öğrencilerin istihdamının artırılması konusunda ticaret ve sanayi odaları, DEİK, TİM, Yükseköğretim Kurumu ve ilgili bakanlıkların aktif rol almasını bekliyorlar. Ancak bu

süreçte aracı mekanizmaların sınırlı kullanımı ve insan kaynakları firmaları veya özel istihdam bürolarının yeterince devreye girmemesi, sürecin daha kurumsal bir çerçevede ele alınması gerektiğini gösteriyor.

Genel olarak Türkiye’de uluslararası öğrenci ve mezunların iş gücü piyasasında önemli bir potansiyel taşıdığı ancak bu potansiyelin değerlendirilebilmesi için mevzuatın sadeleştirilmesi, aracı mekanizmaların güçlendirilmesi ve işletmelere yönelik teşviklerin artırılması gerektiği sonucuna varılabilir. Ayrıca uzun vadeli istihdamı teşvik eden politikalar geliştirilerek bu bireylerin Türkiye’de daha kalıcı iş birlikleri kurmaları sağlanabilir. Bu tür politikaların uygulanması, Türkiye’nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirmekle kalmayacak; aynı zamanda eğitim ihracatını ve yabancı yatırımları artırarak ekonomiye de olumlu katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla uluslararası öğrenci ve mezunların iş gücü piyasasına entegrasyonunun çok boyutlu bir strateji ile ele alınması gerekiyor.

Anket İleri Analiz Bulguları

- İnşaat sektörü, uluslararası öğrenci/mezun sayısındaki artışın işsizliği artıracak görüşünü en güçlü şekilde savunurken ticaret sektörü bu artışın kalifiye iş gücü olarak ekonomik katkı sağlayacağına inanıyor.
- Tam zamanlı istihdam konusunda en istekli yaklaşım imalat sektöründe görülürken inşaat sektöründeki temsilciler bu konuda daha temkinli davranıyor.
- Dış ticaret yaptığı ülkelerde uluslararası öğrenci/mezunlarla iş birlikleri kurmak isteyenlerin oranı sektörler arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor. Buna göre ticaret sektörü en yüksek isteği sergilerken hizmet sektörü daha düşük bir destek sunuyor.
- Türkiye’de eğitim gören uluslararası öğrenci sayısının artırılmasının gerekliliği, daha önce bu tür çalışan deneyimi olmayan işverenler tarafından daha güçlü vurgulanıyor.
- Daha önce uluslararası öğrenci/mezun istihdamı yapan işverenler, çalışma izni ve staj imkânlarının artırılmasını destekliyorlar. Aynı zamanda nitelikli iş gücü havuzunun genişlemesiyle ekonomik katkının artacağına inanıyorlar.
- Bu işverenler, uluslararası öğrenci/mezunların hangi sektörlerde çalıştırılabileceği konusunda daha bilinçliler ve tam ve yarı zamanlı istihdam konusunda daha istekliler.
- Uluslararası öğrenci/mezunların ticarî girişimlerde bulunmaları ve girişim fikirlerinin desteklenmesi konusunda uluslararası öğrenci/mezun istihdamı yapan işverenler daha olumlu bir yaklaşım sergiliyor.
- Daha önce uluslararası öğrenci/mezun istihdamı yapan işverenler, uluslararası öğrenci/mezunların Türkiye’nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendireceğine ve yeni fırsatlar oluşturacaklarına inanıyorlar ve bu bireylerle iş birliklerinin artırılması gerektiğini düşünüyorlar.

- DEİK üyesi işverenler, uluslararası öğrenci/mezun istihdamı ve staj olanaklarına ilişkin güncel mevzuata daha fazla hâkimler ve hangi sektörlerde istihdamın uygun olduğunu daha net belirleyerek tam/yarı zamanlı istihdam konusunda daha istekli davranıyorlar.
- TİM'e üye işverenler de uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ve tam/yarı zamanlı istihdam edilmelerine ilişkin güncel mevzuata daha fazla hâkimler ve bu uygulamalara daha istekli yaklaşıyorlar.
- TİM üyesi işverenler, uluslararası öğrenci/mezunların Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendireceğine inanıyor ve dış ticaret yaptıkları ülkelerde bu bireylerle iş birlikleri kurmayı umut ediyorlar.
- İhracat yapan işverenler, Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gerektiğini ve uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerinin desteklenmesinin önemli olduğunu ifade ediyorlar.
- İhracat yapan işverenler, uluslararası öğrenci/mezun istihdamının işsizliği artırmak yerine nitelikli iş gücü havuzunu genişleteceklerini ve Türkiye ekonomisine olumlu katkı sağlayacaklarını düşünüyorlar. Ayrıca staj ile tam/yarı zamanlı istihdam konularında daha destekleyici bir tutum sergiliyorlar.
- İhracat yapan işverenler, uluslararası öğrenci ve mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirdiklerine, Türkiye'de üretilen ürünlerin dünya geneline ihraç edilmesinde fırsatlar oluşturduklarına ve dış ticaret yaptıkları ülkelerde bu bireylerle iş birlikleri kurmak istediklerine dair görüşlere daha yüksek oranda katılım gösteriyor.
- İthalat yapan işverenler, uluslararası öğrencilerin işletmelerinde staj yapmalarını daha olumlu değerlendiriyorlar.
- Şirketinde dış işler departmanı bulunan işverenler, uluslararası öğrenci ve mezun istihdamına ilişkin mevzuata daha hâkimlerken hangi sektörlerde bu bireylerin çalıştırılabileceklerini daha net belirliyorlar ve tam/yarı zamanlı istihdam konusunda daha olumlu görüşler ortaya koyuyorlar.
- Dış işler departmanı bulunan işverenler, uluslararası öğrenci/mezunların Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirdiğini ve yerli ürünlerin ihracatında önemli fırsatlar sunduğunu düşünüyorlar ve bu alanda iş birliklerinin artırılmasını talep ediyorlar.

Derinlemesine Görüşme Bulguları

- Yüksek nitelikli bireylerin uluslararası iş piyasasında rekabet avantajına sahip olduğu, yerel piyasadaki fırsatların sınırlı kalması nedeniyle bu yeteneklerin yurt dışında daha kolay istihdam edilebildiği ve yerel iş gücü politikalarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiği vurgulanıyor.
- Uluslararası öğrenci ve mezun istihdamına ilişkin mevcut yasal düzenlemelerin ve bürokratik süreçlerin karmaşıklığı, işverenlerin bu potansiyeli tam olarak değerlendirmesini engelliyor. Daha esnek ve şeffaf uygulamalara ihtiyaç duyuluyor.
- İnşaat, konut, mühendislik, mobilya, eğitim, medya, tiyatro, sinema, teknik prodüksiyon gibi sektörlerde teknik ve ara eleman açığı belirgin olup nitelikli iş gücü eksikliği maliyetleri artırırken verimliliği düşürüyor.
- İş yerinde etkili iletişim ve müşteri ilişkileri, çalışanların dil yeterliliği ve kültürel uyum becerileriyle sağlanırken bu alanda yerli çalışanların beklentileri daha yüksek görülüyor. Yabancı çalışanların entegrasyonu sürecinde uyum sorunları gözleniyor.
- Diğer gelişmiş ülkelerdeki sıkı regülasyonların aksine Türkiye'deki nispeten esnek iş piyasası kısa vadeli çözümler üretiyor olması uzun vadeli bağlılık ve istikrarı olumsuz etkiliyor.
- Yerli çalışanlara uygulanan kısıtlamalar ile yabancı çalışanlara getirilen daha belirsiz düzenlemeler arasındaki dengesizlik, iş gücü piyasasında adalet ve eşitlik ilkesinin sağlanması açısından önemli bir tartışmayı ortaya çıkarıyor.
- Uluslararası öğrencilerin staj ve tam/yarı zamanlı istihdam süreçlerinde karşılaşılan karmaşık prosedürler, sürecin etkinliğini düşürüyor. Üniversiteler ve ilgili devlet kurumlarıyla iş birliğinin artırılarak bu engellerin kaldırılması gerekiyor.
- Üniversitelerin öğrenci seçiminde kalite ve akademik kaygıya dayalı kriterlere odaklanması gerektiği aksi takdirde diplomanın ve mezuniyet kalitesinin düşeceği yönündeki eleştiriler, eğitim sisteminin iş gücü piyasasına uyumunun önemini ortaya koyuyor.
- Uluslararası öğrencilerin ve mezunların sahip olduğu akademik altyapı, dil yetkinliği ve sosyal adaptasyon becerileri, işletmelere farklı perspektifler kazandırarak rekabet avantajı sağlıyor.
- Çalışanların oturma, ikamet veya çalışma izinlerinin sona ermesi sonucu yaşanan hızlı iş gücü kayıpları özellikle tecrübeli personelin sektörlerde sürekliliğini olumsuz etkiliyor.

1.

Uluslararası Öğrenciler ve İstanbul

1.1. Uluslararası Öğrencilik

İnsanlar, yaşamın başladığı ilk dönemlerden itibaren çeşitli sebeplerle bireysel ya da kitlesel göç olgusuyla karşılaşmışlardır. Başta çevresel nedenlerden kaynaklı olarak insan yaşamının devam etmesi için mecburî olan gereksinimlerin eksik/yok olmasıyla insanlar, yaşamlarını sürdürecekleri yeni bölgeler arayışına girmiş ve böylelikle tarihteki ilk göç hareketlilikleri başlamıştır.¹ Tarih boyunca insanlığın gündeminde olan “göç” olgusu;² sosyal, iktisadî, dinî, ekonomik ve eğitim gibi çeşitli nedenlerden dolayı insanların yaşamlarının bir kısmını ya da tamamını geçirmek üzere yaptıkları coğrafî yer değiştirme olayına karşılık gelir.³

Sanayi Devrimi'nin getirilerinden biri olan küreselleşme ile bireylerin ihtiyaçları çeşitlenmiş ve artmıştır. Yaşanan gelişmelerle doğru orantılı olarak ihtiyaçları karşılayacak imkân ve araçlara erişilebilirlik de artmıştır. Erişilebilirliğin artması da içinde bulunduğumuz yüzyılda eğitimin küresel anlamda daha da etkin olmasını sağlamıştır.

Dünya genelinde etkiye sahip olan devletler, eğitim endekslerinde de üst sıralarda yer alırlar. Bu durumdan kaynaklı olarak da gelişimini sürdüren ülkelerden, eğitim amacıyla gelişmiş ülkelere doğru bir göç olayı yaşanıyor.⁴ Eğitim nedeniyle yapılan göç özel tanımıyla “beyin göçü” olarak ifade edilir. “Uluslararası öğrenci/lik” kavramı da beyin göçünün bir parçası olarak yer alır. “Uluslararası öğrenci/lik” kavramı vatandaşı olduğu ülke dışında dil, lise, lisans, yüksek lisans veya doktora gibi bir eğitim amacıyla başka bir ülkeye, resmî prosedürlere tâbi olarak giden öğrencileri tanımlar.⁵

UNESCO'ya göre eğitim görmek için ulusal/bölgesel sınırların dışına çıkan ve vatandaşı olduğu ülkenin dışındaki eğitim kurumlarına kayıtlı bulunan öğrencilere, “uluslararası öğrenci” denir. OECD'nin tanımlamasına göre de “uluslararası öğrenci” kavramı vatandaşı olduğu ülkeden ayrılıp eğitim görmek amacıyla başka bir ülkeye giden öğrencileri ifade eder.⁶

¹ Can Kızılkcan (2023), “2015 Mülteci Krizi Sonrası Ege Denizi'nde Göçün Güvenleştirilmesi: Yunanistan'ın Ulusal Göç ve Ulusal Entegre Politikaları,” SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi, Cumhuriyetin Yüzüncü Yılı Özel Sayısı, s. 73.

² Süleyman Ekici & Gökhan Tuncel (2015), “Göç ve İnsan,” Birey ve Toplum Dergisi, 5 (9), s. 10.

³ Mustafa Cebeci (2015), “Sosyolojik Açıdan Göç ve Göçmenlerin Sosyal Kültürel Entegrasyonları: Kavramsal Bir Çalışma,” Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu, Eds. Kadir Canatan vd., İstanbul, İZU Yayınları, s. 136.

⁴ Uğur Keskin (2020), “Küreselleşmenin Ortaya Çıkardığı Yeni Bir Alt Kültür: Uluslararası Öğrenciler,” Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi, 3 (2), s. 244.

⁵ Mehmet Ali Bolat (2017), “Türkiye'nin Uluslararası Öğrenci Politikası: Durum Tespiti ve Öneriler”, Uluslararası Öğrencilik: Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Perspektifler, İstanbul, s. 2.

⁶ Mehmet Öztürk (2019), “Bir Kamu Diplomasisi Uygulaması Olarak Aksaray Üniversitesi Örneğinde Türkiye'nin Uluslararası Öğrenci Kabulü,” BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19 (4), s. 1108.

Öte yandan uluslararası öğrenciler, ülkeler ve kuruluşlar tarafından farklı şekillerde tanımlanırlar. Ayrıca öğrencilerin gittikleri ülkelerde yerine getirmekle yükümlü oldukları prosedürlere göre de adlandırılmaları farklılık gösterebilir. Ülkelerin yasalarının, sistemlerinin ve kültürlerinin birbirinden farklılık göstermesinden kaynaklı olarak kavram farklı şekillerde tanımlanabilir. Bu ifadelerden biri de “yabancı öğrenci” kavramıdır. ABD ve Japonya uluslararası öğrenciyi yabancı öğrenci olarak ifade ederken OECD’ye göre “yabancı öğrenci” kavramı “uluslararası öğrenci”den farklı bir anlam içerir. “Yabancı öğrenci” bulunduğu ülkenin vatandaşı olmadığı hâlde ikamet iznine sahip olan öğrenci için kullanılırken “uluslararası öğrenci” ise ikamet iznine sahip olmadan sadece öğrenim görmek amacıyla o ülkede bulunan kişiler için kullanılır.⁷ Avustralya’da 570 ile 575 arasında vizeye sahip olan kişiler uluslararası öğrenci olarak tanımlanırken Avustralya’dan burs alanlar, öğrencilikleri sırasında başka geçici vize alanlar ve vize uygulamasının bulunmadığı Yeni Zelanda vatandaşları ise bu kapsamda değerlendirilmezler. Birleşik Krallık’ta ise ikametgâhı bulunmayan öğrenciler uluslararası öğrenci olarak değerlendirilir; oturma izni olanlar ise bu kapsamda değerlendirilmezler.⁸

Türkiye’de “yabancı öğrenci” kavramı ise ilk kez 1983 yılında 2922 Sayılı Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun kapsamında kullanılmıştır.⁹ İlgili kanunun amacı; öğrenim görmek üzere Türkiye’ye gelişleri, öğretim kurumlarına kabulleri, ilgili kurum ve kuruluşların ve “yabancı uyruklu öğrenciler”in yükümlülükleri ile ilgili esasları düzenlemektir. Kanun kapsamında yabancı uyruklu öğrenciler ile ilgili Millî Eğitim Bakanlığı sorumlu kılınmış ayrıca İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Başbakanlığa bağlı konuyla ilgili kuruluşlardan birer temsilcisinden; Yükseköğretim Kurulunun iki temsilcisinden oluşan bir değerlendirme komisyonu kurulmuştur.¹⁰

1990’lı yıllara gelindiğinde Türkiye’nin uluslararası öğrenci kabulüne ilişkin politikasında iki büyük değişim yaşandığı görülmüştür. Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından bağımsızlık kazanan Türk cumhuriyetleri ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi için bir “yumuşak güç” olarak eğitimin öne çıkarılması stratejisi izlenmiştir. Bu kapsamda 1992 yılında Büyük Öğrenci Projesi (BÖP) başlatılmış ve uluslararası öğrenci kabul politikası da sistematik bir hâle getirilmiştir. Başta Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Azerbaycan’ın katılımları ile başlayan proje sonraki yıllarda 57 ülkenin katıldığı bir öğrenci değişim programı olmuştur. 2012 yılına gelindiğinde Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) himayesinde geçirilen 20 yıllık süre zarfında dünyadaki uluslararası öğrenci standartları dikkate alınmış ve bir önceki projenin de geliştirmesi hedeflenerek “Türkiye Bursları” programı devreye sokulmuştur. Türkiye Bursları’nın yürürlüğe girdiği 2012 yılında kabul edilen *Yabancı Öğrenci Strateji Belgesi* ile de “yabancı öğrenci” kavramı yerine “uluslararası öğrenci” kavramı kullanılmaya başlanmıştır.¹¹ Bununla birlikte Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) Bilgi Yönetim web sitesinde yer alan¹² “Yüksek Öğretim İstatistikleri” sekmesinde 2013 - 2023 yılları arasında uluslararası öğrenciler hakkında bilgi içeren veri setleri “Öğrenci

⁷ Ahmet Ayhan Koyuncu (2019), “Türkiye’nin Uluslararası Öğrenci Politikası,” Uluslararası Öğrencilik: Entegrasyon, İstihdam ve Politika, Ed. Osman Akgül, İstanbul, İlke Yayınları, s. 10.

⁸ Öztürk, a.g.e., s. 1109.

⁹ A.g.e., s. 1109.

¹⁰ 2922 Sayılı Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun.

¹¹ Öztürk, a.g.e., s. 1010-1011. Ayrıca “misafir öğrenci” kavramının de özellikle sivil toplum kuruluşları tarafından kullanıldığı not edilmelidir.

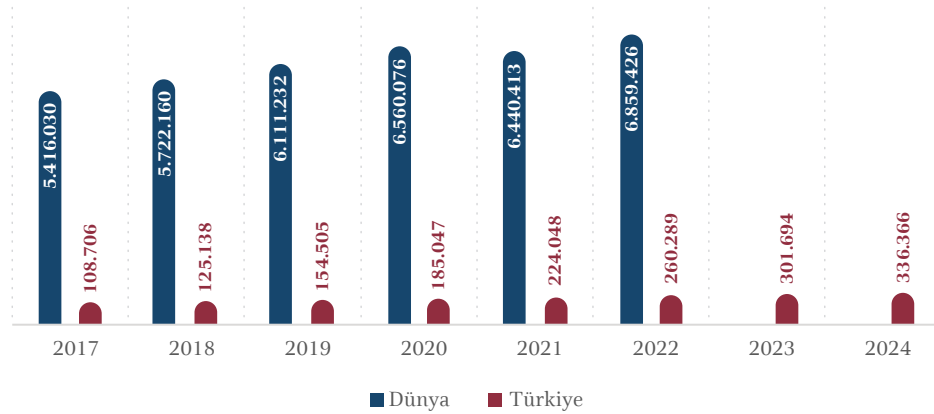
¹² YÖK, “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi,” (Çevrimiçi) <https://istatistik.yok.gov.tr/>, 20.11.2024.

Sayıları” sekmesinin altında “Yabancı Uyruklu Öğrenci” başlığı altında paylaşılırken 2023-2024 yılı için hazırlanan veri setinde ise yine “Öğrenci Sayıları” sekmesinin “Uluslararası Öğrenci” başlığı altında paylaşılmıştır. Bu bakımdan Türkiye’de “yabancı öğrenci” ve “uluslararası öğrenci” kavramları zaman zaman birbirinin yerine kullanılır. Ancak her iki kavramın da farklı alanı ifade edecek şekilde kullanılması gereklidir. Çünkü çifte vatandaşlığa sahip bir Türk öğrenciyi “yabancı öğrenci” olarak ifade etmek yanlış anlaşılmalara yol açabilecektir. Dolayısıyla buldukları ülkeye “göçmen” olarak gelen ve ikamet ettikleri ülkede eğitim hayatına dâhil olan kişilere “yabancı öğrenci”, aynı ülkeye sadece eğitim amacıyla ikincil ülkelerden gelen kişilere de “uluslararası öğrenci” ifadesini kullanmak ve iki durumu birbirine karıştırmamak gerekir.¹³

1.2. İstanbul’da Uluslararası Öğrenciler

Bu kavramsal zemin dikkate alınmak suretiyle uluslararası öğrenci sayılarının dünyada artış hâlinde olduğu ve Türkiye’deki uluslararası öğrencilerin de yükseliş trendinde olduğu söylenebilir.

Şekil 1. Dünyada ve Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler (2017-2024)

Kaynak: UNESCO, “Other policy relevant indicators: Outbound internationally mobile students by host region,” (Çevrim içi) <https://data.uis.unesco.org/index.aspx?queryid=3807>, 2.12.2024 & YÖK, “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi,” (Çevrim içi) <https://istatistik.yok.gov.tr/>, 02.12.2024.
*UNESCO’nun en son açıkladığı veri 2022 yılına kadar olmasından kaynaklı olarak dünya verisi 2022 yılında son bulmuştur.

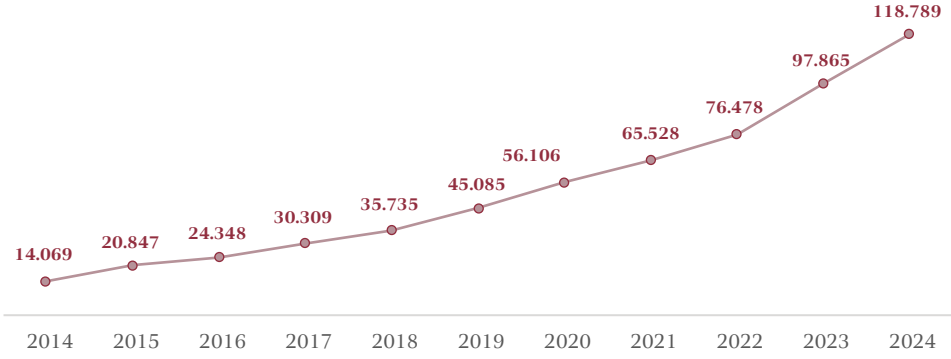
UNESCO verilerine göre günümüzde dünya genelinde 2022 yılında 6.859.426¹⁴ Türkiye’de ise YÖK’ün verilerine göre 2024 yılında 336.366¹⁵ uluslararası öğrenci bulunuyor. Buna göre 2017’den 2024’e kadar Türkiye’deki uluslararası öğrenci sayısı 3 kattan fazla artmış durumdadır (Şekil 1).

¹³ Öztürk, a.g.e., s. 1109.

¹⁴ UNESCO, “Other policy relevant indicators: Outbound internationally mobile students by host region,” (Çevrimiçi) <https://data.uis.unesco.org/index.aspx?queryid=3807>, 2.12.2024.

¹⁵ YÖK, “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi,” (Çevrimiçi) <https://istatistik.yok.gov.tr/>, 20.11.2024

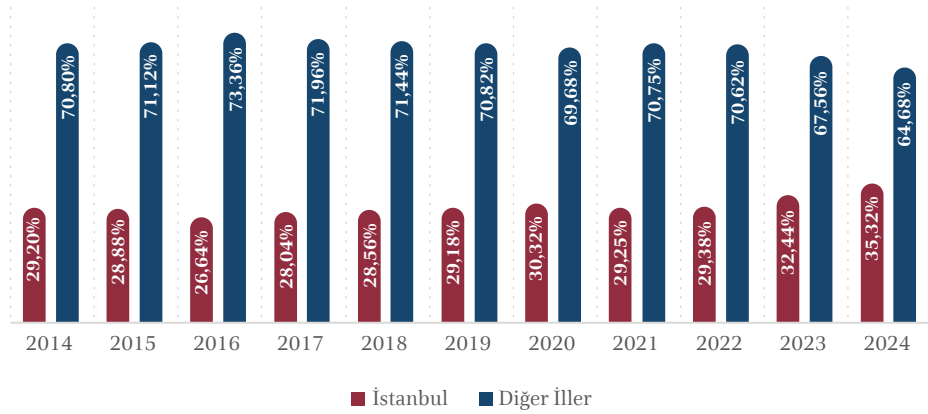
Şekil 2. İstanbul'daki Uluslararası Öğrenci Sayısı (2014-2024)

Kaynak: YÖK, "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi," (Çevrim içi) <https://istatistik.yok.gov.tr/>, 20.11.2024.

İstanbul'daki uluslararası öğrenci sayısındaki artışa Türkiye'deki artış hızından daha fazladır. 2014 yılında öğrenci sayısı 14.069 iken 2024 yılına gelindiğinde 118.789'ya ulaşmıştır (Şekil 2). Bu da 10 kattan fazla bir yükseliş olduğunu gösteriyor. İstanbul nüfusu güncel olarak 15.655.924 kişi alındığında¹⁶ İstanbul'daki uluslararası öğrencilerin şehrin nüfusuna oranı ise %0,75 olarak hesaplanır.

Şekil 3. Türkiye'deki Uluslararası Öğrenciler İçinde İstanbul (2014-2024)

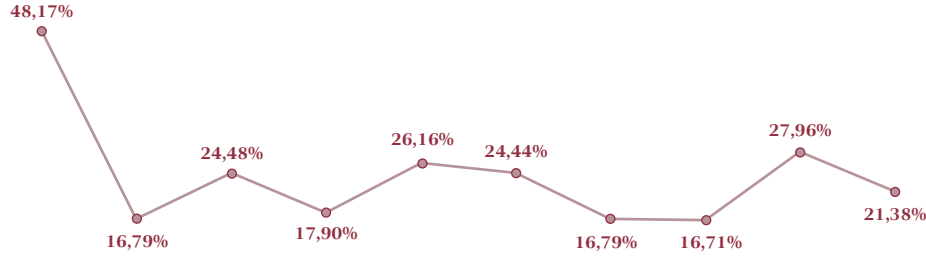

Kaynak: YÖK, "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi," (Çevrim içi) <https://istatistik.yok.gov.tr/>, 20.11.2024.

İstanbul'daki uluslararası öğrencilerin İstanbul genel nüfusu içinde kapladığı alan küçük olmakla birlikte Türkiye'deki tüm uluslararası öğrenciler içinde İstanbul'daki uluslararası öğrencilerin oranı yüksektir. 2014 yılında İstanbul'daki uluslararası öğrencilerin Türkiye'deki tüm uluslararası öğrenciler içindeki oranı %29,20 iken 2024 yılına geldiğimizde bu oran %35,32'ye yükselmiştir (Şekil 3). Bu durum İstanbul'da üniversite sayılarının ve özelde vakıf üniversitelerinin diğer illere göre daha fazla olması ve İstanbul'un Türkiye'nin en önemli cazibe merkezlerinden biri olmasıyla doğrudan ilişkilidir.

¹⁶ TÜİK (06.02.2024), "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2023," (Çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-SonucLari-2023-49684>, 02.12.2024.

Şekil 4. İstanbul'daki Uluslararası Öğrenci Artışındaki Değişim (2014-2024)

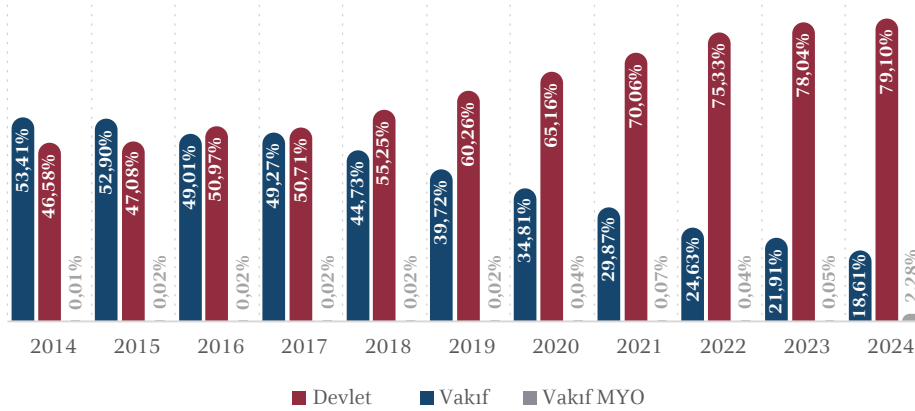

2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024

Kaynak: YÖK, "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi," (Çevrim içi) <https://istatistik.yok.gov.tr/>, 20.11.2024.

Tarihi, kültürel zenginlikleri, eğitim ve kariyer olanakları gibi birçok nedenden ötürü uluslararası öğrenciler tarafından tercih edilen İstanbul, doğal olarak toplam uluslararası öğrenci nüfusu bakımından 2014-2024 yılları arasında artış hızındaki dalgalanmalara rağmen genel seyrinde sürekli artış eğilimindedir (Şekil 4).

Şekil 5. Üniversiteler ile İstanbul'da Uluslararası Öğrenciler (2014-2024)

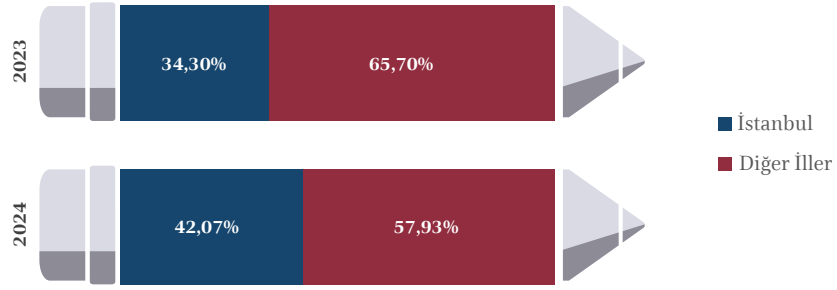

Kaynak: YÖK, "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi," (Çevrim içi) <https://istatistik.yok.gov.tr/>, 20.11.2024.

Bu eğilim daha önce ifade edildiği üzere İstanbul'daki vakıf üniversitelerinin çokluğu ile de ilgilidir. 2014 yılında İstanbul'daki devlet üniversitelerinde eğitim gören uluslararası öğrencilerin oranı %53,41 iken 2024 yılına geldiğimizde bu oran %18,61'e gerilemiştir. Vakıf üniversitelerinde ise durum tam tersi olarak 2014 yılında öğrenim gören uluslararası öğrenci oranı %46,58 iken 2024 yılında bu oran %79,10'a yükselmiştir. Ek olarak 2014-2024 yılları arasındaki 10 yıllık süreç değerlendirildiğinde İstanbul'daki vakıf üniversitelerindeki uluslararası öğrenci sayısı 2016 yılı itibarıyla İstanbul'daki devlet üniversitelerindeki uluslararası öğrenci sayısını geçmiş ve 2024 yılına kadar her yıl uluslararası öğrenciye sahip olma oranı artmıştır (Şekil 5).

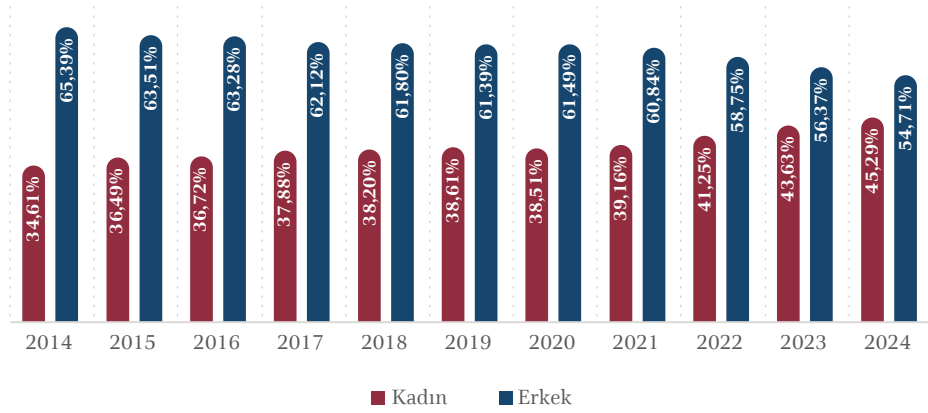
Şekil 6. Uluslararası Öğrenci Yeni Kayıtlarında İstanbul ve Diğer İller

Kaynak: YÖK, "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi," (Çevrim içi) <https://istatistik.yok.gov.tr/>, 20.11.2024.

Yeni kaydolananların İstanbul'da daha fazla olmasından dolayı Türkiye'deki uluslararası öğrenci yoğunluğunun İstanbul'da artarak devam etmesi kaçınılmaz bir durumdur. 2024 yılında Türkiye'de 97.360 uluslararası öğrenci çeşitli üniversitelere kayıt yaptırmıştır. Yeni kayıtların 40.955'ini yani %42,07'sini İstanbul alırken diğer iller 56.505'ini yani %57,93'ünü almıştır (Şekil 6).

Şekil 7. İstanbul'da Cinsiyete Göre Uluslararası Öğrenciler (2014-2024)

Kaynak: YÖK, "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi," (Çevrim içi) <https://istatistik.yok.gov.tr/>, 20.11.2024.

İstanbul'daki uluslararası öğrenciler cinsiyetleri bakımından değerlendirdiklerinde ise 2014 yılında İstanbul'daki 14.069 uluslararası öğrenciden 9.200'nün yani %65,39'unun erkek, 4.869'unun yani %34,61'inin kadın olduğu görülüyor. 2024 yılına geldiğimizde ise İstanbul'daki 118.789 uluslararası öğrenciden 64.987'sinin yani %54,71'inin erkek, 53.802'sinin yani %45,29'unun ise kadın olduğu anlaşılıyor (Şekil 7). 2014-2024 yılları arasındaki gelişime baktığımızda kadınların erkeklere oranla daha fazla bir artış gerçekleştirdiği göze çarpıyor.

2.

Ekonomi, İş Dünyası ve Uluslararası Öğrencilik

Genel olarak Türkiye’de ve özelde İstanbul’da uluslararası öğrencilerin varlığı akademik gelişme ve etkileşim, sosyal ve kültürel etkileşim, siyasî ve diplomatik ilişkilerin gelişmesi yanında ekonomik kazanım/katkı için de önemlidir.¹⁷ Bu önem potansiyel nitelikli iş gücü pozisyonundaki uluslararası öğrencilerin öğrenci oldukları dönemlerdeki ekonomiye katkıları yanında mezuniyet sonrasındaki etkileri açısından da görülebilir.

2.1. Nitelikli İş Gücü Olarak Uluslararası Öğrenciler

Öncelikle iş piyasası açısından “uluslararası öğrenci” potansiyel nitelikli iş gücü demektir. Çünkü ilk etapta Türkçe dışında kendi ana dilleri başta olmak üzere başka dilleri bilmeleri iş piyasası açısından avantajdır. Böyle bir imkân, şirketlerin uluslararası piyasada var olabilmeleri veya var olanların varlık boyutlarını ve güçlerini artırabilmeleri adına önemlidir.

Uluslararası öğrencilerin özellikle de lisansüstü seviyesinde eğitim görenlerin yapmış oldukları çalışmalar ve araştırmalar, know-how ve teknoloji transferi noktasında ev sahibi ülkeye önemli kazanımlar da sağlar. Başka bir deyişle başka bir ülkeden “know-how ve teknoloji transferi” yerine ülkede okuyan uluslararası öğrencilerin bizzat ilgili ülkeye know-how ve teknoloji transfer etmesi söz konusu olur. Böylece ülkenin ekonomik gelişim kapasitesinin artmasına katkı sunulur.¹⁸

Bunun üzerine nitelikli uluslararası öğrencilerin ülkeye kattığı olumlu imaj da eklendiğinde uluslararası öğrencilerin ekonomik faydası dolaylı olarak başka ekonomik imkânlar da sunabilir. Örneğin uluslararası öğrenciler üzerine yapılan bir araştırmaya göre Fransa’da öğrenci olarak kalmanın Fransız şirketleriyle çalışma (katılımcıların %88’i), Fransız ürünlerini tüketme (%80) veya turizm için Fransa’ya dönme (%88) arzusu üzerinde doğrudan olumlu etkileri tespit edilmiştir. Bu uluslararası öğrenciler aynı zamanda Fransa’yı iş (%84), tatil (%93), eğitim (%90) veya yaşam (%75) için tavsiye ederken Fransa’nın ekonomik imajına dolaylı yoldan katkı sunabilirler.¹⁹ Bunların yanında dünyada değişen

¹⁷ Gülşen Yılmaz & Nezahat Güçlü (2021), “Türkiye’de Uluslararası Öğrenci Hareketliliğinin Görünümü,” Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 11 (1), s. 252.

¹⁸ DEİK (2013), Uluslararası Yüksek Öğretim ve Türkiye’nin Konumu, (Çevrimiçi)

<https://www.deik.org.tr/Uploads/Uluslararası-Yükseköğretim-Hareketliliği-ve-Türkiye-Nin-Konumu-Raporu-2.Pdf>, 13.09.2024, s. 16.

¹⁹ Uni-Italia & the Italian Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation (2023), The Economic Impact of International Students and Graduates on Host Countries, Rome, s. 32.

ekonominin şartlarına ayak uydurma ve dolayısıyla rekabet edebilme adına da uluslararası öğrencilerin varlığı, iş dünyası için önemli bir katkıdır. Başka bir ifadeyle küresel rekabet şartlarına karşı koya-bilmek, nitelikli insan gücü ve araştırma kapasitesinin geliştirilmesi ile ilgilidir. Bu da uluslararası öğrencilerden bağımsız değildir.²⁰ Araştırmalar, uluslararası öğrencilerin eğitim gördükleri ülkedeki firmalara küresel boyut kattıklarını ortaya koymuştur.²¹ Örneğin Avustralya'daki 500 bin nitelikli iş gücü sorununu çözme noktasında Universities Australia Başkanı Catriona Jackson; *“Değişen dünyaya ayak uydurmak için ihtiyacımız olan şey, daha fazla vasıflı işçi ve daha fazla araştırma ve geliştirme”* diyerek uluslararası öğrencilerin ülkedeki iş gücü sorununun çözüm adresi olduğuna işaret etmiştir.²²

Öyle ki nitelikli ve küresel iş gücü ihtiyacını başka bir ülkeden ithal etmek yerine kendi ülkesinde eğitim görmüş farklı ülke vatandaşı uluslararası öğrenciyi tercih etmek bazı ülkelerde daha makul kabul edilir. Burada sosyal ve kültürel zorluklar nedeniyle ortaya çıkan uyum sorunu ve buna bağlı olarak görülen işten sıklıkla ayrılmaların kısmen önüne geçebilme imkânı olabiliyor.²³ Japonya bu durumla karşı karşıya olan ülkelerden biri olduğu için kendi eğitim sisteminde uluslararası öğrencilerden personel seçmeyi faydalı görmektedir. Japon şirketleri, başka ülkede eğitim görmüş deneyimli iş gücü yerine Japonya'da eğitim almış uluslararası öğrencileri kabul ediyorlar. Böylece kişilerin Japon kültürünü ve kurallarını bilmeleri ve tanınmaları bekleniyor ve uyum sağlamalarında sorun yaşamaları çok daha düşük düzeyde kalmaları isteniyor. Bunun bir sonucu olarak Japonya'da eğitim görüp mezun olanların çalışma vizesi başvurularının çoğunluğu onaylanıyor.²⁴

Nihayetinde Türkiye ekonomisinin uluslararası piyasa ile entegrasyonu ve şirketlerinin uluslararasılaşması dikkate alındığında ve Afrika kıtası başta olmak üzere devlet destekli açılımlar da göz önünde bulundurulduğunda uluslararası öğrencilerin ve mezunlarının “nitelikleri” üzerinden Türkiye'ye katkı verebilecek önemli potansiyeller barındırdıkları ifade edilebilir. Bu durum özellikle Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin üçte birinden fazlasına sahip olan İstanbul ve İstanbul'daki şirketler için daha çok önemlidir. Hatta hâlihazırda nitelikli yabancı uyruklu çalıştıran İstanbul merkezli firmalar açısından uluslararası öğrencilerin ve mezunlarının varlığı, bir nevi altın değerinde bir imkândır.

2.2. Uluslararası Öğrencilerin Ekonomiye Katkıları

Uluslararası öğrencilerin ve mezunlarının nitelikleri noktasında iş piyasası açısından özel önemleri yanında nitelikli olsunlar veya olmasınlar, öğrencilik dönemlerinde ve mezuniyetleri sonrasında da genel manada ekonomiye önemli katkıları bulunur.

²⁰ Fatma Nevra Seggie & Hakan Ergin (2018), Yükseköğretimin Uluslararasılaşmasına Güncel Bir Bakış: Türkiye'de Uluslararası Akademisyenler, İstanbul, SETA Yayınları, s. 26.

²¹ M. Sami Süygün & Fatih Kaplan (2021), “Uluslararası Öğrencilerle Uluslararası Ticaret,” Gümrük Ticaret Dergisi, 8 (25), s. 31.

²² Aigul Kabirova, Azamat Arpachiev & Salman Narlı (2023a), Avustralya'da Uluslararası Öğrencilik, İstanbul, UDEF Yayınları, s. 11.

²³ Süygün & Kaplan, a.g.e., s. 31.

²⁴ Kabirova, at al., a.g.e., s. 15.

2.2.1. Harcamaları ile Ekonomiye Katkıları

Uluslararası öğrenciler her şeyden önce öğrencilikleri döneminde doğal olarak belli harcamalar yaparlar. Uluslararası öğrenciler için bir yandan öğrenim/harç ücretleri söz konusudur bir yandan da konaklama, seyahat ve gündelik ihtiyaçlarını gidermek durumundadırlar.²⁵ Kitaplar ve çalışma materyalleri yanında gündelik ihtiyaçların içine gıda, telefon aboneliği, ev interneti, sağlık, giyim, su ve çöp giderleri gibi kalemler dahil olur.²⁶ Bazı uluslararası öğrenciler için araç kiralama ve eğlence kalemlerinden harcama yapabilmeye imkânı da olabilirken²⁷ bunlara ailelerin ziyaretleri de eklenebilir.²⁸ Ayrıca uluslararası öğrencilerin başvuru süreçlerinde ve diğer hususlarda hizmet aldıkları danışmanlık firmalarına ödedikleri ücretler söz konusudur.²⁹

Tüm bu harcama kalemleri ile uluslararası öğrencilerin ev sahibi ülkenin ekonomisine katkı sağladıkları görülür. Bu tarz bir katkının yıllık düzeyde en fazla olduğu ülke Birleşik Krallık'tır. 2022 yılında uluslararası öğrencilerin Birleşik Krallık ekonomisine toplam katkıları 52,5 milyar dolardır.³⁰ ABD'de uluslararası öğrencilerin ekonomiye yıllık katkıları ise 43,8 milyar dolardır (2023 yılı).³¹ Bu katkı 2022'de Kanada'da 37,3 milyar dolar,³² Avustralya'da 36,4 milyar dolar³³ ve Fransa'da 5 milyar dolardır.³⁴

Dünyada en fazla uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan ülke ABD'dir. ABD'de 1 milyonun üstünde (1.057.188) uluslararası öğrenci bulunuyor. Bu durum yeni değildir. Tarihsel açıdan da ABD en fazla uluslararası öğrenci çeken ülkedir. 1950'de 25 bin uluslararası öğrencisi olan ABD, 2000'lerin başlarına gelindiğinde 20 kat bir artışla 500 bin uluslararası öğrenciye ulaşmıştır.³⁵ 2000'lerle de dünya genelindeki uluslararası öğrenci hareketliliğindeki artışın ABD'ye yansımaları diğer ülkelere göre daha fazla olmuştur.³⁶

Böyle bir uluslararası öğrenci havuzunun ABD'nin ekonomisine katkısı yıllar itibarıyla doğal olarak artan bir seyir takip etmiştir. Örneğin 2015'te uluslararası öğrencilerin ABD ekonomisine katkısı 25 milyar dolar olmuştur.³⁷ 2020'lerin başına gelindiğinde bu katkı 30 milyar dolara dayanmıştır.³⁸

²⁵ Murat Özoğlu, Bekir S. Gün & İpek Coşkun (2012), Küresel Eğilimler Işığında Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler, İstanbul, SETA Yayınları, s. XXVII.

²⁶ KV Overseas Education (2023), "Cost to Study in USA for International Students: Tuition & Living," (Çevrimiçi) <https://www.studies-overseas.com/blogs/cost-to-study-in-usa>, 27.10.2024.

²⁷ İmam Hissein Alio, Azamat Arpachiev & Salman Narlı (2023), ABD'de Uluslararası Öğrencilik, İstanbul, UDEF Yayınları, s. 17.

²⁸ Azamat Arpachiev (2024), İngiltere'de Uluslararası Öğrencilik, İstanbul, UDEF Yayınları, s. 18.

²⁹ Heru Fahlevi (2016), "Economic Implication of International Student Mobility For Host Countries - Evidences from Western Countries," Uluslararası Öğrenci Sempozyumu - Bildiriler Kitabı 2015, İstanbul, Harf Yayınları, p. 144.

³⁰ James Cannings, Maike Halterbeck & Gavan Conlons (2023), The Benefits and Costs of International Higher Education Students to the UK Economy, UK, London Economics Ltd., s. v.

³¹ NAFSA (2024), "Economic Value Statistics," (Çevrimiçi)

<https://www.nafsa.org/policy-snd-advocacy/policy-resources/nafsa-international-student-economic-value-tool-v2>, 23.11.2024.

³² Government of Canada (2023), "Economic Impact of International Education in Canada - 2022," (Çevrimiçi)

<https://www.international.gc.ca/education/assets/pdfs/RKA-International-student-impact-2022-En.pdf>, 19.11.2024, s. 26.

³³ Australia Government Department of Education, "Education export income - Financial Year," (Çevrimiçi)

<https://www.education.gov.au/international-education-data-and-research/education-export-income-financial-year>, 26.11.2024.

³⁴ Campus France (2022), L'impact Économique des Étudiants Internationaux en France, (Çevrimiçi)

https://ressources.campusfrance.org/publications/observatoire/fr/impact_economique_etudiants_internationaux_fr.pdf, 27.10.2024, s. 4-5.

³⁵ Alio, Arpachiev & Narlı, a.g.e., s. 7.

³⁶ Seggie & Ergin, a.g.e., s. 46.

³⁷ Yılmaz & Güçlü, a.g.e., s. 249.

³⁸ Teoman Akpınar & Nazlı Çağrı Küçüköksel (2022), "Dünya'da ve Türkiye'de Uluslararası Öğrenci Hareketliliği ve Ülkelere Katkıları," Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (2), s. 147.

2021-2022 yılında ise uluslararası öğrencilerin ABD ekonomisine katkısı 33,8 milyar dolar olarak hesaplanmıştır.³⁹ Gelinen noktada uluslararası öğrencilerin ABD ekonomisine katkısı 43,8 milyar dolardır. Bu katkının 1 milyar dolar üzerinde olduğu eyaletlerse California (6,0 milyar dolar), New York (5,8 milyar dolar), Massachusetts (3,6 milyar dolar), Texas (2,2 milyar dolar), Illinois (2,1 milyar dolar), Pennsylvania (2,0 milyar dolar), Florida (1,4 milyar dolar), Michigan (1,3 milyar dolar) ve Ohio (1,2 milyar dolar) şeklinde sıralanabilir.⁴⁰

%30 oranında ev sahipliği yaptığı 660.230 uluslararası öğrenci ile dünyada en çok uluslararası öğrenci sıralamasında üçüncü olan Kanada'nın ekonomisine de bu öğrencilerin önemli katkısı vardır. Kanada ekonomisine uluslararası öğrencilerin mevcut katkısı 22,3 milyar dolar olmakla birlikte yıllar itibarıyla artan bir seyir neticesinde böyle bir düzeye ulaşıldığı görülmüştür. Örneğin 2008 yılında uluslararası öğrencilerin Kanada ekonomisine katkısı 5,5 milyar dolar iken⁴¹ bu katkı 2010 yılında 6,9 milyar dolara yükselmiştir.⁴² Uluslararası öğrencilerin toplam harcamaları açısından Kanada ekonomisine katkıları 2014'te 11,4; 2015'te 12,8; 2016'da 15,5 ve nihayetinde 2022'de 37,3 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. 2022'de uluslararası öğrencilerin ekonomik katkısının en büyük olduğu eyaletse 20,7 milyar dolar ile Ontario'dur.⁴³

En son 2022 verilerine göre Birleşik Krallık'taki uluslararası öğrencilerin ekonomiye katkısı ise 52,5 milyar dolardır.⁴⁴ 2014-2015 yılında uluslararası öğrenciler, Birleşik Krallık ekonomisine 32,3 milyar dolar katkıda bulunmuştur.⁴⁵ Bu katkı 2018-2019 yıllarında 35,3 milyar dolar⁴⁶ ve 2021-2022 yıllarına gelindiğinde 41,9 milyar dolar seviyesine çıkmıştır.⁴⁷ 2022'de ise öğrenci başına net ekonomik etkinin, Avrupa Birliği ülkelerinde ikamet eden uluslararası öğrenci başına 125 bin sterlin (156 bin dolar) ve Avrupa Birliği üyesi ülkelere öğrenci başına 96 bin sterlin (120 bin dolar) olduğu tahmin edilmiştir.⁴⁸

2022-2023 yılı itibarıyla Avustralya'da uluslararası öğrencilerin ekonomiye katkısı 36,4 milyar dolardır.⁴⁹ Bu rakam ile Avustralya'daki uluslararası eğitim faaliyetleri, hizmet sektörü içinde ihracatta ilk sırada⁵⁰ ve genel ihracat kalemleri içerisinde de dördüncü sırada bulunur.⁵¹

2022-2023 yılında uluslararası öğrencilerin ekonomiye katkısı Fransa'da ise 5 milyar dolardır.⁵² Bunlar içinde kira, günlük yaşam giderleri (giyim, gıda) gibi kalemlerden oluşan en büyük kalem 2,9 milyar dolar ile aylık harcamalardan gelmiştir. Sonrasında 913 milyon dolar ile harç masrafları bulunmuştur. 392 milyon dolar da uluslararası öğrencilerin çalıştıkları işlerle ilgili çalışan sosyal güvenlik

³⁹ Uni-Italia & The Italian Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation, a.g.e., s. 7.

⁴⁰ NAFSA (2023), "The United States Of America: Benefits from International Students," (Çevrimiçi) https://www.nafsa.org/sites/default/files/media/document/EconValue-2023_final.pdf, 27.10.2024.

⁴¹ Akpınar & Küçüköksel, a.g.e., s. 147.

⁴² Fahlevi, a.g.e., s. 142.

⁴³ Government of Canada, a.g.e., s. 26.

⁴⁴ Cannings, Halterbeck & Conlons, a.g.e., s. v.

⁴⁵ Yılmaz & Güçlü, a.g.e., s. 250.

⁴⁶ Cannings, Halterbeck & Conlons, a.g.e., s. 44.

⁴⁷ Uni-Italia & The Italian Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation, a.g.e., s. 81.

⁴⁸ Cannings, Halterbeck & Conlons, a.g.e., s. v.

⁴⁹ Australia Government Department of Education, a.g.e., 26.11.2024.

⁵⁰ Mahmut Özer (2012), "Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler," Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2 (1), s. 10.

⁵¹ Kabirova, Arpachiev & Narlı, Avustralya'da Uluslararası Öğrencilik, s. 11.

⁵² Campus France, a.g.e., s. 4-5.

katkı payları olarak hesaplanmıştır.⁵³ Fransız ulaştırma şirketleri tarafından alınan ulaştırma giderleri de 482 milyon dolardır.⁵⁴

Türkiye için ise net resmi rakamlar bulunmuyor; tahmini rakamlar üzerinden belli bir çerçeve çizilebiliyor. Örneğin 2019 yılı için Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin harcama kalemleri üzerinden ekonomiye katkılarının 1 milyar dolar olduğu tahmin edilmiştir.⁵⁵

2024-2025 yılı içinse İstanbul Planlama Ajansı (İPA) verileri üzerinden bir tahmin geliştirmek mümkündür. İPA, üniversite öğrencilerinin yaşam maliyetleri içerisinde yer alan barınma ve fatura ödemelerinin payını doğru tespit edebilmek amacıyla hane tiplerine göre farklı hesaplamalar yapmaktadır. Böylece İstanbul özelinde üniversite öğrencileri özel yurtlarda ve öğrenci evinde yaşama durumlarına göre farklı kategorilerde değerlendirilmektedir. Değerlendirme kalemleri harcamalar, barınma ücreti, market-dışarıdan yemek harcaması, fatura ödemeleri (cep telefonu, internet, elektrik, su, doğalgaz), kültür, sanat, eğlence harcaması, ulaşım harcaması (kişisel araç hariç), kitap ve kırtasiye harcaması, kişisel bakım harcaması, kıyafet ve aksesuar harcaması ile teknoloji harcaması şeklindedir. Buna göre İstanbul'da özel yurttan kalan bir öğrencinin masrafı aylık 22.920 TL ve yıllık 275.040 TL iken öğrenci evinde kiracı olan öğrencinin masrafı aylık 18.750 TL ve yıllık 225.000 TL olmaktadır.⁵⁶ Bu durumda tüm Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin harcamalar üzerinden ekonomiye katkısı (harçlar hariç) ortalama 84,1 milyar TL (yaklaşık 2,3 milyar dolar) olmaktadır.

2.2.2. İstihdam Yoluyla Ekonomiye Katkısı

Uluslararası öğrencilerin ekonomiye katkısı harcama kalemleri dışında istihdam üzerinden de olmaktadır. Bu durum, doğal olarak öğrencilik sürecinde ayrıca çalışma izninin varlığı ile mümkündür. ABD'de uluslararası öğrenciler için F (öğrenci) vizesi, H (geçici/stajyer) vizesi, J (geçici değişim öğrencisi) vizesi ve M (mesleki eğitim) vizesi gibi farklı vize türleri bulunur. Bu vizeler çerçevesinde, duruma göre yarı zamanlı yetki haftada 20 saat veya daha az çalışmaya izin verirken tam zamanlı yetkilendirmede ise haftada 20 saatten fazla çalışmak mümkündür.⁵⁷ Uygulamada ise çalışan öğrencilerin çoğunluğu F1 vizesine göre çalışır. F1 vizesine sahip öğrenciler de çoğunlukla kampüs içi istihdam kategorisinde yer alır.⁵⁸

Birleşik Krallık'ta da uluslararası öğrencilerin haftada 20 saatlik yarı zamanlı çalışma imkânları bulunur.⁵⁹ Avustralya'da ise uluslararası öğrenciler iki haftada toplam 40 saate kadar çalışabilir. Ancak tatil dönemlerinde ise süre sınırı bulunmaz.⁶⁰ Japonya'da ise uzun tatil günlerinde günde 8 saat olmak üzere uluslararası öğrenciler için haftada 28 saate kadar çalışma hakkı söz konusudur.⁶¹

⁵³ Uni-Italia & The Italian Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation, a.g.e., s. 36.

⁵⁴ Campus France, a.g.e., s. 4-5.

⁵⁵ Aigul Kabirova, Azamat Arpachiev & Salman Narlı (2023c), Uluslararası Öğrencilerin Türkiye'ye Ekonomik Katkısı, İstanbul, UDEF Yayınları, s. 8.

⁵⁶ İstanbul Planlama Ajansı - İPA (2024), Öğrenci Yaşam Maliyeti Araştırması, (Çevrimiçi) <https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/genel/arastirma-ogrenci-yasam-maliyeti-arastirmasi-2/>, 02.11.2024.

⁵⁷ Süygün & Kaplan, a.g.e., s. 31.

⁵⁸ Alio, Arpachiev & Narlı, a.g.e., s. 12, 15.

⁵⁹ Arpachiev, a.g.e., s. 15.

⁶⁰ Kabirova, Arpachiev & Narlı, Avustralya'da Uluslararası Öğrencilik, s. 9.

⁶¹ Kabirova, Arpachiev & Narlı, Japonya'da Uluslararası Öğrencilik, s. 13.

Türkiye’de uluslararası öğrenciler çalışma izni almak kaydıyla istihdam edilebilir.⁶² Ancak süre haftada 24 saati geçmeyecek şekildedir.⁶³ Uygulamada ise öğrenci vizesi dışında uluslararası öğrencinin çalışma izni alma sürecine dahil olması gerekir. Çalışma izni başvuru süreçlerinin zor olması ve yoğunlukla olumsuz neticelenmesi nedeniyle “kayıt dışılık” sorunu ile karşı karşıya kalınabilir.⁶⁴ Bu zorluklara rağmen uluslararası öğrencilerin çalıştıkları belli sektörler bulunur. Örneğin İstanbul özelindeki bir araştırma sonuçlarına göre uluslararası öğrenciler daha çok hizmetler sektöründedir; sanayi sektöründe ise ya vasıf gerektirmeyen işlerde ya da beyaz yakalı işlerde yer alırlar ve tarım sektöründe ise yer almazlar. Aralarında fuarlarda çalışanlar, eğitim kurumlarında çalışanlar veya özel ders verenler, konsoloslukta çalışanlar ve tercümanlık yapanlar olmakla birlikte yoğunlukla kayıt dışılık söz konusudur.⁶⁵

2.2.3. Dış Ticaret Faaliyetleri ile Ekonomiye Katkıları

Uluslararası öğrenciler harcamaları ve istihdam edilmeleri yanında bir de bizzat dış ticaretin bir parçası olmaları açısından da öğrencisi (ve mezunu) oldukları ülkenin ekonomisine katkı sağlayabilirler. Örneğin Kanada’da uluslararası öğrencilik hizmetleri dış ticarete ihracat sektöründe öncü konumdadır.⁶⁶ 2022 yılındaki uluslararası öğrencilik hizmetlerinden gelen katkı, Kanada’nın birçok ürünündeki ihracat değerini aşmış durumdadır. Öyle ki Kanada’daki uluslararası öğrencilik hizmetlerinin ihracattaki değeri toplam ticarî mal ihracatının %4,8’ine denk geliyor.⁶⁷

Uluslararası öğrencilerin dış ticarete katkısında Birleşik Krallık’tan da örnek bulmak mümkündür. Birleşik Krallık’ta okuyup mezun olan uluslararası öğrencilerden ülkelerine dönenlerin %60’ının Birleşik Krallık’la iş yaptıkları belirtiliyor.⁶⁸

Türkiye söz konusu olduğunda elde net veri olmamakla birlikte belirli çalışmalar üzerinden tahminler yürütmek mümkün olabilir. Örneğin 2013-2019 dönemi için Türkiye’deki uluslararası öğrencilerin illerin ihracatına etkisine yönelik bir araştırmada uluslararası öğrencilerin ihracata etkisinin pozitif olduğu tespit edilmiştir.⁶⁹ Ancak araştırmada bu etkinin miktar açısından herhangi bir tespiti ortaya konmamıştır.

Uluslararası öğrencilerin mezuniyet sonrası Türkiye’nin dış ticaretine etkisi, rakamlardan ziyade daha çok “kişilerin ilişkileri ile oluşan etki” bağlamında görülmektedir. Örneğin Orta Doğu Teknik Üniversitesinden mezun bir Arap prensinin Türk şirketlerinin Arabistan’daki faaliyetlerine kolaylık

⁶² YÖK (2021), Yükseköğretimde Hedef Odaklı Uluslararasılaşma, (Çevrimiçi) <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2021/yuksekogretimde-hedef-odakli-uluslararasilasma.pdf>, 25.10.2024, s. 69.

⁶³ Süygün & Kaplan, a.g.e., s. 31.

⁶⁴ UDEF (2022), Türkiye’de Uluslararası Öğrenci Olmak: Sorunlar ve Zorluklar” Çalıştay Raporu, Ankara, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBU), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (AHBV) ve Asma Köprü Uluslararası Öğrenci Derneği, s. 9.

⁶⁵ Akpınar & Küçüköksel, a.g.e., s. 147.

⁶⁶ Özer, a.g.e., s. 10.

⁶⁷ Government of Canada, a.g.e., s. 22.

⁶⁸ Yılmaz & Güçlü, a.g.e., s. 250.

⁶⁹ Süygün & Kaplan, a.g.e., s. 33.

göstermesi bu minvaldedir.⁷⁰ Yine YTB Türkiye Bursları ile okuyup mezun olan 160 farklı ülkeden 150 binden fazla uluslararası öğrencinin varlığı,⁷¹ Türkiye'nin dış ticareti açısından olumlu potansiyel etki anlamına gelir. Bunların yanında DEİK, TİM, TÜSİAD ve MÜSİAD gibi resmî ve sivil iş dünyası yapılarının dış ticarete uluslararası mezun ağından istifade ettikleri biliniyor. Özellikle son yıllarda gelişen Afrika ile gerçekleşen dış ticarete uluslararası mezunların etkisinin olduğu not edilmelidir.

---

⁷⁰ Seggie & Ergin, a.g.e., s. 30.

⁷¹ TGSP (2021), Sivil Toplum Kuruluşları İçin Bir Rehber: Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler, Ankara, TDV Yayınları, s. 28.

3.

Saha Çalışmalarından Bulgular

3.1. Araştırma Yöntemi

1882 yılında kurulan İstanbul Ticaret Odasına kayıtlı işletmelerde işverenlerin uluslararası öğrencilerin stajı, istihdamı, girişimleri ve uluslararası ticaretteki konumları ile ilgili yaklaşım, tecrübe ve beklentilerinin belirlenmesini amaçlayan bu araştırma, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin eş anlı gerçekleştirildiği karma bir desende hazırlanmıştır.⁷² Araştırmanın nicel boyutu, anket safhasında rastlantısal örneklem yöntemi ile İstanbul Ticaret Odasına kayıtlı en az 426 işletme ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan anketlerin SPSS uygulamasına veri girişleri yapılarak nicel analizler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın nitel boyutunda, amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yoluyla katılımcılar farklı sektörlerden belirlenmiştir. Bu kapsamda İstanbul Ticaret Odasına kayıtlı meslek komitelerinde yer alan 17 işletme yöneticisi ile görüşme sağlanmıştır. Nitel verilerin analizinde yapılan görüşmeler ve deşifre bulgularının incelemesi sonucunda elde edilen veriler içerik analizine tâbi tutulmuş; araştırma soruları doğrultusunda birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde kodlanarak yorumlanmıştır.

3.2. Anket Bulguları

3.2.1. Araştırmaya Katılan Şirketlerin Profili

Saha araştırması kapsamında İstanbul Ticaret Odasına kayıtlı ve aktif durumda 426 üye şirket yöneticisi ile anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

⁷² Araştırmanın saha çalışmaları öncesinde etik kurul onay işlemleri için İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı'na başvuru yapılmış, Kurul'un 02.09.2024 tarih ve 09 sayılı toplantısında çalışma etik yönden uygun bulunmuştur.

Tablo 1. Şirket Genel Profili

SORU
01

Şirketinizin faaliyet gösterdiği ana sektör nedir?

Sektör	Sayı	Yüzde (%)
Akaryakıt	1	0,2
Altyapı İnşaatı	3	0,7
Ayakkabı ve Ayakkabı Yan Sanayi	6	1,4
Aydınlatma	3	0,7
Baklava, Pasta ve Şekerli Mamüller	1	0,2
Basım - Yayın	8	1,9
Bijuteri, Oyuncak ve Hediye Eşya	2	0,5
Bilgi Teknolojileri	35	8,2
Bilgi, İletişim ve Medya	12	2,8
Cam ve Cam Ürünleri	1	0,2
Demir Çelik	5	1,2
Demir Dışı Metaller	3	0,7
Deri, Kürk ve Saraciye	1	0,2
Dokuma	2	0,5
Döküm ve Metal İşleme	4	0,9
Eğitim	23	5,4
Ekmek, Un ve Unlu Mamüller	1	0,2
Elektrik Ekipmanları	7	1,6
Elektrikli Ev Aletleri	4	0,9
Emlak Müşavirleri	7	1,6
Enerji	6	1,4
Ev Tekstili	3	0,7
Finans Kuruluşları	6	1,4
Gözlükçülük ve Saatçilik	4	0,9
Gümrük Müşavirliği	3	0,7
Halı - Kilim ve Yer Kaplamaları	1	0,2
Hayvansal Gıda Ürünleri	1	0,2
Hazır Giyim ve Konfeksiyon	14	3,3
Hububat, Bakliyat, Kuruyemiş ve Kuru Meyve	1	0,2
İç Giyim ve Aksesuarları	3	0,7
İlaç ve Tıbbi Cihaz	11	2,6
İnşaat Malzemeleri	4	0,9
İnşaat Taahhüt	27	6,3
İplik ve Elyaf Ürünleri	2	0,5
İşletme Destek Hizmetleri	14	3,3
Kağıt ve Kırtasiye	2	0,5
Kara Taşıtları, Yedek Parçaları ve Ekipmanları	4	0,9
Kargo, Posta ve Depolama	2	0,5
Kimyevi Madde	13	3,1
Kozmetik	4	0,9

Sektör	Sayı	Yüzde (%)
Kuyumculuk	4	0,9
Makina ve Ekipmanları	18	4,2
Mali Müşavirlik	1	0,2
Matbaa ve Mücellit	1	0,2
Mekanik Tesisat ve Doğalgaz Tesisatı	2	0,5
Mermercilik ve Madencilik	3	0,7
Metal Ürünler ve Mutfak Ekipmanları	5	1,2
Meyve ve Sebze	1	0,2
Mimarlık ve Mühendislik	19	4,5
Mobilya	4	0,9
Motorlu Araçlar Tamir, Bakım ve İmalatı	7	1,6
Motorlu Taşıt Satış ve Servisi	2	0,5
Orman Ürünleri	3	0,7
Oteller	3	0,7
Örme Kumaş, Çorap ve Trikotaj	1	0,2
Perakende Ticaret	7	1,6
Plastik ve Kauçuk	5	1,2
Restoran ve Yiyecek İçecek Hizmetleri	4	0,9
Restorasyon ve İzolasyon	1	0,2
Sağlık Hizmetleri	6	1,4
Sigortacılık	5	1,2
Şehir İçi Yolcu Taşımacılığı	2	0,5
Taşımacılık ve Lojistik Hizmetleri	16	3,8
Teknik Hırdavat	8	1,9
Tekstil Terbiye	6	1,4
Tekstil Yan Sanayi Ürünleri	5	1,2
Telekomünikasyon	1	0,2
Toptan Gıda ve Temizlik Ürünleri	2	0,5
Toptan ve Dış Ticaret	21	4,9
Yolcu Taşımacılığı ve Seyahat Acenteleri	6	1,4
Züccaciye	3	0,7
Toplam	426	100,0

Ankete katılan şirketlerin faaliyet gösterdiği sektörler incelendiğinde en yüksek payın %8,2 ile bilgi teknolojileri sektörüne ait olduğu görülüyor. Bu sektörden toplam 35 şirket ankette yer almıştır. Bunu %6,3 oranı ve 27 şirket ile inşaat taahhüt sektörü takip ediyor. Eğitim sektörü %5,4 pay ile öne çıkarken toptan ve dış ticaret sektörü %4,9 ve mimarlık ile mühendislik sektörü %4,5 oranında temsil ediliyor. Makina ve ekipmanları sektörü ise %4,2 pay ile önemli sektörler arasında yer alıyor. İlk beş sektör toplamda %29,3'lük bir paya sahiptir ve yanıt veren şirketlerin önemli bir kısmını oluştururlar. Daha az temsil edilen sektörler arasında akaryakıt, cam ve cam ürünleri, baklava ve şekerli mamuller gibi spesifik alanlar bulunmakta olup bu sektörlerin her biri yalnızca %0,2 oranında temsil edilir. Genel olarak bakıldığında teknoloji, inşaat, eğitim ve ticaret sektörleri şirketlerin yoğunlaştığı başlıca alanlar olarak dikkat çekiyor.

Tablo 2. Şirket Ana Faaliyet Alanı

SORU
02

Ana faaliyet alanınız nedir?

Sektör	Sayı	Yüzde (%)
İmalat	97	22,8
Ticaret	120	28,2
Hizmet	175	41,1
İnşaat	34	8,0
Toplam	426	100,0

Şirketlerin ana faaliyet alanları incelendiğinde %41,1 ile en fazla paya sahip olan alanın hizmet sektörü olduğu görülüyor. Bunu %28,2 oranı ve 120 şirket ile ticaret sektörü takip ediyor. İmalat sektörü %22,8 ile üçüncü sırada yer alırken inşaat sektörü %8 oranında temsil ediliyor. Toplamda 426 şirketin verdiği yanıtlar göz önüne alındığında hizmet, ticaret ve imalat sektörlerinin %92'lik bir pay ile faaliyet alanlarının büyük çoğunluğunu oluşturduğu dikkat çekiyor. Özellikle hizmet sektörünün ağırlığı, şirketlerin faaliyet yapısında önemli bir yer tuttuğunu gösteriyor.

Tablo 3. Şirket Türü

SORU
03

Şirket türünüz nedir?

Şirket Türü	Sayı	Yüzde (%)
Anonim	136	31,9
Limited	271	63,6
Kolektif	10	2,3
Komandit	8	1,9
Kooperatif	1	0,2
Toplam	426	100,0

Şirket türleri incelendiğinde en yaygın türün %63,6 oranıyla limited şirketler olduğu görülüyor. Bunu %31,9 ile anonim şirketler takip ediyor. Kolektif şirketlerin %2,3; komandit şirketlerin ise %1,9 oranında temsil edildiği dikkat çekerken kooperatif türünde yalnızca bir şirket bulunuyor. Yanıt veren toplam 426 şirketin büyük çoğunluğunu limited ve anonim şirketler oluştururken diğer türlere ait oranlar oldukça düşük kalıyor. Ayrıca tabloya dahil edilmeyen verilere göre 30 kişi diğer kategorisinde yer alırken 23 kişi şahıs firması, 1 kişi sivil toplum kuruluşu ve 1 kişi mâlî müşavirlik olarak faaliyet gösteriyor. Bu veriler doğrultusunda limited ve anonim şirketlerin sektördeki baskın yapısı öne çıkarırken farklı türdeki şirketlerin toplam içindeki payı sınırlı kalıyor.

Tablo 4. Şirket Yapısı

SORU
04

Şirket yapınız aşağıdakilerden hangisine uygun düşmektedir?

Şirket Yapısı	Sayı	Yüzde (%)
Yerli sermaye	389	91,3
Dış sermaye ortaklı	14	3,3
Dış sermaye yatırımı	12	2,8
Çok uluslu şirket	11	2,6
Toplam	426	100,0

Şirket yapıları incelendiğinde yanıt veren 426 şirketin büyük çoğunluğunun (%91,3) yerli sermaye ile faaliyet gösterdiği görülüyor. Bunun yanında dış sermaye ortaklı şirketler %3,3; dış sermaye yatırımı ile kurulan şirketler %2,8; çok uluslu şirketler ise %2,6 oranında temsil ediliyor. Bu veriler, şirketlerin çoğunlukla yerli sermayeye dayandığını ve dış sermayenin sınırlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koyuyor.

Tablo 5. Şirket Kuruluş Dönemi

SORU
05

Şirketinizin kuruluş yılını giriniz.

Dönem	Sayı	Yüzde (%)
1980 ve öncesi	18	4,22
1980-1989	20	4,69
1990-1999	51	11,97
2000-2009	65	15,25
2010-2019	140	32,86
2020 +	132	30,98
Toplam	426	100,0

Şirketlerin kuruluş yılları incelendiğinde %32,86 ile en fazla şirketin 2010-2019 yılları arasında kurulduğu görülüyor. Bunu %30,98 oranı ile 2020 ve sonrasında kurulan şirketler takip ediyor. 2000-2009 yılları arasında kurulan şirketlerin oranı %15,25 iken 1990-1999 yılları arasında bu oran %11,97 olarak kaydedilmiştir. Daha eski kuruluş tarihine sahip şirketlerin oranı ise görece düşüktür. 1980-1989 yılları arasında kurulan şirketler %4,69, 1980 ve öncesinde kurulanlar ise %4,22 oranında yer almıştır. Veriler, şirketlerin önemli bir kısmının son yirmi yıl içinde kurulduğunu ve özellikle 2010'dan itibaren yeni şirketlerin hızla arttığını gösteriyor. Bu durum, son yıllarda girişimciliğin artışı ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 6. Şirket Çalışan Sayısı

SORU
06

Şirketinizdeki çalışan sayısı nedir?

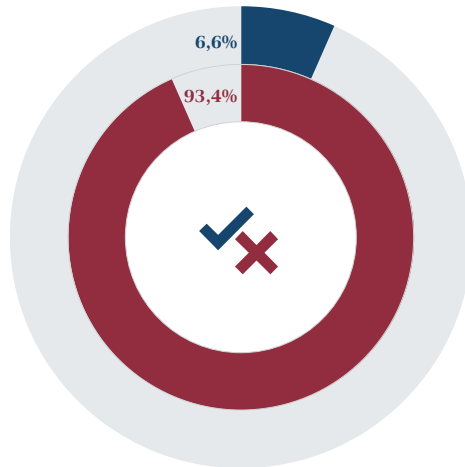
Çalışan Sayısı	Sayı	Yüzde (%)
1-9	262	61,5
10-49	101	23,7
50-99	21	4,9
100 ve üstü	42	9,9
Toplam	426	100,0

Şirketlerdeki çalışan sayısına ilişkin verilere bakıldığında yanıt veren 426 şirketin %61,5'inin 1 ila 9 çalışan arasında olduğu görülüyor. Bunu %23,7 oranı ile 10 ila 49 çalışanı olan şirketler izliyor. 50 ila 99 çalışanı olan şirketlerin oranı %4,9 iken 100 ve üzeri çalışan sayısına sahip şirketler %9,9 oranında yer alıyor. Bu veriler, şirketlerin büyük bir kısmının mikro ve küçük ölçekli işletmelerden oluştuğunu gösteriyor. Buna karşılık çalışan sayısı 50'nin üzerinde olan orta ve büyük ölçekli şirketlerin oranı %14,8 ile sınırlı kalıyor. Genel olarak değerlendirildiğinde küçük ölçekli işletmelerin sektörde önemli bir yer tuttuğu dikkat çekiyor.

Şekil 8. DEİK Üyelik Durumu

SORU
07

DEİK'e üye misiniz?

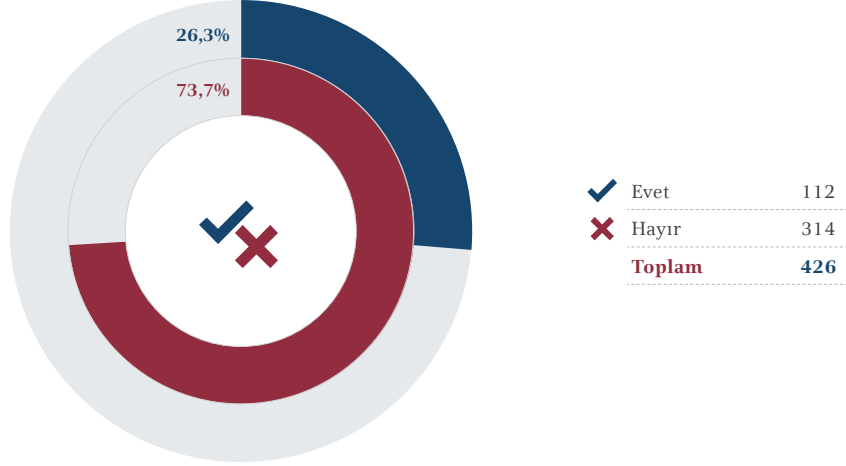

✓ Evet	28
✗ Hayır	398
Toplam	426

Şekil 9. TİM Üyelik Durumu

SORU
08

TİM'e üye misiniz?

Tablo 7. Uluslararası Fuarlara Katılım Sıklığı

SORU
09

Uluslararası fuarlara ne sıklıkla katılıyorsunuz?

	Sayı	Yüzde (%)
Hiç	223	52,3
Yılda bir kere	99	23,2
Yılda birden fazla	104	24,4
Toplam	426	100,0

Tablo 8. Uluslararası İş Gezisi Sıklığı

SORU
10

Uluslararası iş gezisi yapıyor musunuz?

	Sayı	Yüzde (%)
Hiç	148	34,7
Yılda bir kere	94	22,1
Yılda birden fazla	184	43,2
Toplam	426	100,0

Şirketlerin yurt dışı ilişkilerine dair verilere yer verilmiştir. Yanıtlar incelendiğinde genel olarak yurt dışı ile doğrudan bağlantısı olan şirketlerin oranının sınırlı kaldığı gözlenmiştir. DEİK'e üyelik durumuna bakıldığında yalnızca %6,6 oranında bir katılım olduğu görülmüştür. Benzer şekilde TİM'e üye olan şirketlerin oranı %26,3 olup çoğunluk (%73,7) herhangi bir üyeliğe sahip değildir. Bu durum, şirketlerin yurt dışı pazarlara yönelik kurumsal ağlara katılım düzeyinin düşük olduğunu gösteriyor. Uluslararası fuarlara katılım sıklığına bakıldığında %52,3 oranında şirketin hiç katılmadığı, %23,2 oranındaki şirketin yılda bir kez, %24,4 oranındaki şirketin ise yılda birden fazla fuara katıldığı anlaşılıyor. Bu veriler, fuar katılımının düzenli olan şirketler arasında belirli bir paya sahip olmakla birlikte çoğunluğun bu tür etkinliklere katılmadığını ortaya koyuyor. Benzer şekilde uluslararası iş gezisi yapma durumunda da benzer bir eğilim söz konusudur. %34,7 oranında şirket hiç iş gezisi yapmazken %22,1 oranında şirket yılda bir kez, %43,2 oranında şirket ise yılda birden fazla iş gezisi gerçekleştirmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, şirketlerin büyük bir kısmının yurt dışı ilişkilerinde aktif olmadıkları, DEİK ve TİM gibi kurumsal yapılarla sınırlı düzeyde ilişki kurdukları ve uluslararası iş gezileri ile fuarlara katılımda düşük seviyede kaldıkları dikkat çekiyor.

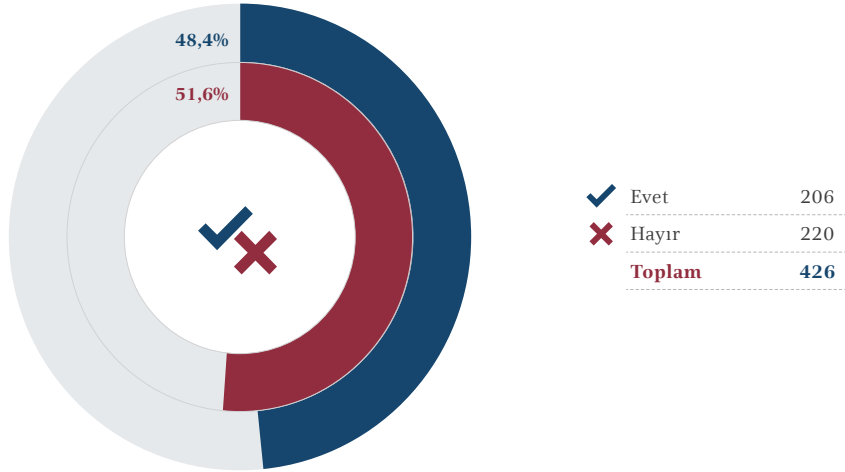
3.2.2. Şirketin Uluslararasılaşma Durumu

Şekil 10. Şirketlerin İhracat Durumu

SORU
11

İhracat yapıyor musunuz?

Şirketlerin ihracat durumuna ilişkin veriler incelendiğinde yanıt veren 426 şirketin %48,4'ünün ihracat yaptığı, %51,6'sının ise ihracat yapmadığı görülmüyor.

Tablo 9. İhracat Yapılan Bölgeler

SORU
12

Yurt dışında hangi bölgeye/bölgelere ihracat yapıyorsunuz?
(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

Bölgeler	Sayı	Yüzde (%)
Okyanusya	4	0,6
Diğer	6	0,9
Güney Asya	17	2,7
Çin	19	3,0
Hindistan	22	3,5
Uzak Doğu	25	4,0
Güney Amerika	28	4,5

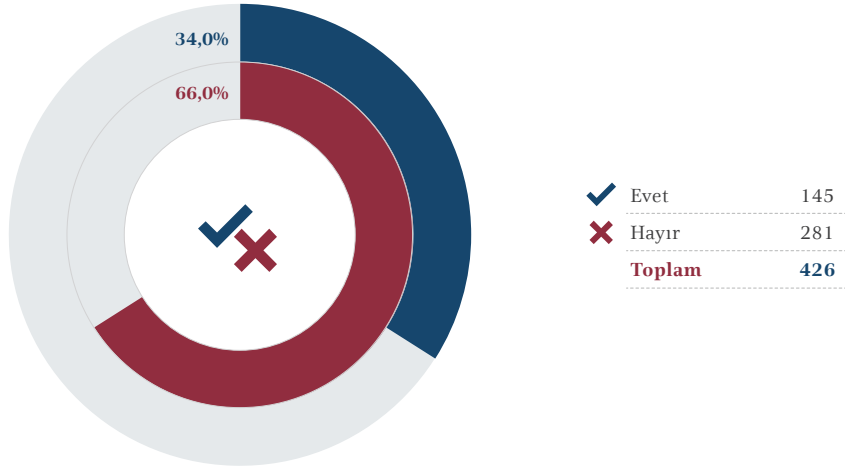
Bölgeler	Sayı	Yüzde (%)
Kuzey Amerika	40	6,5
Rusya	48	7,7
Orta Asya	62	10,0
Afrika	66	10,6
Balkanlar	70	11,2
Orta Doğu	101	16,2
Batı Avrupa	112	18,0

İhracat yapan şirketler, ağırlıklı olarak Batı Avrupa (%18,0), Orta Doğu (%16,2) ve Balkanlar (%11,2) gibi bölgelere yönelirken Afrika (%10,6), Orta Asya (%10,0) ve Kuzey Amerika (%6,5) da önemli pazarlar arasında yer alıyor. Daha az sıklıkla ihracat yapılan bölgeler arasında Güney Asya (%2,7), Uzak Doğu (%4,0) ve Güney Amerika (%4,5) bulunuyor. Bu durum, şirketlerin ihracat faaliyetlerinde belirli coğrafyalara odaklandıklarını ve özellikle yakın bölgelere ağırlık verdiklerini gösteriyor.

Şekil 11. Şirketlerin İthalat Durumu

SORU
13

İthalat yapıyor musunuz?

İthalat tarafında ise şirketlerin %34'ü ithalat yaparken %66'sı ise ithalat yapmıyor. İthalat yapan şirketler, en fazla Batı Avrupa (%27,7) ve Çin (%23,5) ile ticaret yapıyorlar. Uzak Doğu (%10,6), Kuzey Amerika (%9,1) ve Hindistan (%6,7) da ithalatın yoğun olduğu diğer bölgeler olarak dikkat çekiyor. Balkanlar (%4,4), Orta Doğu (%3,5) ve Rusya (%2,6) gibi bölgelerden de ithalat yapılmakla birlikte bu oranlar daha düşüktür. İthalatta daha az tercih edilen bölgeler arasında Güney Asya, Afrika ve Okyanusya bulunuyor.

Tablo 10. İthalat Yapılan Bölgeler

SORU
14Yurt dışında hangi bölgeden/bölgelerden ithalat yapıyorsunuz?
(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

Bölgeler	Sayı	Yüzde (%)	Bölgeler	Sayı	Yüzde (%)
Okyanusya	1	0,2	Orta Doğu	12	3,5
Güney Asya	6	1,7	Balkanlar	15	4,4
Afrika	6	1,7	Hindistan	23	6,7
Diğer	8	2,3	Kuzey Amerika	31	9,1
Güney Amerika	9	2,6	Uzak Doğu	36	10,6
Orta Asya	9	2,6	Çin	80	23,5
Rusya	9	2,6	Batı Avrupa	94	27,7

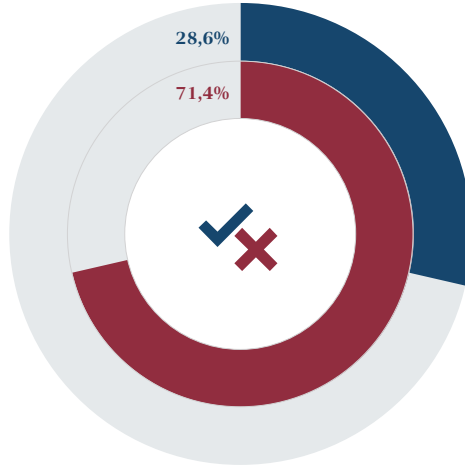
Genel olarak değerlendirildiğinde şirketlerin yaklaşık yarısının ihracat yapıyor olması, dış ticaret faaliyetlerinin önemli bir düzeyde olduğunu gösteriyor. İthalat yapan şirketlerin oranının daha düşük olması ise şirketlerin daha çok yerli tedarike dayalı çalıştıklarını düşündürüyor. Bununla birlikte hem ihracat hem de ithalat yapılan bölgeler incelendiğinde, Batı Avrupa ve Uzak Doğu'nun her iki ticaret

yönü için öne çıktığı görülüyor. Bu durum, şirketlerin dış ticaret stratejilerinde Avrupa ve Asya pazarlarına öncelik verdiklerini ortaya koyuyor. Şirketlerin uluslararasılaşma durumunu değerlendirmek amacıyla yanıtlar incelendiğinde şirketlerin önemli bir kısmının bu süreçte bazı temel adımları atmış olmakla birlikte genel olarak sınırlı bir düzeyde kaldıkları görülüyor.

Şekil 12. Ar-Ge Departmanı Varlığı

SORU
15

Şirketinizin Ar-Ge departmanı var mı?

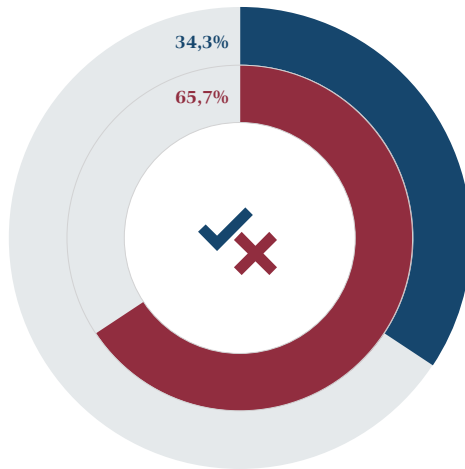
✓ Evet	122
✗ Hayır	304
Toplam	426

Şirketlerin %28,6'sının Ar-Ge departmanına sahip olması, inovasyon ve yenilik geliştirme konularında hâlâ geniş bir potansiyele sahip olduklarını gösteriyor.

Şekil 13. Dış İlişkiler Departmanı Varlığı

SORU
16

Şirketinizin dış işler departmanı var mı?

✓ Evet	146
✗ Hayır	280
Toplam	426

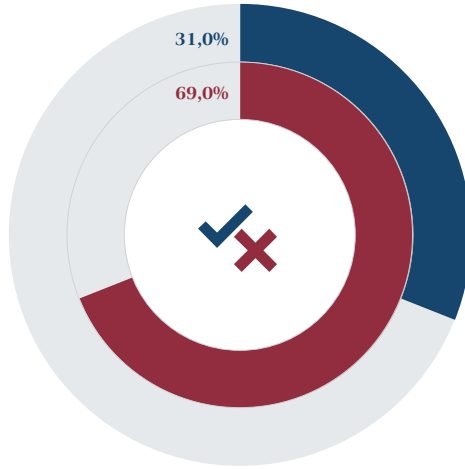
Dış işler departmanına sahip şirketlerin oranı %34,3 olup bu departmana sahip olmayan şirketlerin çoğunluğu (%65,7) uluslararası iş ilişkilerini kurumsallaştırma konusunda daha az aktif görünüyor.

Şekil 14. İş İlanlarına Uluslararası Başvuru Alma Durumu

SORU
17

İş ilanlarına uluslararası başvuru alıyor musunuz?

✓ Evet	132
✗ Hayır	294
Toplam	426

İş ilanlarına uluslararası başvuru alan şirketlerin oranı %31 iken %69'luk bir kesim bu tür başvurulara açık değildir. Bu durum, şirketlerin çoğunluğunun iş gücü pazarında uluslararası adaylara kapalı olduğunu ortaya koyuyor.

Tablo 11. Çalışanlarda Yabancı Dil Şartı Arama Durumu

SORU
18

Çalışanlarınızda yabancı dil şartı arıyor musunuz?

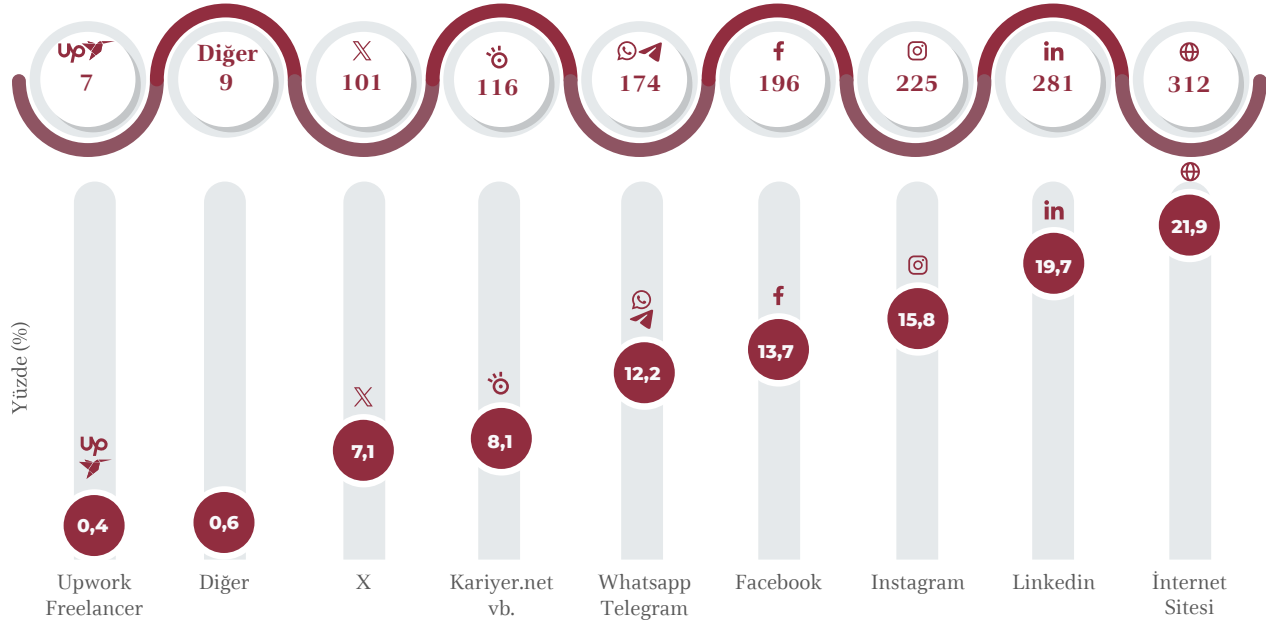
	Sayı	Yüzde (%)
Evet, tümünde	54	12,7
Evet, çoğunda	94	22,1
Evet, bir kısmında	171	40,1
Hayır	107	25,1
Toplam	426	100,0

Çalışanlarda yabancı dil şartı aranma durumu incelendiğinde %40,1 oranında şirketin çalışanlarının bir kısmında yabancı dil şartı aradığı, %22,1'inin ise çoğunda bu şartı aradığı anlaşılıyor. Tüm çalışanlarda yabancı dil şartı arayan şirketlerin oranı %12,7 olup %25,1 oranında şirket herhangi bir yabancı dil şartı aramıyor. Bu veri, şirketlerin önemli bir kısmının uluslararası iletişim yetkinliğine sahip çalışanlara ihtiyaç duyduğunu ancak bu gereksinimin tüm pozisyonlar için geçerli olmadığını gösteriyor.

Şekil 15. Şirket Sosyal Medya Platformları

SORU
19

Aşağıdaki platformlardan hangilerinde şirket hesabınız bulunmaktadır?
(Birden fazla işaretleyebilirsiniz.)

Şirketlerin çevrim içi platformlarda varlığı değerlendirildiğinde %21,9 oranında şirketin internet sitesinin olduğu görülüyor. *LinkedIn* gibi profesyonel ağlarda %19,7; *Instagram*'da %15,8 ve *Facebook*'ta %13,7 oranında temsil edilen şirketlerin, sosyal medyayı bir iletişim kanalı olarak kullandıkları söylenebilir. Bununla birlikte *Upwork* veya *Freelancer* gibi uluslararası iş platformlarında yer alan şirketlerin oranı %0,4 ile oldukça düşük seviyededir.

Genel olarak değerlendirildiğinde şirketlerin uluslararasılaşma sürecinde belirli bir yol kat ettikleri ancak bu sürecin tam anlamıyla kurumsallaşmadığı ve dijital platformlarda uluslararası fırsatlardan yeterince yararlanmadıkları düşünülüyor. Ar-Ge ve dış işler departmanlarının yaygınlaştırılması, yabancı dil bilen personel istihdamının artırılması ve dijital ağlardaki etkinliğin güçlendirilmesi, şirketlerin uluslararasılaşma düzeyini artıracabilecek önemli adımlar olarak öne çıkıyor.

3.2.3. Şirketlerin Uluslararası Öğrencilik, Staj, İstihdam, Girişimcilik ve Uluslararası Ticaret Yaklaşımı

3.2.3.1. Uluslararası Öğrencilik Yaklaşımı

Uluslararası öğrencilere yönelik politikalara ve uygulamalara ilişkin sorulara verilen yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların farklı yaklaşımlar sergilediği görülüyor.

Tablo 12. “Türkiye’nin Uluslararası Öğrenci Politikasını Doğru Buluyorum.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
20a

Türkiye’nin uluslararası öğrenci politikasını doğru buluyorum.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	39	9,2
Katılmıyorum	59	13,8
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	155	36,4
Katılıyorum	126	29,6
Kesinlikle katılıyorum	47	11,0
Toplam	426	100,0

Türkiye’nin uluslararası öğrenci politikasını doğru bulanların oranı (%40,6), bu politikayı eleştirenlerin oranından (%23) daha yüksek olmasına rağmen katılımcıların büyük bir kısmı (%36,4) bu konuda kararsız kalmıştır. Bu durum, genel olarak ilgili politikanın yeterince net algılanmadığını veya çeşitli kesimlerde farklı etkiler oluşturduğunu düşündürüyor.

Tablo 13. “Türkiye’de Öğrenim Gören Uluslararası Öğrenci Sayısının Artması Gereklidir.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
20b

Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gereklidir.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	31	7,3
Katılmıyorum	62	14,6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	95	22,3
Katılıyorum	147	34,5
Kesinlikle katılıyorum	91	21,4
Toplam	426	100,0

Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artmasını gerekli bulanların oranı (%55,9) bu artışı gereksiz bulanlardan (%21,9) oldukça fazladır. Ancak yine de %22,3 oranında bir kararsız kesim bulunuyor. Bu veriler, katılımcıların önemli bir kısmının uluslararası öğrencilerin sayısının artmasını desteklediğini gösteriyor.

Tablo 14. “Türkiye’de Öğrenim Görecek Uluslararası Öğrenciler Belirli Ülke ve Bölgelerden Kabul Edilmelidir.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
20c

Türkiye’de öğrenim görecek uluslararası öğrenciler belirli ülke ve bölgelerden kabul edilmelidir.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	53	12,4
Katılmıyorum	94	22,1
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	90	21,1
Katılıyorum	110	25,8
Kesinlikle katılıyorum	79	18,5
Toplam	426	100,0

Uluslararası öğrencilerin belirli ülke ve bölgelerden kabul edilmesi gerektiği ifadesine yönelik yanıtlar incelendiğinde bu görüşe katılanların oranı (%44,3) katılmayanların oranından (%34,5) daha yüksek olsa da %21,1 oranında kararsız bir kesim bulunuyor. Bu durum, uluslararası öğrenci kabulünde belirli kriterlerin uygulanması konusunda toplumda tam bir fikir birliği olmadığını gösteriyor.

Tablo 15. “Uluslararası Öğrencilere Yönelik Burs Faaliyetlerini Desteklerim.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
20d

Uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerini desteklerim.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	60	14,1
Katılmıyorum	92	21,6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	152	35,7
Katılıyorum	90	21,1
Kesinlikle katılıyorum	32	7,5
Toplam	426	100,0

Son olarak uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerini destekleyenlerin oranı (%28,6) desteklemeyenlerden (%35,7) daha düşüktür ve kararsızların oranı da %35,7 ile oldukça yüksektir. Bu durum uluslararası öğrencilere yönelik finansal desteklerin toplumda tartışmalı bir konu olduğunu gösteriyor. Genel olarak değerlendirildiğinde uluslararası öğrencilere yaklaşım konusunda katılımcıların bir kısmı olumlu görüş bildirirken önemli bir kesim bu konuya ya olumsuz yaklaşıyor ya da kararsız kalıyor.

3.2.3.2. Çalışma, Staj ve İstihdam Yaklaşımı

Araştırmaya katılan şirket yöneticilerinin yanıtları incelendiğinde uluslararası öğrencilere yönelik istihdam fırsatları ve bu bireylerin Türkiye ekonomisine katkısı konusunda olumlu bir yaklaşım olduğu ancak bazı konularda kararsızlık ve bilgi eksikliğinin de dikkat çektiği görülüyor.

Tablo 16. “Türkiye’de Eğitimini Tamamlayan Uluslararası Öğrencilere Çalışma İzni Verilmelidir.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
21a

Türkiye’de eğitimini tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	22	5,2
Katılmıyorum	50	11,7
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	100	23,5
Katılıyorum	165	38,7
Kesinlikle katılıyorum	89	20,9
Toplam	426	100,0

Katılımcıların %59,6’sı Türkiye’de eğitimini tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmesi gerektiğini savunurken %23,5’i bu konuda kararsız kalmıştır.

Tablo 17. “İşletmeler Talep Ettikleri Taktirde Türkiye’de Öğrenim Gören Uluslararası Öğrencileri veya Mezunları Çalıştırabilmelidir.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
21b

İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	16	3,8
Katılmıyorum	31	7,3
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	60	14,1
Katılıyorum	213	50,0
Kesinlikle katılıyorum	106	24,9
Toplam	426	100,0

Benzer şekilde işletmelerin uluslararası öğrenci ve mezunları talep etmeleri durumunda çalıştırabilmeleri gerektiği görüşüne %74,9 oranında destek verilmiştir. Bu bulgular, iş gücü piyasasının uluslararası öğrencilere açılması gerektiği yönündeki güçlü eğilimi gösteriyor.

Tablo 18. “Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireylerin İstihdamının Artması Ülkemizdeki Kalifiye İş Gücü Havuzunu Genişletir.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
21c

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	24	5,6
Katılmıyorum	69	16,2
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	69	16,2
Katılıyorum	168	39,4
Kesinlikle katılıyorum	96	22,5
Toplam	426	100,0

Katılımcıların %61,9’u uluslararası öğrenci ve mezun statüsündeki bireylerin istihdamının kalifiye iş gücü havuzunu genişleteceği görüşüne katılıyor.

Tablo 19. “Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireylerin Sayısının Artması Türkiye'deki İşsizliği Artırır.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
21d

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	57	13,4
Katılmıyorum	133	31,2
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	93	21,8
Katılıyorum	89	20,9
Kesinlikle katılıyorum	54	12,7
Toplam	426	100,0

Katılımcıların %44,6’sı uluslararası öğrencilerin sayısının artmasının işsizliği artıracak görüşüne katılmadığını belirtmiştir. Bu durum, uluslararası öğrencilerin ekonomiye katkısı konusunda genel bir olumlu bakış açısının olduğunu gösteriyor.

Tablo 20. “Uluslararası Öğrencilerin Staj Yapmalarına İlişkin Güncel Mevzuata Hâkimim.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
21e

Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.

	Sayı	Yüzde (%)
Mevzuat hakkında bilgim yok	231	54,3
Kararsızım	130	30,5
Mevzuat hakkında bilgim var	65	15,2
Toplam	426	100,0

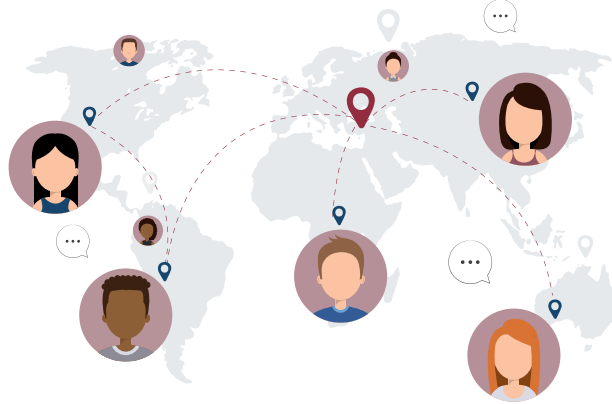
Katılımcıların uluslararası öğrencilerin staj ve istihdamına ilişkin mevzuata hâkimiyet düzeyi oldukça düşüktür. Staj mevzuatına hâkim olduğunu belirten katılımcıların oranı %15,2 iken istihdam mevzuatına hâkimiyet oranı ise Tablo 30'da belirtildiği üzere %16,2'de kalmıştır. Bu düşük oranlar, uluslararası öğrencilerin istihdamı konusunda daha fazla bilgilendirme ve farkındalık çalışmalarına ihtiyaç olduğunu ortaya koyuyor. Buna rağmen işletmelerin %61,3'ü uluslararası öğrencilerin işletmelerinde staj yapmasını destekliyor.

Tablo 21. "Uluslararası Öğrencilerin İşletmemde Staj Yapmasını Desteklerim." İfadesine Katılım Durumu

SORU
21f

Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	25	5,9
Katılmıyorum	39	9,2
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	101	23,7
Katılıyorum	190	44,6
Kesinlikle katılıyorum	71	16,7
Toplam	426	100,0

Tablo 22. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireylerin İstihdamına İlişkin Güncel Mevzuata Hâkimim." İfadesine Katılım Durumu

SORU
21g

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.

	Sayı	Yüzde (%)
Mevzuat Hakkında Bilgim Yok	228	53,5
Kararsızım	129	30,3
Mevzuat Hakkında Bilgim Var	69	16,2
Toplam	426	100,0

Katılımcıların %16,2 oranında bir kesimi uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkim olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %30,3'ü ise bu konuda net bir görüş belirtememiştir.

Tablo 23. “İşletmemde Kısmî/Yarı Zamanlı Statüsünde Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireyleri İstihdam Edebilirim.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
21h

İşletmemde kısmî/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	46	10,8
Katılmıyorum	67	15,7
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	96	22,5
Katılıyorum	157	36,9
Kesinlikle katılıyorum	60	14,1
Toplam	426	100,0

Tablo 24. “İşletmemde Tam Zamanlı Statüsünde Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireyleri İstihdam Edebilirim.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
21i

İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	55	12,9
Katılmıyorum	65	15,3
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	104	24,4
Katılıyorum	144	33,8
Kesinlikle katılıyorum	58	13,6
Toplam	426	100,0

Katılımcıların %51 oranında bir kesimi uluslararası öğrencileri kısmi zamanlı olarak istihdam edebileceğini belirtirken %47,4’ü ise tam zamanlı olarak istihdam edebileceğini belirtmiştir. Bu durum, uluslararası öğrencilerin istihdamında fırsatların mevcut olduğunu ancak bu konuda çeşitli çekinmelerin sürdüğünü gösteriyor.

Tablo 25. “Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireylerin Türkiye’de Hangi Sektörlerde ve İşlerde Çalıştırılmayacağını Biliyorum.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
21i

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle bilmiyorum	101	23,7
Bilmiyorum	104	24,4
Kararsızım	138	32,4
Biliyorum	61	14,3
Kesinlikle biliyorum	22	5,2
Toplam	426	100,0

Katılımcıların %48,1'i uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağı konusunda bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Bu konuda bilgi sahibi olanların oranı %19,5'tir.

Tablo 26. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışanların Performansları Hakkında Geldikleri Ülkeler Bakımından Fark Bulduğunu Düşünüyorum." İfadesine Katılım Durumu

SORU
21k

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları hakkında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	20	4,7
Katılmıyorum	33	7,7
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	127	29,8
Katılıyorum	176	41,3
Kesinlikle katılıyorum	70	16,4
Toplam	426	100,0

Katılımcıların %57,7'si uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları hakkında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünmüyor.

Tablo 27. "Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Kalifiye Çalışanların Türkiye Ekonomisine Olumlu Katkısı Olduğunu Düşünüyorum." İfadesine Katılım Durumu

SORU
21

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	27	6,3
Katılmıyorum	45	10,6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	113	26,5
Katılıyorum	166	39,0
Kesinlikle katılıyorum	75	17,6
Toplam	426	100,0

Katılımcıların %16,9'u uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olmadığını düşünüyor. Olumlu bir katkı sunduğunu düşünenlerin oranı ise %56,6 seviyesinde görülüyor.

Tablo 28. “Kalifiye Olmasa da Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışanların Türkiye Ekonomisine Olumlu Katkısı Olduğunu Düşünüyorum.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
21m

Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	80	18,8
Katılmıyorum	89	20,9
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	110	25,8
Katılıyorum	104	24,4
Kesinlikle katılıyorum	43	10,1
Toplam	426	100,0

Kalifiye uluslararası çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkı sağladığını düşünenlerin oranı %56,6 iken kalifiye olmasa bile katkı sağlayabileceklerini düşünenlerin oranı %34,5'te kalmıştır. Bu veri, katılımcıların daha çok nitelikli iş gücüne önem verdiğini, niteliksiz uluslararası iş gücüne yönelik bakışın ise daha temkinli olduğunu ortaya koyuyor.

Genel olarak uluslararası öğrenci ve mezun statüsündeki bireylerin Türkiye iş gücü piyasasında yer alması gerektiği yönünde pozitif bir eğilim bulunuyor. Bununla birlikte mevzuata ilişkin bilgi eksikliği ve belirli çekinceler, bu sürecin daha verimli işlenmesi için iyileştirme alanları olduğunu gösteriyor. Ekonomiye katkı konusunda kalifiye çalışanlara yönelik daha güçlü bir güven söz konusudur ve bu da politikaların bu yönde geliştirilmesi gerektiğine işaret ediyor.

3.2.3.3. Ticaret ve Girişimcilik Yaklaşımı

Yanıtlar incelendiğinde uluslararası öğrenci ve mezunların girişimcilik ve ticarî faaliyetlerinin desteklenmesi konusunda genel olarak olumlu bir eğilim olduğu görülüyor.

Tablo 29. “Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireyler Türkiye’de Ticarî Girişimlerde Bulunmaları Desteklenmelidir.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
22a

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye’de ticarî girişimlerde bulunmaları desteklenmelidir.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	40	9,4
Katılmıyorum	69	16,2
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	100	23,5
Katılıyorum	170	39,9
Kesinlikle katılıyorum	47	11,0
Toplam	426	100,0

Türkiye’de ticarî girişimlerde bulunmaları gerektiği görüşüne katılanların oranı %50,9 iken katılmayanların oranı %25,6’dır. Bu durum, katılımcıların yarısından fazlasının uluslararası öğrencilerin girişimcilik faaliyetlerini desteklemeye sıcak baktığını gösteriyor.

Tablo 30. “Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireylerin Türkiye’de Şirket Kurmaları ve Ticarî Faaliyet Yapmaları Teşvik Edilmelidir.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
22b

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’de şirket kurmaları ve ticarî faaliyet yapmaları teşvik edilmelidir.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	43	10,1
Katılmıyorum	75	17,6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	97	22,8
Katılıyorum	156	36,6
Kesinlikle katılıyorum	55	12,9
Toplam	426	100,0

Benzer şekilde uluslararası öğrencilerin Türkiye’de şirket kurmaları ve ticarî faaliyet yapmalarının teşvik edilmesi gerektiği görüşüne %49,5 oranında destek verilmiş; %27,7 oranında katılmayan bir kesim oluşmuştur. Bununla birlikte %22,8 oranında bir kararsız kesim de dikkat çekicidir. Bu veriler, girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik güçlü bir eğilimi ortaya koymakla birlikte hâlâ belirli çekincelerin var olduğuna işaret ediyor.

Tablo 31. “Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireylerin Girişim Fikirlerini ve Faaliyetlerini İmkânım Ölçüsünde Desteklerim.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
22c

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin girişim fikirlerini ve faaliyetlerini imkânım ölçüsünde desteklerim.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	39	9,2
Katılmıyorum	72	16,9
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	120	28,2
Katılıyorum	150	35,2
Kesinlikle katılıyorum	45	10,6
Toplam	426	100,0

Kendi imkânları ölçüsünde uluslararası öğrencilerin girişim fikirlerini ve faaliyetlerini destekleyebileceğini belirten katılımcıların oranı %45,8 iken desteklemeyeceğini belirtenlerin oranı %26,1; kararsızların oranı ise %28,2’dir. Genel olarak değerlendirildiğinde, uluslararası öğrencilerin girişimcilik ve ticarî faaliyetlerinin desteklenmesi gerektiği yönünde pozitif bir yaklaşım söz konusudur. Ancak kararsız ve olumsuz görüş belirten kesimin varlığı da dikkate değerdir.

Tablo 32. “Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireyler Türkiye’nin Uluslararası Ticaretteki Konumunu Güçlendirir.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
23a

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye’nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	24	5,6
Katılmıyorum	35	8,2
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	96	22,5
Katılıyorum	197	46,2
Kesinlikle katılıyorum	74	17,4
Toplam	426	100,0

Yanıtlar incelendiğinde uluslararası öğrenci ve mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’nin dış ticaretteki konumunu güçlendirme potansiyeline ilişkin genel olarak olumlu bir bakış açısı olduğu görülüyor. Türkiye’nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirebileceklerini düşünenlerin oranı %63,6 iken bu görüşe katılmayanların oranı %13,8’de kalmıştır. Kararsız kesimin %22,5 gibi önemli bir orana sahip olması, bu konuda daha fazla bilgi ve farkındalık ihtiyacını ortaya koyuyor.

Tablo 33. “Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireyler “Made in Türkiye” Ürünlerinin Dünyaya İhraç Edilmesinde Bir Fırsattır.” İfadesine Katılım Durumu

SORU
23b

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler “Made in Türkiye” ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsattır.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	18	4,2
Katılmıyorum	40	9,4
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	91	21,4
Katılıyorum	176	41,3
Kesinlikle katılıyorum	101	23,7
Toplam	426	100,0

Benzer şekilde uluslararası öğrencilerin “Made in Türkiye” ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsat olduğunu düşünenlerin oranı %65 olarak dikkat çekiyor. Buna karşın %13,6 oranında bu fikre katılmayan bir kesim de bulunuyor. Bu sonuçlar, uluslararası öğrenci ve mezunların dış ticarete önemli bir fırsat olarak değerlendirildiğini gösteriyor.

Tablo 34. “Dış Ticaret Yaptığım Ülkelerde Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Bireyler İle İş Birlikleri Kurmak İsterim.” İfadesine Katılım DurumuSORU
23c

Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim.

	Sayı	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	18	4,2
Katılmıyorum	41	9,6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	107	25,1
Katılıyorum	179	42,0
Kesinlikle katılıyorum	81	19,0
Toplam	426	100,0

Dış ticaret yaptıkları ülkelerde uluslararası öğrenci ve mezunlarla iş birliği kurmak isteyenlerin oranı %61,0 olup bu görüşe katılmayanların oranı %13,8'dir. %25,1 oranında kararsız bir kesim de bulunuyor. Genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların önemli bir kısmının uluslararası öğrenci ve mezunların Türkiye'nin dış ticaretine katkı sağlayabileceğine inandığı söylenebilir. Ancak kararsız ve olumsuz görüş bildiren kesimin varlığı, bu katkının daha somut hâle getirilmesi ve uluslararası öğrencilerle iş dünyasının daha etkin bir şekilde buluşturulması gerektiğini ortaya koyuyor. Bu doğrultuda dış ticaret politikalarında ve iş birliklerinde uluslararası öğrenci ve mezunların potansiyelinden yararlanılacak stratejiler geliştirilmesi faydalı olacaktır.

Tablo 35. İş Gruplarının Uluslararası Öğrencilerin Staj veya Mezuniyet Sonrası İstihdam İmkânlarının Artırılması Konusundaki Görüşleri

İş Grupları	Kesinlikle Gereksiz		Gereksiz		Ne Gerekli Ne Gereksiz		Gerekli		Kesinlikle Gerekli	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Şirket yöneticisi	49	11,5	84	19,7	140	32,9	116	27,2	37	8,7
Finans/muhasebe uzmanı	53	12,4	109	25,6	139	32,6	93	21,8	32	7,5
Dış ticaret / e-ticaret uzmanı	15	3,5	24	5,6	81	19,0	195	45,8	111	26,1
Satış ve pazarlama uzmanı	14	3,3	35	8,2	81	19,0	191	44,8	105	24,6
İnsan kaynakları uzmanı	60	14,1	113	26,5	136	31,9	86	20,2	31	7,3
Proje yöneticisi	27	6,3	45	10,6	106	24,9	181	42,5	67	15,7
Mühendis	24	5,6	50	11,7	102	23,9	170	39,9	80	18,8
Mimar	29	6,8	59	13,8	130	30,5	140	32,9	68	16,0
Yazılımcı	18	4,2	39	9,2	82	19,2	184	43,2	103	24,2
Doktor	58	13,6	78	18,3	102	23,9	114	26,8	74	17,4
Hemşire	58	13,6	86	20,2	118	27,7	107	25,1	57	13,4
Akademisyen	39	9,2	47	11,0	103	24,2	151	35,4	86	20,2
Okutman	46	10,8	71	16,7	137	32,2	120	28,2	52	12,2
Öğretmen	66	15,5	76	17,8	116	27,2	114	26,8	54	12,7
Çevirmen/Tercüman	11	2,6	23	5,4	78	18,3	192	45,1	122	28,6

Yanıtlar incelendiğinde *dış ticaret, yazılım, satış ve pazarlama* gibi uluslararası odaklı meslek gruplarının uluslararası öğrencilerin staj veya istihdam imkânlarının artırılmasına daha güçlü destek verdiği görülüyor. Bu gruplarda “gerekli” ve “kesinlikle gerekli” yanıtları yüksek oranda yoğunlaşmıştır. Buna karşılık *finans, muhasebe ve insan kaynakları* gibi yerel mevzuatla daha yakından ilişkili meslek gruplarında daha temkinli bir yaklaşım sergilenmiş, bu gruplarda “gereksiz” yanıtları görece daha yüksek çıkmıştır.

Şirket yöneticileri ve proje yöneticileri arasında kararsızlık belirgin olmakla birlikte olumlu görüş bildirenlerin oranı da dikkate değerdir. Kamu hizmetine yönelik meslek gruplarında ise yerel standartların öncelikli olması nedeniyle destek oranı daha düşük kalmıştır. Genel olarak uluslararası öğrencilerin istihdamının artırılmasına yönelik sektörel farklılıkların bulunduğu, bazı alanlarda daha fazla desteğe ihtiyaç olduğu görülüyor.

Tablo 36. Türkiye'de Uluslararası Öğrencilerin veya Mezunların İstihdamı ile İlgili Rol Alması Gereken Kurumlar

SORU
25

Türkiye'de uluslararası öğrencilerin veya mezunların istihdamı konusunda hangi kurumlar aktif rol almalıdır? (Birden çok seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

Kurumlar	Sayı	Yüzde (%)
İl Ticaret Odaları (İTO, ATO, İZTO vb.)	295	17,2
İl Sanayi Odaları	209	12,1
DEİK - Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu	217	12,6
TİM - Türkiye İhracatçılar Meclisi	210	12,2
YTB - Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı	142	8,2
Yükseköğretim Kurumu	193	11,2
Dış İşleri Bakanlığı	184	10,7
Ticaret Bakanlığı	264	15,4

Yanıtlar incelendiğinde uluslararası öğrencilerin veya mezunların istihdamında en fazla rol alması beklenen kurumların İl Ticaret Odaları (%17,2) ve Ticaret Bakanlığı (%15,4) olduğu görülüyor. DEİK (%12,6), TİM (%12,2) ve İl Sanayi Odaları (%12,1) da önemli kurumlar arasında yer alırken Yükseköğretim Kurumu (%11,2) ve Dış İşleri Bakanlığı (%10,7) da dikkate değer oranlarda belirtilmiştir. YTB'nin rol alması gerektiğini düşünenlerin oranı ise %8,2 ile görece daha düşük kalmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde hem yerel hem de ulusal düzeyde ticaret ve sanayiyle ilgili kurumların yanı sıra yükseköğretim ve dış ilişkilerle ilgili kamu kurumlarının bu süreçte etkin rol almasının beklendiği görülüyor. Bu durum, uluslararası öğrencilerin istihdamının çok boyutlu bir konu olarak ele alınması gerektiğini ortaya koyuyor.

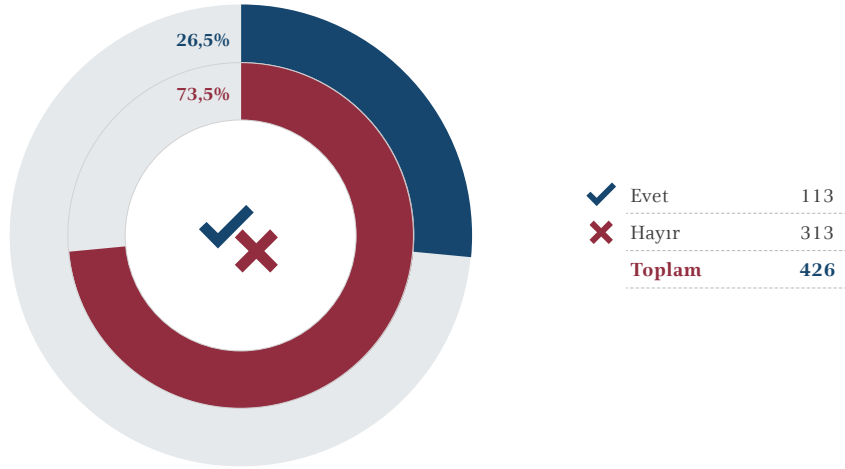
3.2.4. Şirketlerin Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının İstihdamına İlişkin Deneyimler

Şekil 16. Türkiye’de Eğitim Gören veya Mezun Statüsünde Uluslararası Çalışanı Olma Durumu

SORU
26

Şimdiye kadar Türkiye’de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışmanız oldu mu?

Yanıtlar incelendiğinde katılımcıların %26,5’inin (113 şirket) daha önce Türkiye’de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışan istihdam ettiği görülüyor. Bu, her dört katılımcıdan birinin bu konuda doğrudan deneyime sahip olduğunu gösteriyor.

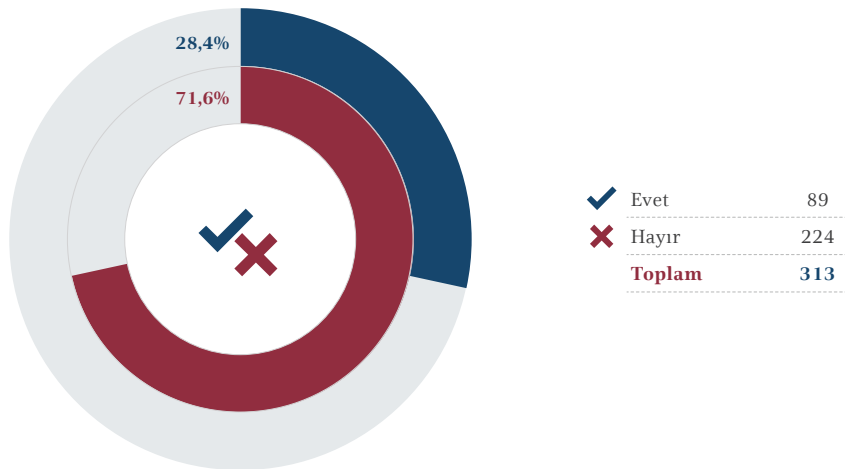
3.2.4.1. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Bireyler ile Çalışma Deneyimi Olmayanlar

Şekil 17. Türkiye’de Eğitim Gören veya Mezun Statüsünde Uluslararası Bir Çalışan İstihdam Etme Niyeti

SORU
27

Türkiye’de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası bir çalışan istihdam etme planınız var mı?

Deneyimi olmayan %73,5 oranındaki katılımcı (313 şirket) arasında %28,4'lük bir oran gelecekte uluslararası bir çalışan istihdam etmeyi planladığını belirtirken, %71,6'lık bir kesim bu konuda herhangi bir planlarının olmadığını ifade etmiştir. Bu veriler, her ne kadar sınırlı bir kesimin doğrudan deneyimi olsa da belirli bir oranda ilginin ve potansiyel istihdam planlarının mevcut olduğunu gösteriyor. Bununla birlikte deneyimi olmayanların büyük çoğunluğunun (%52,6) uluslararası öğrenci veya mezun istihdamı konusunda isteksiz olması, bu bireylerin iş gücü piyasasına dahil olmasını destekleyecek teşvik ve bilgilendirme politikalarına ihtiyaç duyulduğunu ortaya koyuyor. Genel olarak deneyim sahibi olanlar ile bu konuda plan yapanların oranı birlikte değerlendirildiğinde uluslararası öğrenci ve mezunların iş gücü piyasasında daha fazla yer bulabilmesi için önemli bir potansiyelin bulunduğu söylenebilir.

Tablo 37. Türkiye'de Eğitim Gören veya Mezun Statüsünde Uluslararası Bir Çalışan İstihdam Etmemeniz/Edememenizdeki Faktörler Nelerdir?

Faktörler	Kesinlikle Etkisiz		Etkisiz		Ne Etkili Ne Etkisiz		Etkili		Kesinlikle Etkili		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hukûkî zorluklar	23	5,4	32	7,5	100	23,5	107	25,1	51	12,0	313	73,5
Kalifiye çalışan bulunamaması	21	4,9	35	8,2	107	25,1	108	25,4	42	9,9	313	73,5
Ücret beklentisinin yüksek olması	22	5,2	34	8,0	106	24,9	111	26,1	40	9,4	313	73,5
Şimdiye kadar uluslararası çalışan ihtiyacı hissedilmemesi	22	5,2	35	8,2	95	22,3	105	24,6	56	13,1	313	73,5
Şimdiye kadar başvuru olmaması	24	5,6	53	12,4	109	25,6	89	20,9	38	8,9	313	73,5
Yabancı öğrenci iş gücüne erişimi kolaylaştıracak aracı mekanizmaların sınırlılığı	21	4,9	34	8,0	113	26,5	93	21,8	52	12,2	313	73,5

Yanıtlar incelendiğinde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdam edilmesinde etkili olan faktörler arasında *hukûkî zorlukların ve kalifiye çalışan bulunamamasının* öne çıktığı görülüyor. Katılımcıların %37,1'i hukûkî zorlukların "etkili" veya "kesinlikle etkili" bir faktör olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde kalifiye çalışan bulunamaması %35,3 oranında etkili bir faktör olarak ifade edilmiştir.

Ücret beklentisinin yüksek olması da %35,5 oranında "etkili" veya "kesinlikle etkili" olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte %24,6 oranında katılımcı şimdiye kadar uluslararası çalışan ihtiyacı hissetmediğini ve %29,8'lik bir kesim ise şimdiye kadar başvuru olmadığını ifade etmiştir. Bu durum, uluslararası öğrenci ve mezunların iş gücü piyasasına erişimlerinin sınırlı olduğunu düşündürüyor. Yabancı öğrenci iş gücüne erişimi kolaylaştıracak aracı mekanizmaların sınırlılığı da %34 oranında etkili bir faktör olarak belirtilmiştir. Bu bulgu, istihdam süreçlerinde bu tür araçların rolünün önemini vurguluyor ve bu mekanizmaların geliştirilmesi gerektiğini ortaya koyuyor.

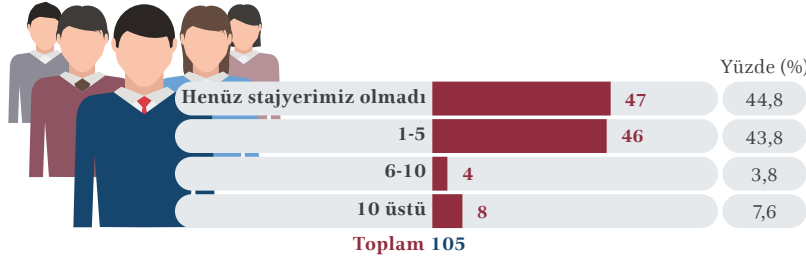
Genel olarak hukûkî zorluklar, *kalifiye çalışan bulunamaması ve ücret beklentisinin yüksek olması* gibi faktörlerin yanı sıra *başvuru azlığı ve aracı mekanizmaların sınırlılığı*, uluslararası öğrenci ve mezun istihdamını sınırlayan temel nedenler olarak öne çıkıyor. Bu faktörlerin azaltılması, uluslararası iş gücü piyasasına erişimin artırılması için önemli bir adım olacaktır.

3.2.4.2. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Bireyler ile Çalışma Deneyimi Olanlar

Tablo 38. Şimdiye Kadar Stajyer Kabul Edilen Uluslararası Öğrenci Sayısı

SORU
29

Şimdiye kadar kaç uluslararası öğrenci stajyeriniz oldu?

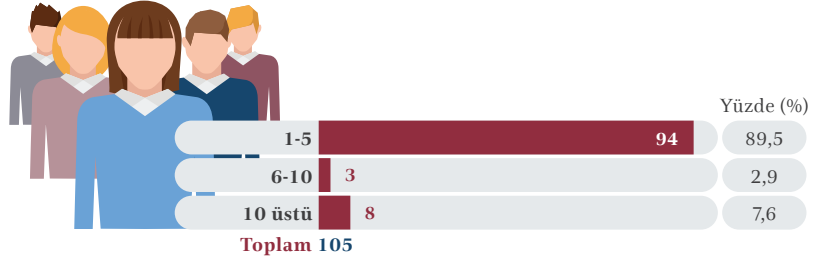
Yanıtlar incelendiğinde katılımcıların %44,8'inin uluslararası stajyer deneyimi olmadığı belirtilmiştir. Stajyer istihdam edenlerin büyük çoğunluğu (%43,8) 1 ila 5 stajyer ile çalışmıştır.

Tablo 39. Şimdiye Kadar İstihdam Edilen Uluslararası Öğrenci veya Mezun Sayısı

SORU
30

Şimdiye kadar kaç uluslararası öğrenci veya mezun istihdam ettiniz?

Aynı şekilde %89,5 oranında işletme 1 ila 5 uluslararası öğrenci veya mezun istihdam ederken bu durum deneyimlerin genellikle sınırlı sayıda bireyle gerçekleştiğini gösteriyor.

Tablo 40. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ın Eğitim Seviyesi

SORU
31

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışan(lar)ınızın eğitim seviyesi neydi?
(Birden fazla çalışan için birden fazla işaretleme yapılabilir.)

Eğitim Düzeyi	Sayı	Yüzde (%)
Lisans/Üniversite öğrencisi	47	25,0
Lisans/Üniversite mezunu	66	35,1
Yüksek lisans öğrencisi	28	14,8
Yüksek lisans mezunu	24	12,7
Doktora öğrencisi	14	7,4
Doktora mezunu	9	4,7

İstihdam edilen uluslararası çalışanların çoğunluğu (%60,1) lisans düzeyinde (öğrenci veya mezun) bireylerden oluşuyor. Ayrıca yüksek lisans ve doktora düzeyinde bireylerle de belirli ölçüde çalışılmıştır.

Tablo 41. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ına Ulaşma Biçimi

SORU
32

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışan(lar)ınıza nasıl ulaştınız?
Uygun olan tüm seçenekleri işaretleyiniz.

	Sayı	Yüzde (%)
Özel istihdam bürosu üzerinden	6	3,9
Diğer	6	3,9
İŞKUR üzerinden	7	4,5
İnsan kaynakları firmaları üzerinden	14	9,1
Dernek/vakıf üzerinden	15	9,8
İnternet/sosyal medya üzerinden	40	26,1
Tanıdık üzerinden	65	42,4

Çalışanlara ulaşımında en yaygın yöntem %42,4 oranıyla tanıdık aracılığıyla olmuştur. İnternet ve sosyal medya üzerinden erişim %26,1 oranında gerçekleşirken İŞKUR ve özel istihdam büroları gibi kurumsal kanalların kullanımı oldukça düşük kalmıştır.

Tablo 42. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ın Katkı Sunduğu Alanlar

SORU
33

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışan(lar)ınız şirketinize hangi alanlarda katkı vermiştir? (Birden çok seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

	Sayı	Yüzde (%)
Sosyal medya	1	0,3
İnsan kaynakları	2	0,6
Finans - muhasebe	5	1,6
Yatırımcı ilişkileri / fon yönetimi	6	1,9
Yönetim	6	1,9
Eğitim	11	3,6
Tecrübe aktarımı	15	4,9
Teknolojik alt yapı	15	4,9
Kurumsal iletişim ve medya	16	5,2
Ar-Ge	18	5,9
Lojistik ve dağıtım	18	5,9
Proje / ürün tasarımı	18	5,9
Bilgi işlem	19	6,2
Saha / organizasyon	20	6,6
İş bağlantıları (Network)	33	10,8
Çeviri ve tercümanlık	48	15,8
Satış ve pazarlama	52	17,1

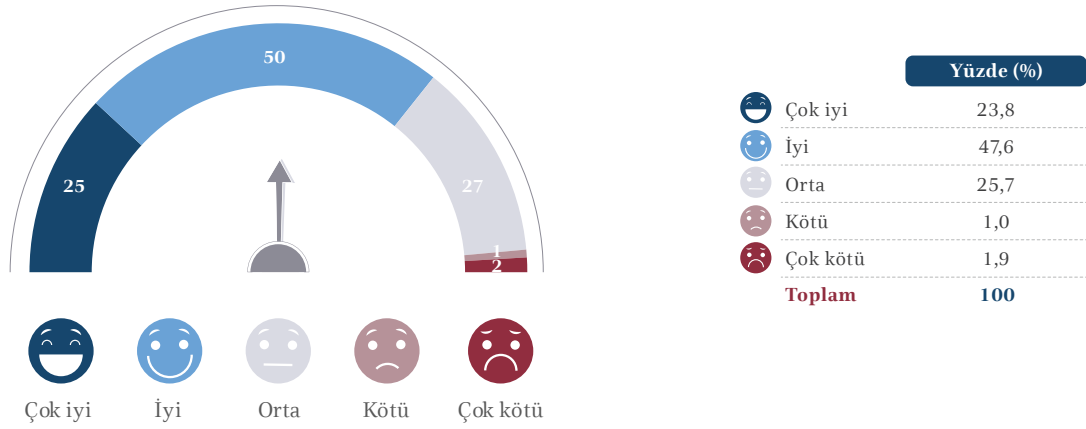
Uluslararası çalışanların en çok katkı verdiği alanlar arasında *satış ve pazarlama* (%17,1); *çeviri ve tercümanlık* (%15,8) ile *iş bağlantıları* (%10,8) öne çıkıyor. Buna karşılık *finans-muhasebe* (%1,6) ve *insan kaynakları* (%0,6) gibi alanlarda katkı oldukça sınırlı olmuştur. Bu durum, uluslararası çalışanların özellikle dışa dönük ve iletişim odaklı işlerde daha fazla değerlendirildiğini gösteriyor.

Şekil 18. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ın Performansı

SORU
34

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışan(lar)ınızın performans açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Performans açısından değerlendirildiğinde katılımcıların %71,4'ü uluslararası çalışanların performansını "iyi" veya "çok iyi" olarak değerlendirmiştir, "Orta" diyenlerin oranı %25,7 iken "kötü" veya "çok kötü" değerlendirmesi oldukça düşük seviyede kalmıştır (%2,9).

Tablo 43. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ın Geldikleri Bölgeler

SORU
35

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışan(lar)ınızın hangi bölgelerden geldi? (Birden çok seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

Bölgeler	Sayı	Yüzde (%)	Bölgeler	Sayı	Yüzde (%)
Okyanusya	1	0,4	Güney Asya	7	3,3
Endonezya	1	0,4	Uzak Doğu	7	3,3
Çin	2	0,9	Rusya	16	7,7
Azerbaycan	2	0,9	Batı Avrupa	19	9,2
Diğer	2	0,9	Balkanlar	19	9,2
Hindistan	3	1,4	Afrika	30	14,5
Güney Amerika	4	1,9	Orta Asya	38	18,4
Kuzey Amerika	7	3,3	Orta Doğu	48	23,3

Çalışanların büyük çoğunluğunun *Orta Doğu* (%23,3), *Orta Asya* (%18,4) ve *Afrika* (%14,5) gibi bölgelerden geldiği görülüyor. *Kuzey Amerika*, *Güney Amerika* ve *Uzak Doğu* gibi bölgelerden çalışan oranı oldukça düşüktür.

Tablo 44. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ın Ortalama Çalışma Süresi

SORU
36

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışan(lar)ınızın ortalama çalışma süresi nedir?

	Sayı	Yüzde (%)
3 ay	21	20,0
6 ay	17	16,2
1 sene	36	34,3
3 sene	14	13,3
3 sene ve üzeri	17	16,2
Toplam	105	100,0

Uluslararası çalışanların ortalama çalışma süreleri incelendiğinde %34,3'ü 1 sene, %20'si 3 ay, %16,2'si ise 6 ay çalışmıştır. 3 sene ve üzeri çalışanların oranı %16,2 olarak kaydedilmiştir. Bu veriler, istihdamın genellikle kısa süreli olduğunu ancak belirli bir kesimde uzun vadeli iş birliklerinin de gerçekleştiğini gösteriyor.

Genel olarak uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların istihdamı sınırlı sayıda bireyle gerçekleşmiş olsa da bu deneyimlerin büyük ölçüde olumlu geçtiği ve çalışanların özellikle *dış ticaret, satış ve pazarlama* gibi alanlarda önemli katkılar sunduğu söylenebilir. Bununla birlikte çalışanlara ulaşımda kurumsal mekanizmaların az kullanılması ve çalışma sürelerinin büyük oranda kısa olması, bu alanda iyileştirme fırsatlarının bulunduğunu gösteriyor.

Tablo 45. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan(lar)ın İşten Ayrılmasını Genel Olarak Etkileyen Faktörler

Faktörler	Kesinlikle Etkisiz		Etkisiz		Ne Etkili Ne Etkisiz		Etkili		Kesinlikle Etkili		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hukûkî engeller	12	2,8	17	4,0	24	5,6	31	7,3	21	4,9	105	24,6
Kültürel ve sosyal uyumsuzluk	21	4,9	31	7,3	22	5,2	26	6,1	5	1,2	105	24,6
Aile fertleri için eğitim ve sosyal imkânların yetersizliği	14	3,3	34	8,0	29	6,8	23	5,4	5	1,2	105	24,6
Dil bariyeri	20	4,7	31	7,3	26	6,1	23	5,4	5	1,2	105	24,6
Performansının yetersiz bulunması	21	4,9	18	4,2	32	7,5	27	6,3	7	1,6	105	24,6
İş etiğine uygunsuz hareketleri	22	5,2	32	7,5	25	5,9	19	4,5	7	1,6	105	24,6
Ücret beklentileri	10	2,3	17	4,0	25	5,9	43	10,1	10	2,3	105	24,6
Ülkelerine geri dönüş yapmaları	3	0,7	14	3,3	30	7,0	36	8,5	22	5,2	105	24,6
Başka bir ülkeye çalışmaya gitmeleri	10	2,3	14	3,3	17	4,0	43	10,1	21	4,9	105	24,6
Türkiye'de başka bir işe geçiş yaptı	15	3,5	14	3,3	26	6,1	34	8,0	16	3,8	105	24,6

Yanıtlar incelendiğinde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların işten ayrılmasında en etkili faktörlerin ülkelerine *geri dönüş yapmaları* (%13,7) ve *başka bir ülkeye çalışmaya gitmeleri* (%15) olduğu görülmektedir. Bu durum, çalışanların büyük bir kısmının uzun vadeli olarak Türkiye'de kalmayı planlamadığını gösteriyor. Ayrıca Türkiye'de *başka bir işe geçiş yapmaları* da %11,8 oranında etkili bir faktör olarak belirtilmiştir.

Ücret beklentilerinin karşılanamaması %12,4 oranında etkili bir faktör olarak öne çıkmıştır. Bununla birlikte hukûkî engeller (%12,2) ve performansın yetersiz bulunması (%7,9) gibi faktörler daha düşük oranda etkili olarak değerlendirilmiştir. Dil bariyeri, kültürel uyumsuzluk ve aile fertleri için yetersiz imkânlar gibi faktörlerin etkisi ise %7 ile %9 arasında değişmekte olup bu tür uyum sorunlarının belirli bir kesimde işten ayrılmayı etkilediği anlaşılıyor.

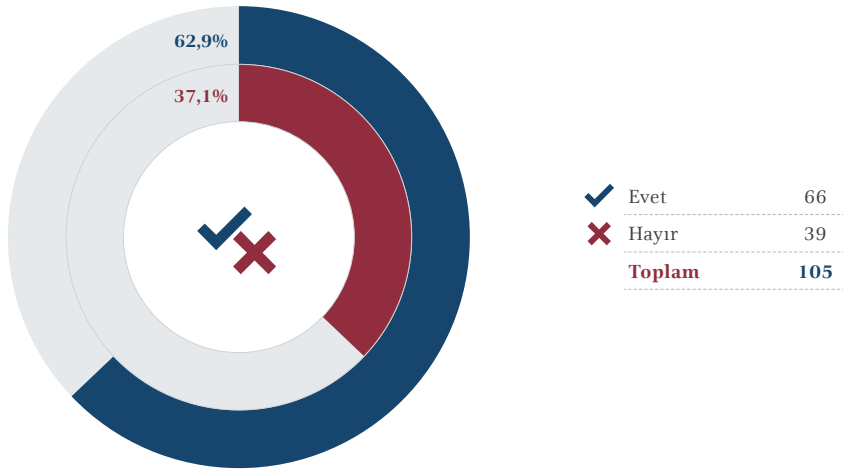
Genel olarak değerlendirildiğinde işten ayrılmaların temel nedeninin çalışanların ülkelerine veya başka ülkelere geri dönme eğilimi olduğu söylenebilir. Bunun yanında ücret beklentilerinin karşılanamaması ve Türkiye’de başka iş fırsatlarının bulunması da önemli faktörler arasındadır. Uzun vadeli istihdamı teşvik etmek için uyum süreçlerini iyileştiren politikalar ve daha iyi ücret fırsatları sunulması, işten ayrılma oranlarını azaltabilir.

Şekil 19. Uluslararası Öğrenci veya Mezun Statüsündeki Çalışan Sayısını Artırma Niyeti

SORU
38

Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışan sayısını artırma planınız var mı?

Yanıtlar incelendiğinde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışan sayısını artırma planı olduğunu belirtenlerin oranı %62,9 iken %37,1’i bu konuda bir planlarının olmadığını ifade etmiştir. Bu durum, deneyim sahibi olan işletmelerin büyük bir kısmının uluslararası çalışanlardan memnun olduğunu ve gelecekte bu tür çalışanları istihdam etmeye devam etmeyi düşündüğünü gösteriyor. Bununla birlikte %37,1’lik kesimin herhangi bir artış planı olmaması, bazı işletmelerin bu konuda çekinceleri veya sınırlı ihtiyaçları olduğunu düşündürüyor. Genel olarak değerlendirildiğinde işletmelerin çoğunluğunun olumlu yaklaşımı, uluslararası çalışanların iş gücü piyasasında daha fazla yer bulabilmesi için önemli bir potansiyele işaret ediyor. Bu eğilimi desteklemek için işletmelerin karşılaştığı hukûkî ve uyum sorunlarının çözülmesi, uzun vadeli istihdamın artırılmasına katkı sağlayabilir.

3.3. Anket İleri Analizi

İfadelerin normal dağılıma uygun olup olmadıkları çarpıklık ve basıklık katsayılarının normal dağılım referans değerlerine göre yorumlanması ile tespit edilecektir. Değişkenlerin normallik dağılımına uygunluklarının tespitinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin (-2 ile +2) aralığında⁷³ olup olmadıkları baz alınacaktır. Normallik dağılımı tespitinden sonra ikili gruplu değişkenlerin analizinde *T-testi analizi*⁷⁴ ve üç veya daha fazla gruba sahip değişkenlerin analizinde ise *Anova analizi*⁷⁵ kullanılacaktır. Korelasyon analizinde ise yine değişkenlerin normallik dağılımının durumuna göre testler tercih edilecektir. Şayet değişkenler normal dağılıyor ise parametrik bir test olan *Pearson*; normal dağılmıyor ise parametrik olmayan bir test olan *Spearman* korelasyon analiz testleri⁷⁶ uygulanacaktır. İleri istatistiksel analiz sonuçları istatistiksel olarak minimum %90 güven düzeyinde değerlendirilecektir. Buna göre tablolarda istatistiksel açıdan anlamlı olarak kastedilen ifadeler %90, %95 veya %99 güven düzeylerinde değerlendirilmiş olacaktır.

Tablo 46. İleri Analize Dahil Edilen İfadeler

Soru	İleri Analiz İfadeleri
S2-S20	Şirketlerin sektörlere göre uluslararası öğrencilik yaklaşımı
S2-S21	Şirketlerin sektörlere göre uluslararası öğrenci veya mezunlarının staj ve istihdamına dair yaklaşımı
S2-S22	Şirketlerin sektörlere göre uluslararası öğrenci veya mezunlarının girişim faaliyetlerine dair yaklaşımı
S2-S23	Şirketlerin sektörlere göre uluslararası öğrenci veya mezunlarının ticaret faaliyetlerine dair yaklaşımı
S26-S20	Çalışan deneyimi olma durumuna göre şirketlerin uluslararası öğrencilik yaklaşımı
S26-S21	Çalışan deneyimi olma durumuna göre şirketlerin uluslararası öğrenci veya mezunlarının staj ve istihdamına dair yaklaşımı
S26-S22	Çalışan deneyimi olma durumuna göre şirketlerin uluslararası öğrenci veya mezunlarının girişim faaliyetlerine dair yaklaşımı
S26-S23	Çalışan deneyimi olma durumuna göre şirketlerin uluslararası öğrenci veya mezunlarının ticaret faaliyetlerine dair yaklaşımı
S7-S21	DEİK'e üye olma durumuna göre şirketlerin uluslararası öğrenci veya mezunlarının staj ve istihdamına dair yaklaşımı
S8-S21	TİM'e üye olma durumuna göre şirketlerin uluslararası öğrenci veya mezunlarının staj ve istihdamına dair yaklaşımı
S8-S23	TİM'e üye olma durumuna göre şirketlerin uluslararası öğrenci veya mezunlarının ticaret faaliyetlerine dair yaklaşımı
S11-S20	İhracat profiline göre şirketlerin uluslararası öğrencilik yaklaşımı
S11-S21	İhracat profiline göre şirketlerin uluslararası öğrenci veya mezunlarının staj ve istihdamına dair yaklaşımı
S11-S23	İhracat profiline göre şirketlerin uluslararası öğrenci veya mezunlarının ticaret faaliyetlerine dair yaklaşımı
S13-S20	İthalat profiline göre şirketlerin uluslararası öğrencilik yaklaşımı
S13-S21	İthalat profiline göre şirketlerin uluslararası öğrenci veya mezunlarının staj ve istihdamına dair yaklaşımı
S16-S21	Dış işler departmanı olma durumuna göre şirketlerin uluslararası öğrenci veya mezunlarının staj ve istihdamına dair yaklaşımı
S16-S23	Dış işler departmanı olma durumuna göre şirketlerin uluslararası öğrenci veya mezunlarının ticaret faaliyetlerine dair yaklaşımı

⁷³ Uysal, İ. & Kılıç, A. F., "Normal dağılım ikilemi", *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 12(1), 2021, s. 223.

⁷⁴ Demir, İ., *SPSS ile İstatistik Rehberi*, İstanbul, Efe Akademi, 2020, s.150.

⁷⁵ A.g.e., s.159.

⁷⁶ A.g.e., s.305.

3.3.1. Şirketlerin Sektörlere Göre Uluslararası Öğrencilik Yaklaşımı

Tablo 47. S20 İfadelerine Ait Betimsel İstatistikler

	Ortalama	Std. Sapma	Varyans	Çarpıklık	Basıklık
Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikasını doğru buluyorum.	3,1948	1,09848	1,207	-0,307	-0,436
Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gereklidir.	3,4812	1,18654	1,408	-0,490	-0,645
Türkiye'de öğrenim görece uluslararası öğrenciler belirli ülke ve bölgelerden kabul edilmelidir.	3,1596	1,30262	1,697	-0,132	-1,128
Uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerini desteklerim.	2,8638	1,12940	1,276	-0,006	-0,687

İfadelere ait betimsel istatistiklerin yer aldığı Tablo 47 incelendiğinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal dağılım referans değerleri arasında (-2,2;-1,1) olduğu görülmektedir. Buna göre ifadelerin normal dağıldığı söylenebilir. Buna göre S20'ye ait istatistiksel analizler parametrik testler dikkate alınarak yapılacaktır.

Tablo 48. S2 ve S20 İfadelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	
Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikasını doğru buluyorum.	İmalat	97	3,1031	1,11322	0,11303
	Ticaret	120	3,3167	1,11509	0,10179
	Hizmet	175	3,1314	1,09853	0,08304
	İnşaat	34	3,3529	0,98110	0,16826
	Toplam	426	3,1948	1,09848	0,05322
Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gereklidir.	İmalat	97	3,4227	1,20619	0,12247
	Ticaret	120	3,5833	1,17812	0,10755
	Hizmet	175	3,4286	1,19592	0,09040
	İnşaat	34	3,5588	1,13328	0,19436
	Toplam	426	3,4812	1,18654	0,05749
Türkiye'de öğrenim görece uluslararası öğrenciler belirli ülke ve bölgelerden kabul edilmelidir.	İmalat	97	3,3299	1,30481	0,13248
	Ticaret	120	3,2333	1,29468	0,11819
	Hizmet	175	3,0514	1,32729	0,10033
	İnşaat	34	2,9706	1,16737	0,20020
	Toplam	426	3,1596	1,30262	0,06311
Uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerini desteklerim.	İmalat	97	2,7732	1,10402	0,11210
	Ticaret	120	2,9833	1,16665	0,10650
	Hizmet	175	2,8571	1,10752	0,08372
	İnşaat	34	2,7353	1,18855	0,20383
	Toplam	426	2,8638	1,12940	0,05472

Sektörlere göre ifadelere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 48'de yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Anova analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 49. S2 ve S20 İfadeleri Anova Testi

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F İstatistiği	Olasılık Değeri
Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikasını doğru buluyorum.	Gruplar Arası	4,151	3	1,384	1,148	0,329
	Grup İçi	508,678	422	1,205		
	Toplam	512,829	425			
Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gereklidir.	Gruplar Arası	2,273	3	0,758	0,537	0,657
	Grup İçi	596,076	422	1,413		
	Toplam	598,350	425			
Türkiye'de öğrenim görecekt uluslararası öğrenciler belirli ülke ve bölgelerden kabul edilmelidir.	Gruplar Arası	6,728	3	2,243	1,325	0,266
	Grup İçi	714,418	422	1,693		
	Toplam	721,146	425			
Uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerini desteklerim.	Gruplar Arası	3,080	3	1,027	0,804	0,492
	Grup İçi	539,023	422	1,277		
	Toplam	542,103	425			

Anova analiz sonuçlarına göre ifadelerin sektörlere göre ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir.

3.3.2. Şirketlerin Sektörlere Göre Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Staj ve İstihdamına Dair Yaklaşımı

Tablo 50. S21 İfadelerine Ait Betimsel İstatistikler

	Ortalama	Std. Sapma	Varyans	Çarpıklık	Basıklık
Türkiye'de eğitimini tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	3,5845	1,09915	1,208	-0,595	-0,290
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	3,8498	0,99928	0,999	-1,045	0,892
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	3,5704	1,16658	1,361	-0,586	-0,597
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.	2,8826	1,24629	1,553	0,202	-1,022
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	2,4390	1,09212	1,193	0,456	-0,361
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	3,5704	1,05651	1,116	-0,745	0,124
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	2,4460	1,12852	1,274	0,451	-0,458
İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	3,2770	1,20325	1,448	-0,432	-0,759
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	3,1995	1,23101	1,515	-0,362	-0,849

Tablonun devamı bir sonraki sayfadadır.

	Ortalama	Std. Sapma	Varyans	Çarpıklık	Basıklık
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	2,5282	1,15010	1,323	0,257	-0,739
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	3,5704	1,00632	1,013	-0,632	0,203
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	3,5094	1,09379	1,196	-0,593	-0,201
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	2,8615	1,26196	1,593	0,002	-1,061

İfadelere ait betimsel istatistiklerin yer aldığı Tablo 50 incelendiğinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal dağılım referans değerleri arasında (-2,2;1,1) olduğu görülmektedir. Buna göre ifadelerin normal dağıldığı söylenebilir. Buna göre S21'e ait istatistiksel analizler parametrik testler dikkate alınarak yapılacaktır.

Tablo 51. S2 ve S21 İfadelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Türkiye'de eğitimini tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	İmalat	97	3,6082	1,09503
	Ticaret	120	3,7250	1,09208
	Hizmet	175	3,5086	1,11349
	İnşaat	34	3,4118	1,04787
	Toplam	426	3,5845	1,09915
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	İmalat	97	3,8041	1,07664
	Ticaret	120	3,9333	1,02681
	Hizmet	175	3,8629	0,94901
	İnşaat	34	3,6176	0,92162
	Toplam	426	3,8498	0,99928
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	İmalat	97	3,6289	1,20173
	Ticaret	120	3,6417	1,16530
	Hizmet	175	3,5429	1,15825
	İnşaat	34	3,2941	1,11544
	Toplam	426	3,5704	1,16658
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.	İmalat	97	2,7629	1,23973
	Ticaret	120	2,6250	1,29032
	Hizmet	175	3,0400	1,21466
	İnşaat	34	3,3235	1,06517
	Toplam	426	2,8826	1,24629
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	İmalat	97	2,4845	1,10032
	Ticaret	120	2,4167	1,08142
	Hizmet	175	2,4286	1,11638
	İnşaat	34	2,4412	1,02073
	Toplam	426	2,4390	1,09212
Uluslararası öğrencilerin işletimde staj yapmasını desteklerim.	İmalat	97	3,6495	1,05120
	Ticaret	120	3,6667	1,01529
	Hizmet	175	3,5029	1,09268
	İnşaat	34	3,3529	1,01152
	Toplam	426	3,5704	1,05651

Tablonun devamı bir sonraki sayfada.

		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	İmalat	97	2,5773	1,11650	0,11336
	Ticaret	120	2,3583	1,05954	0,09672
	Hizmet	175	2,4400	1,18205	0,08935
	İnşaat	34	2,4118	1,13131	0,19402
	Toplam	426	2,4460	1,12852	0,05468
İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	İmalat	97	3,5258	1,20841	0,12270
	Ticaret	120	3,2833	1,14630	0,10464
	Hizmet	175	3,1886	1,23823	0,09360
	İnşaat	34	3,0000	1,12815	0,19348
	Toplam	426	3,2770	1,20325	0,05830
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	İmalat	97	3,4742	1,21700	0,12357
	Ticaret	120	3,1833	1,17383	0,10716
	Hizmet	175	3,1257	1,26680	0,09576
	İnşaat	34	2,8529	1,18404	0,20306
	Toplam	426	3,1995	1,23101	0,05964
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştıramayacağını biliyorum.	İmalat	97	2,5464	1,13670	0,11541
	Ticaret	120	2,5667	1,09032	0,09953
	Hizmet	175	2,5086	1,21707	0,09200
	İnşaat	34	2,4412	1,07847	0,18496
	Toplam	426	2,5282	1,15010	0,05572
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	İmalat	97	3,7113	1,04042	0,10564
	Ticaret	120	3,4583	1,02814	0,09386
	Hizmet	175	3,5543	1,00354	0,07586
	İnşaat	34	3,6471	0,81212	0,13928
	Toplam	426	3,5704	1,00632	0,04876
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	İmalat	97	3,5464	1,09944	0,11163
	Ticaret	120	3,7583	1,08462	0,09901
	Hizmet	175	3,3771	1,10148	0,08326
	İnşaat	34	3,2059	0,91385	0,15672
	Toplam	426	3,5094	1,09379	0,05299
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	İmalat	97	3,1134	1,20655	0,12251
	Ticaret	120	2,8167	1,31560	0,12010
	Hizmet	175	2,8114	1,26122	0,09534
	İnşaat	34	2,5588	1,15971	0,19889
	Toplam	426	2,8615	1,26196	0,06114

Sektörlere göre ifadelere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 51'te yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Anova analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 52. S2 ve S21 İfadeleri Anova Testi

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F İstatistiği	Olasılık Değeri
Türkiye'de eğitimi tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	Gruplar Arası	4,447	3	1,482	1,229	0,299
	Grup İçi	509,011	422	1,206		
	Toplam	513,458	425			
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	Gruplar Arası	2,902	3	0,967	0,969	0,407
	Grup İçi	421,483	422	0,999		
	Toplam	424,385	425			
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	Gruplar Arası	3,669	3	1,223	0,898	0,442
	Grup İçi	574,718	422	1,362		
	Toplam	578,387	425			
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.	Gruplar Arası	20,299	3	6,766	4,463	0,004
	Grup İçi	639,833	422	1,516		
	Toplam	660,131	425			
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hükümler.	Gruplar Arası	0,280	3	0,093	0,078	0,972
	Grup İçi	506,633	422	1,201		
	Toplam	506,913	425			
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	Gruplar Arası	4,125	3	1,375	1,234	0,297
	Grup İçi	470,262	422	1,114		
	Toplam	474,387	425			
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hükümler.	Gruplar Arası	2,641	3	0,880	0,690	0,559
	Grup İçi	538,617	422	1,276		
	Toplam	541,258	425			
İşletmemde kısmî/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Gruplar Arası	9,985	3	3,328	2,320	0,075
	Grup İçi	605,329	422	1,434		
	Toplam	615,315	425			
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Gruplar Arası	12,389	3	4,130	2,759	0,042
	Grup İçi	631,651	422	1,497		
	Toplam	644,040	425			
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	Gruplar Arası	0,535	3	0,178	0,134	0,940
	Grup İçi	561,627	422	1,331		
	Toplam	562,162	425			
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında, geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	Gruplar Arası	3,679	3	1,226	1,213	0,305
	Grup İçi	426,708	422	1,011		
	Toplam	430,387	425			
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Gruplar Arası	13,762	3	4,587	3,913	0,009
	Grup İçi	494,700	422	1,172		
	Toplam	508,462	425			
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Gruplar Arası	9,950	3	3,317	2,099	0,100
	Grup İçi	666,879	422	1,580		
	Toplam	676,829	425			

Tablo 52'de yer alan Anova analizi sonuçlarına göre sektörler arasında "Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır." ve "Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.", "İşletmemde kısmî/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim." ifadelerine katılımda istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Bu bulgulara göre uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artmasının Türkiye'deki işsizliği artıracak en çok inşaat sektörü temsilcileri düşünmektedir. Bu ifadeye en az katılım ise ticaret sektöründen gelmiştir. Buna paralel olarak uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğuna en çok katılanlar ticaret sektöründe iken bu ifadeye en az katılanlar inşaat sektöründendir. İşletmesinde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebileceğini en çok ifade edenler imalat sektöründe iken uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebileceğini en az ifade edenler inşaat sektöründekilerdir.

3.3.3. Şirketlerin Sektörlere Göre Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Girişim Faaliyetlerine Dair Yaklaşımı

Tablo 53. S22 İfadelerine Ait Betimsel İstatistikler

	Ortalama	Std. Sapma	Varyans	Çarpıklık	Basıklık
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de ticari girişimlerde bulunmaları desteklenmelidir.	3,2700	1,14374	1,308	-0,477	-0,635
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de şirket kurmaları ve ticari faaliyet yapmaları teşvik edilmelidir.	3,2465	1,18532	1,405	-0,385	-0,789
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin girişim fikirlerini ve faaliyetlerini imkânın ölçüsünde desteklerim.	3,2113	1,12614	1,268	-0,364	-0,638

İfadelere ait betimsel istatistiklerin yer aldığı Tablo 53 incelendiğinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal dağılım referans değerleri arasında (-2,2;-1,1) olduğu görülmektedir. Buna göre ifadelerin normal dağıldığı söylenebilir. Buna göre S22'ye ait istatistiksel analizler parametrik testler dikkate alınarak yapılacaktır.

Tablo 54. S2 ve S22 İfadelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de ticari girişimlerde bulunmaları desteklenmelidir.	İmalat	97	3,1649	1,14273
	Ticaret	120	3,4167	1,19230
	Hizmet	175	3,2229	1,12523
	İnşaat	34	3,2941	1,05971
	Toplam	426	3,2700	1,14374
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de şirket kurmaları ve ticari faaliyet yapmaları teşvik edilmelidir.	İmalat	97	3,1340	1,18699
	Ticaret	120	3,4250	1,24794
	Hizmet	175	3,1657	1,16509
	İnşaat	34	3,3529	1,01152
	Toplam	426	3,2465	1,18532
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin girişim fikirlerini ve faaliyetlerini imkânın ölçüsünde desteklerim.	İmalat	97	3,2165	1,11081
	Ticaret	120	3,2750	1,19496
	Hizmet	175	3,1600	1,12832
	İnşaat	34	3,2353	0,92307
	Toplam	426	3,2113	1,12614

Sektörlere göre ifadelerle ait tanımlayıcı istatistikler, Tablo 54'de yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Anova analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 55. S2 ve S22 İfadeleri Anova Testi

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F İstatistiği	Olasılık Değeri
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de ticari girişimlerde bulunmaları desteklenmelidir.	Gruplar Arası	4,061	3	1,354	1,035	0,377
	Grup İçi	551,895	422	1,308		
	Toplam	555,955	425			
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de şirket kurmaları ve ticari faaliyet yapmaları teşvik edilmelidir.	Gruplar Arası	6,578	3	2,193	1,567	0,197
	Grup İçi	590,542	422	1,399		
	Toplam	597,120	425			
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin girişim fikirlerini ve faaliyetlerini imkân ölçüsünde desteklerim.	Gruplar Arası	0,970	3	0,323	0,254	0,859
	Grup İçi	538,016	422	1,275		
	Toplam	538,986	425			

Anova analiz sonuçlarına göre ifadelerin sektörlere göre ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir.

3.3.4. Şirketlerin Sektörlere Göre Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Ticaret Faaliyetlerine Dair Yaklaşımı

Tablo 56. S23 İfadelerine Ait Betimsel İstatistikler

	Ortalama	Std. Sapma	Varyans	Çarpıklık	Basıklık
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir.	3,6150	1,04360	1,089	-0,814	0,300
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler "Made in Türkiye" ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsattır.	3,7089	1,06042	1,124	-0,730	0,027
Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim.	3,6197	1,03173	1,064	-0,647	0,019

İfadelere ait betimsel istatistiklerin yer aldığı Tablo 56 incelendiğinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal dağılım referans değerleri arasında (-2,2;-1,1) olduğu görülmektedir. Buna göre ifadelerin normal dağıldığı söylenebilir. Buna göre S23'e ait istatistiksel analizler parametrik testler dikkate alınarak yapılacaktır.

Tablo 57. S2 ve S23 İfadelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir.	İmalat	97	3,7629	1,09709	0,11139
	Ticaret	120	3,6667	1,04787	0,09566
	Hizmet	175	3,5200	1,04409	0,07893
	İnşaat	34	3,5000	0,82572	0,14161
	Toplam	426	3,6150	1,04360	0,05056
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler "Made in Türkiye" ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsattır.	İmalat	97	3,7938	1,10810	0,11251
	Ticaret	120	3,8333	1,06379	0,09711
	Hizmet	175	3,5829	1,05740	0,07993
	İnşaat	34	3,6765	0,87803	0,15058
	Toplam	426	3,7089	1,06042	0,05138
Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim.	İmalat	97	3,6701	1,05792	0,10742
	Ticaret	120	3,8000	0,97533	0,08903
	Hizmet	175	3,4857	1,07135	0,08099
	İnşaat	34	3,5294	0,86112	0,14768
	Toplam	426	3,6197	1,03173	0,04999

Sektörlere göre ifadelerine ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 57'de yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Anova analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 58. S2 ve S23 İfadeleri Anova Testi

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F İstatistiği	Olasılık Değeri
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir.	Gruplar Arası	4,471	3	1,490	1,372	0,251
	Grup İçi	458,393	422	1,086		
	Toplam	462,864	425			
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler "Made in Türkiye" ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsattır.	Gruplar Arası	5,373	3	1,791	1,600	0,189
	Grup İçi	472,533	422	1,120		
	Toplam	477,906	425			
Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim.	Gruplar Arası	7,566	3	2,522	2,393	0,068
	Grup İçi	444,828	422	1,054		
	Toplam	452,394	425			

Tablo 58'de yer alan Anova analizi sonuçlarına göre "Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim." ifadesine katılımında sektörler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Buna göre dış ticaret yaptığı ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isteyenler en çok ticaret sektöründe iken nispeten en az hizmet sektöründedir.

3.3.5. Çalışan Deneyimi Olma Durumuna Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrencilik Yaklaşımı

Tablo 59. S26 ve S20 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

Şimdiye kadar Türkiye'de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışanınız oldu mu?		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikasını doğru buluyorum.	Evet	113	3,2035	1,14299	0,10752
	Hayır	313	3,1917	1,08382	0,06126
Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gereklidir.	Evet	113	3,6549	1,23758	0,11642
	Hayır	313	3,4185	1,16324	0,06575
Türkiye'de öğrenim görecekt uluslararası öğrenciler belirli ülke ve bölgelerden kabul edilmelidir.	Evet	113	3,0973	1,36908	0,12879
	Hayır	313	3,1821	1,27930	0,07231
Uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerini desteklerim.	Evet	113	3,0088	1,25709	0,11826
	Hayır	313	2,8115	1,07697	0,06087

İfadelere ait grup istatistikleri Tablo 59'da yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı T-testi analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 60. S26 ve S20 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikasını doğru buluyorum.	Eşit Varyans	0,447	0,504	0,098	424	0,922
	Eşit Olmayan Varyans			0,096	189,353	0,924
Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gereklidir.	Eşit Varyans	0,276	0,600	1,820	424	0,069
	Eşit Olmayan Varyans			1,768	187,974	0,079
Türkiye'de öğrenim görecekt uluslararası öğrenciler belirli ülke ve bölgelerden kabul edilmelidir.	Eşit Varyans	1,674	0,196	-0,592	424	0,554
	Eşit Olmayan Varyans			-0,574	187,067	0,567
Uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerini desteklerim.	Eşit Varyans	2,526	0,113	1,595	424	0,111
	Eşit Olmayan Varyans			1,484	174,813	0,140

Tablo 60'da yer alan bulgulara göre Levene varyans eşitliği testi sonuçları da dikkate alındığında "Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gereklidir." eşit olmayan varyansa sahip olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre şimdiye kadar Türkiye'de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışanı olan işverenler, olmayan işverenlere göre Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artmasını daha çok gerekli bulmaktadır.

3.3.6. Çalışan Deneyimi Olma Durumuna Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Staj ve İstihdamına Dair Yaklaşımı

Tablo 61. S26 ve S21 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

Şimdiye kadar Türkiye'de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışanınız oldu mu?		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Türkiye'de eğitimi tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	Evet	113	3,9115	0,96878	0,09113
	Hayır	313	3,4665	1,12075	0,06335
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	Evet	113	4,1416	0,86466	0,08134
	Hayır	313	3,7444	1,02462	0,05792
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	Evet	113	3,8673	1,07325	0,10096
	Hayır	313	3,4633	1,18190	0,06680
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.	Evet	113	2,6106	1,22061	0,11483
	Hayır	313	2,9808	1,24278	0,07025
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Evet	113	2,7345	1,12613	0,10594
	Hayır	313	2,3323	1,06133	0,05999
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	Evet	113	4,0265	0,87076	0,08191
	Hayır	313	3,4058	1,07039	0,06050
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Evet	113	2,7699	1,15734	0,10887
	Hayır	313	2,3291	1,09648	0,06198
İşletmemde kısmî/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Evet	113	3,7699	1,03517	0,09738
	Hayır	313	3,0990	1,21150	0,06848
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Evet	113	3,7257	1,08766	0,10232
	Hayır	313	3,0096	1,22602	0,06930
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	Evet	113	2,8496	1,15125	0,10830
	Hayır	313	2,4121	1,12921	0,06383
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	Evet	113	3,6018	1,03112	0,09700
	Hayır	313	3,5591	0,99865	0,05645
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Evet	113	3,8319	1,09302	0,10282
	Hayır	313	3,3930	1,07218	0,06060
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Evet	113	3,0088	1,30586	0,12285
	Hayır	313	2,8083	1,24357	0,07029

İfadelere ait grup istatistikleri Tablo 61’de yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı T-testi analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 62. S26 ve S21 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Türkiye’de eğitimini tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	Eşit Varyans	11,769	0,001	3,746	424	0,000
	Eşit Olmayan Varyans			4,010		227,327
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	Eşit Varyans	6,200	0,013	3,675	424	0,000
	Eşit Olmayan Varyans			3,978		232,861
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	Eşit Varyans	7,610	0,006	3,189	424	0,002
	Eşit Olmayan Varyans			3,337		216,633
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye’deki işsizliği artırır.	Eşit Varyans	0,058	0,809	-2,727	424	0,007
	Eşit Olmayan Varyans			-2,750		201,395
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Eşit Varyans	0,594	0,441	3,397	424	0,001
	Eşit Olmayan Varyans			3,304		188,393
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	Eşit Varyans	20,036	0,000	5,538	424	0,000
	Eşit Olmayan Varyans			6,096		241,710
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Eşit Varyans	0,348	0,556	3,609	424	0,000
	Eşit Olmayan Varyans			3,519		189,215
İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Eşit Varyans	7,736	0,006	5,236	424	0,000
	Eşit Olmayan Varyans			5,635		229,965
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Eşit Varyans	2,584	0,109	5,478	424	0,000
	Eşit Olmayan Varyans			5,795		221,582
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	Eşit Varyans	0,365	0,546	3,511	424	0,000
	Eşit Olmayan Varyans			3,480		194,874

Tablonun devamı bir sonraki sayfadadır.

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	0,511	0,475	0,386	424	0,700
	Eşit Olmayan Varyans			0,380	192,764	0,704
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	0,609	0,436	3,711	424	0,000
	Eşit Olmayan Varyans			3,677	194,888	0,000
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	0,000	0,986	1,450	424	0,148
	Eşit Olmayan Varyans			1,417	190,031	0,158

Tablo 62’de yer alan bulgulara göre “Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.” ve “Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.” ifadeleri hariç tabloda mevcut olan tüm ifadeler istatistiksel olarak anlamlıdır. T-testinden elde edilen bulgulara göre şimdiye kadar Türkiye’de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışanı olan işverenler Türkiye’de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışanı olmayan işverenlere göre Türkiye’de eğitimini tamamlayan öğrencilere çalışma izni verilmesine ve uluslararası öğrencilerin staj yapabilme olanaklarının artırılmasına daha sıcak bakmaktadır. Ayrıca bu işverenler uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artmasının ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişleteceğini ve kalifiye uluslararası çalışanların ülke ekonomisine olumlu katkı yapacaklarını düşünmekte ve “Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye’deki işsizliği artırır.” fikrine daha az katılmaktadırlar. Ayrıca şimdiye kadar Türkiye’de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışanı olan işverenler Türkiye’de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışanı olmayan işverenlere göre uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını daha iyi bilmekte ve uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata daha fazla hâkimdirler. Dahası işletmelerinde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri tam zamanlı ve yarı zamanlı istihdam etme noktasında daha heveslidirler.

3.3.7. Çalışan Deneyimi Olma Durumuna Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Girişim Faaliyetlerine Dair Yaklaşımı

Tablo 63. S26 ve S22 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

Şimdiye kadar Türkiye’de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışanınız oldu mu?			Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
	Evet	Hayır				
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’de ticarî girişimlerde bulunmaları desteklenmelidir.	Evet		113	3,4690	1,12655	0,10598
	Hayır		313	3,1981	1,14315	0,06461
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’de şirket kurmaları ve ticarî faaliyet yapmaları teşvik edilmelidir.	Evet		113	3,3805	1,19013	0,11196
	Hayır		313	3,1981	1,18175	0,06680
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin, girişim fikirlerini ve faaliyetlerini imkânım ölçüsünde desteklerim.	Evet		113	3,4071	1,12311	0,10565
	Hayır		313	3,1406	1,12063	0,06334

İfadelere ait grup istatistikleri Tablo 63’te yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı T-testi analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 64. S26 ve S22 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

		F	Anlamlılık	T	Serbestlik	Anlamlılık
		İstatistiği		İstatistiği	Derecesi	
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye’de ticarî girişimlerde bulunmaları desteklenmelidir.	Eşit Varyans	0,139	0,709	2,168	424	0,031
	Eşit Olmayan Varyans			2,183	200,786	0,030
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’de şirket kurmaları ve ticarî faaliyet yapmaları teşvik edilmelidir.	Eşit Varyans	0,044	0,834	1,404	424	0,161
	Eşit Olmayan Varyans			1,399	196,967	0,163
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin girişim fikirlerini ve faaliyetlerini imkânım ölçüsünde desteklerim.	Eşit Varyans	0,070	0,791	2,166	424	0,031
	Eşit Olmayan Varyans			2,163	197,808	0,032

Tablo 64’te yer alan bulgulara göre “Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’de ticarî girişimlerde bulunmaları desteklenmelidir.” ve “Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin girişim fikirlerini ve faaliyetlerini imkânım ölçüsünde desteklerim.” ifadeleri istatistiksel olarak anlamlıdır. Yani daha önce Türkiye’de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışanı olan işverenler, Türkiye’de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışanı olmayan işverenlere göre uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’de ticarî girişimlerde bulunmalarına ve girişim fikirlerinin desteklenmesine daha sıcak bakmaktadır.

3.3.8. Çalışan Deneyimi Olma Durumuna Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Ticaret Faaliyetlerine Dair Yaklaşımı

Tablo 65. S26 ve S23 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

Şimdiye kadar Türkiye’de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışmanız oldu mu?	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler, Türkiye’nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir.	Evet	113	3,8761	0,98319	0,09249
	Hayır	313	3,5208	1,05021	0,05936
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler “Made in Türkiye” ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsattır.	Evet	113	4,0354	0,94424	0,08883
	Hayır	313	3,5911	1,07664	0,06086
Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim.	Evet	113	3,9027	0,96330	0,09062
	Hayır	313	3,5176	1,03799	0,05867

İfadelere ait grup istatistikleri Tablo 65’te yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı T-testi analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 66. S26 ve S23 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

	F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık	
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye’nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir.	Eşit Varyans	5,620	0,018	3,135	424	0,002
	Eşit Olmayan Varyans			3,233	210,455	0,001
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler “Made in Türkiye” ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsattır.	Eşit Varyans	8,933	0,003	3,881	424	0,000
	Eşit Olmayan Varyans			4,127	224,089	0,000
Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim.	Eşit Varyans	4,262	0,040	3,444	424	0,001
	Eşit Olmayan Varyans			3,567	212,191	0,000

T-testi bulgularına göre Tablo 66’da yer alan tüm ifadeler istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre şimdiye kadar Türkiye’de eğitim gören veya mezun statüsünde uluslararası çalışanı olan işverenler, uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendireceğine ve onların birer fırsat olduğuna ve uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerle iş birliklerinin güçlendirilmesi gerektiğine inanmaktadır.

3.3.9. DEİK'e Üye Olma Durumuna Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Staj ve İstihdamına Dair Yaklaşımı

Tablo 67. S7 ve S21 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

DEİK'e üye misiniz?		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Türkiye'de eğitimini tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	Evet	28	3,6786	1,09048	0,20608
	Hayır	398	3,5779	1,10082	0,05518
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	Evet	28	3,8929	0,95604	0,18068
	Hayır	398	3,8467	1,00333	0,05029
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	Evet	28	3,5000	1,23228	0,23288
	Hayır	398	3,5754	1,16329	0,05831
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.	Evet	28	2,9643	1,31887	0,24924
	Hayır	398	2,8769	1,24258	0,06228
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Evet	28	3,1071	1,06595	0,20145
	Hayır	398	2,3920	1,07976	0,05412
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	Evet	28	3,8929	1,19689	0,22619
	Hayır	398	3,5477	1,04387	0,05232
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Evet	28	3,1071	1,03062	0,19477
	Hayır	398	2,3995	1,12167	0,05622
İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Evet	28	3,7143	1,15011	0,21735
	Hayır	398	3,2462	1,20230	0,06027
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Evet	28	3,5714	1,16837	0,22080
	Hayır	398	3,1734	1,23247	0,06178
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	Evet	28	2,9643	1,03574	0,19574
	Hayır	398	2,4975	1,15270	0,05778
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	Evet	28	3,7143	0,89679	0,16948
	Hayır	398	3,5603	1,01382	0,05082
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Evet	28	3,6071	1,19689	0,22619
	Hayır	398	3,5025	1,08748	0,05451
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Evet	28	2,9643	1,34666	0,25449
	Hayır	398	2,8543	1,25727	0,06302

İfadelere ait grup istatistikleri Tablo 67’de yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı T-testi analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 68. S7 ve S21 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Türkiye’de eğitimini tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	Eşit Varyans	0,180	0,671	0,468	424	0,640
	Eşit Olmayan Varyans			0,472	30,999	0,640
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	Eşit Varyans	0,000	0,990	0,236	424	0,814
	Eşit Olmayan Varyans			0,246	31,333	0,807
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	Eşit Varyans	0,601	0,439	-0,330	424	0,741
	Eşit Olmayan Varyans			-0,314	30,483	0,756
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye’deki işsizliği artırır.	Eşit Varyans	0,204	0,652	0,358	424	0,720
	Eşit Olmayan Varyans			0,340	30,469	0,736
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Eşit Varyans	0,913	0,340	3,390	424	0,001
	Eşit Olmayan Varyans			3,429	31,028	0,002
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	Eşit Varyans	0,037	0,848	1,674	424	0,095
	Eşit Olmayan Varyans			1,487	29,961	0,148
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Eşit Varyans	1,655	0,199	3,243	424	0,001
	Eşit Olmayan Varyans			3,491	31,672	0,001
İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Eşit Varyans	1,039	0,309	1,997	424	0,047
	Eşit Olmayan Varyans			2,075	31,299	0,046
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Eşit Varyans	0,376	0,540	1,657	424	0,098
	Eşit Olmayan Varyans			1,736	31,380	0,092
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	Eşit Varyans	1,728	0,189	2,084	424	0,038
	Eşit Olmayan Varyans			2,287	31,894	0,029

Tablonun devamı bir sonraki sayfadadır.

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	0,885	0,347	0,782	424	0,434
	Eşit Olmayan Varyans			0,870	32,056	0,391
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	0,399	0,528	0,489	424	0,625
	Eşit Olmayan Varyans			0,450	30,220	0,656
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	0,221	0,639	0,445	424	0,656
	Eşit Olmayan Varyans			0,420	30,405	0,678

Tablo 68’de yer alan T-testi sonuçlarına göre “Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.” ve “Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.”, “İşletmemde kısmî/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.”, “Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.”, “Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.” ve “İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.” ifadeleri istatistiksel olarak anlamlıdır.

Buna göre DEİK’e üye olan işverenler, üye olmayan işverenlere göre uluslararası öğrencilerin stajları ve öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata daha hâkim oldukları, bu bireylerin hangi sektör ve işlerde çalıştırılıp çalıştırılmayacaklarını daha iyi bildikleri dikkat çekmektedir. Ayrıca uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ve uluslararası öğrencilerin staj yapma imkânlarının artırılmasına daha sıcak bakmaktadırlar.

3.3.10. TİM’e Üye Olma Durumuna Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Staj ve İstihdamına Dair Yaklaşımı

Tablo 69. S8 ve S21 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

TİM’e üye misiniz?		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Türkiye’de eğitimini tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	Evet	112	3,7054	1,06237	0,10038
	Hayır	314	3,5414	1,11045	0,06267
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	Evet	112	3,9643	0,90969	0,08596
	Hayır	314	3,8089	1,02763	0,05799

Tablonun devamı bir sonraki sayfada.

TİM'e üye misiniz?	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	Evet	112	3,5893	1,16676	0,11025
	Hayır	314	3,5637	1,16831	0,06593
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.	Evet	112	2,7768	1,36698	0,12917
	Hayır	314	2,9204	1,20039	0,06774
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Evet	112	2,6339	1,15467	0,10911
	Hayır	314	2,3694	1,06220	0,05994
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	Evet	112	3,7589	1,03319	0,09763
	Hayır	314	3,5032	1,05821	0,05972
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Evet	112	2,6786	1,16414	0,11000
	Hayır	314	2,3631	1,10562	0,06239
İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Evet	112	3,5714	1,15247	0,10890
	Hayır	314	3,1720	1,20530	0,06802
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Evet	112	3,5625	1,11324	0,10519
	Hayır	314	3,0701	1,24667	0,07035
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	Evet	112	2,5804	1,14403	0,10810
	Hayır	314	2,5096	1,15351	0,06510
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında, geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	Evet	112	3,5446	1,03878	0,09816
	Hayır	314	3,5796	0,99601	0,05621
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Evet	112	3,6429	1,08932	0,10293
	Hayır	314	3,4618	1,09317	0,06169
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Evet	112	2,9375	1,28947	0,12184
	Hayır	314	2,8344	1,25297	0,07071

İfadelere ait grup istatistikleri Tablo 69'da yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı T-testi analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 70. S8 ve S21 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Türkiye'de eğitimini tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	Eşit Varyans	1,749	0,187	1,357	424	0,176
	Eşit Olmayan Varyans			1,385	203,417	0,167
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	Eşit Varyans	5,155	0,024	1,414	424	0,158
	Eşit Olmayan Varyans			1,498	218,957	0,135
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	Eşit Varyans	0,011	0,916	0,199	424	0,842
	Eşit Olmayan Varyans			0,199	195,715	0,842
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.	Eşit Varyans	6,161	0,013	-1,047	424	0,296
	Eşit Olmayan Varyans			-0,985	175,742	0,326
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Eşit Varyans	0,658	0,418	2,211	424	0,028
	Eşit Olmayan Varyans			2,125	182,235	0,035
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	Eşit Varyans	0,694	0,405	2,209	424	0,028
	Eşit Olmayan Varyans			2,235	199,691	0,027
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Eşit Varyans	0,146	0,702	2,557	424	0,011
	Eşit Olmayan Varyans			2,495	187,048	0,013
İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Eşit Varyans	1,172	0,280	3,046	424	0,002
	Eşit Olmayan Varyans			3,111	203,521	0,002
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Eşit Varyans	2,862	0,091	3,688	424	0,000
	Eşit Olmayan Varyans			3,891	217,108	0,000
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	Eşit Varyans	0,334	0,564	0,559	424	0,577
	Eşit Olmayan Varyans			0,561	196,916	0,575
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	0,626	0,429	-0,315	424	0,753
	Eşit Olmayan Varyans			-0,309	188,545	0,758

Tablonun devamı bir sonraki sayfadadır.

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	0,031	0,861	1,506	424	0,133
	Eşit Olmayan Varyans			1,509	196,095	0,133
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	0,002	0,967	0,742	424	0,459
	Eşit Olmayan Varyans			0,732	190,685	0,465

T-testi bulgularına göre “Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.”, “Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.”, “Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.”, “İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.” ve “İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.” ifadeleri istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre TİM’e üye olan işverenler üye olmayan işverenlere göre uluslararası öğrencilerin staj yapabilmelerine ilişkin ve uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata daha hâkim ve bu bireyleri tam ve yarı zamanlı istihdam etme hususunda daha isteklidirler.

3.3.11. TİM'e Üye Olma Durumuna Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Ticaret Faaliyetlerine Dair Yaklaşımı

Tablo 71. S8 ve S23 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

TİM'e üye misiniz?	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir.	Evet	112	3,7946	1,01465	0,09588
	Hayır	314	3,5510	1,04787	0,05913
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler “Made in Türkiye” ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsattır.	Evet	112	3,7768	1,12073	0,10590
	Hayır	314	3,6847	1,03884	0,05863
Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim.	Evet	112	3,7768	1,03723	0,09801
	Hayır	314	3,5637	1,02559	0,05788

İfadelere ait grup istatistikleri Tablo 71’de yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı T-testi analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 72. S8 ve S23 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir.	Eşit Varyans	1,881	0,171	2,130	424	0,034
	Eşit Olmayan Varyans			2,163	201,193	0,032
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler "Made in Türkiye" ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsattır.	Eşit Varyans	0,387	0,534	0,789	424	0,431
	Eşit Olmayan Varyans			0,761	183,354	0,448
Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim.	Eşit Varyans	0,110	0,740	1,882	424	0,060
	Eşit Olmayan Varyans			1,872	193,568	0,063

T-testi sonuçlarına göre "Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir." ve "Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim." ifadeleri istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bulgulara göre TİM'e üye olan işverenler uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendireceğine ve onların birer fırsat olduğuna ve uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerle iş birliklerinin güçlendirilmesi gerektiğine inanmaktadır.

3.3.12. İhracat Profiline Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrencilik Yaklaşımı

Tablo 73. S11 ve S20 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

İhracat yapıyor musunuz?		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikasını doğru buluyorum.	Evet	206	3,2476	1,09182	0,07607
	Hayır	220	3,1455	1,10488	0,07449
Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gereklidir.	Evet	206	3,5922	1,15979	0,08081
	Hayır	220	3,3773	1,20442	0,08120
Türkiye'de öğrenim görecekte uluslararası öğrenciler belirli ülke ve bölgelerden kabul edilmelidir.	Evet	206	3,1602	1,30611	0,09100
	Hayır	220	3,1591	1,30232	0,08780
Uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerini desteklerim.	Evet	206	3,0243	1,10184	0,07677
	Hayır	220	2,7136	1,13668	0,07664

İfadelere ait grup istatistikleri Tablo73'te yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı T-testi analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 74. S11 ve S20 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikasını doğru buluyorum.	Eşit Varyans	0,006	0,939	0,959	424	0,338
	Eşit Olmayan Varyans			0,959	422,766	0,338
Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gereklidir.	Eşit Varyans	2,007	0,157	1,874	424	0,062
	Eşit Olmayan Varyans			1,876	423,664	0,061
Türkiye'de öğrenim görecekte uluslararası öğrenciler belirli ülke ve bölgelerden kabul edilmelidir.	Eşit Varyans	0,168	0,682	0,009	424	0,993
	Eşit Olmayan Varyans			0,009	422,001	0,993
Uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerini desteklerim.	Eşit Varyans	2,357	0,125	2,861	424	0,004
	Eşit Olmayan Varyans			2,864	423,488	0,004

T-testi bulgularına göre “Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gereklidir.” ve “Uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerini desteklerim.” ifadeleri istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre ihracat yapan işverenler ihracat yapmayan işverenlere göre Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gerektiğini ve bu doğrultuda uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerini destekleyeceklerini ifade etmektedirler.

3.3.13. İhracat Profiline Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Staj ve İstihdamına Dair Yaklaşımı

Tablo 75. S11 ve S21 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

İhracat yapıyor musunuz?		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Türkiye’de eğitimini tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	Evet	206	3,7087	1,05119	0,07324
	Hayır	220	3,4682	1,13229	0,07634
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	Evet	206	3,9563	0,95408	0,06647
	Hayır	220	3,7500	1,03202	0,06958

Tablonun devamı bir sonraki sayfadadır.

İhracat yapıyor musunuz?		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	Evet	206	3,7476	1,09293	0,07615
	Hayır	220	3,4045	1,21067	0,08162
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.	Evet	206	2,6942	1,28354	0,08943
	Hayır	220	3,0591	1,18636	0,07998
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Evet	206	2,4515	1,06614	0,07428
	Hayır	220	2,4273	1,11821	0,07539
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	Evet	206	3,7233	1,02464	0,07139
	Hayır	220	3,4273	1,06808	0,07201
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Evet	206	2,4903	1,08083	0,07531
	Hayır	220	2,4045	1,17235	0,07904
İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Evet	206	3,4854	1,13365	0,07898
	Hayır	220	3,0818	1,23593	0,08333
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Evet	206	3,4029	1,17194	0,08165
	Hayır	220	3,0091	1,25691	0,08474
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	Evet	206	2,5777	1,12674	0,07850
	Hayır	220	2,4818	1,17222	0,07903
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	Evet	206	3,5680	1,00862	0,07027
	Hayır	220	3,5727	1,00645	0,06786
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Evet	206	3,6942	1,04001	0,07246
	Hayır	220	3,3364	1,11672	0,07529
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Evet	206	2,9612	1,26431	0,08809
	Hayır	220	2,7682	1,25545	0,08464

İfadelere ait grup istatistikleri Tablo 75'te yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı T-testi analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 76. S11 ve S21 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Türkiye'de eğitimini tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	Eşit Varyans	3,276	0,071	2,268	424	0,024
	Eşit Olmayan Varyans			2,274	423,970	0,023
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	Eşit Varyans	4,588	0,033	2,138	424	0,033
	Eşit Olmayan Varyans			2,144	423,933	0,033
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	Eşit Varyans	5,417	0,020	3,063	424	0,002
	Eşit Olmayan Varyans			3,073	423,441	0,002
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.	Eşit Varyans	2,811	0,094	-3,049	424	0,002
	Eşit Olmayan Varyans			-3,041	415,358	0,003
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Eşit Varyans	0,264	0,608	0,228	424	0,820
	Eşit Olmayan Varyans			0,228	423,859	0,819
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	Eşit Varyans	2,413	0,121	2,915	424	0,004
	Eşit Olmayan Varyans			2,919	423,748	0,004
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Eşit Varyans	1,363	0,244	0,783	424	0,434
	Eşit Olmayan Varyans			0,785	423,900	0,433
İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Eşit Varyans	1,986	0,160	3,505	424	0,001
	Eşit Olmayan Varyans			3,515	423,823	0,000
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Eşit Varyans	0,408	0,523	3,339	424	0,001
	Eşit Olmayan Varyans			3,347	423,993	0,001
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	Eşit Varyans	0,996	0,319	0,859	424	0,391
	Eşit Olmayan Varyans			0,860	423,706	0,390
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	0,239	0,625	-0,049	424	0,961
	Eşit Olmayan Varyans			-0,049	422,045	0,961

Tablonun devamı bir sonraki sayfadadır.

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	1,890	0,170	3,416	424	0,001
	Eşit Olmayan Varyans			3,424	423,988	0,001
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	0,449	0,503	1,580	424	0,115
	Eşit Olmayan Varyans			1,580	421,756	0,115

T-testi sonuçlarına göre “Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.”, “Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.”, “Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.”, “Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.” ve “Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.” ifadelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre ihracat yapan işverenler, yapmayan işverenlere göre Türkiye’deki uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ve istihdam edilebilmelerine ve mezunların da istihdam edilebilmelerine daha çok destek vermektedirler. Ayrıca uluslararası öğrencilerin ve mezunların istihdam edilmelerinin işsizliği artırmayacağını, bilakis ülkemizdeki iş gücü havuzunu genişleteceğini ve Türkiye ekonomisine olumlu katkı yapacağını düşünmektedirler.

3.3.14. İhracat Profiline Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Ticaret Faaliyetlerine Dair Yaklaşımı

Tablo 77. S11 ve S23 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

İhracat yapıyor musunuz?		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye’nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir.	Evet	206	3,7476	0,99969	0,06965
	Hayır	220	3,4909	1,07053	0,07218
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler “Made in Türkiye” ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsattır.	Evet	206	3,8301	1,04777	0,07300
	Hayır	220	3,5955	1,06199	0,07160
Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim.	Evet	206	3,8058	0,99813	0,06954
	Hayır	220	3,4455	1,03444	0,06974

Tablo 78. S11 ve S23 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir.	Eşit Varyans	3,766	0,053	2,553	424	0,011
	Eşit Olmayan Varyans			2,559	423,997	0,011
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler "Made in Türkiye" ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsattır.	Eşit Varyans	1,160	0,282	2,294	424	0,022
	Eşit Olmayan Varyans			2,295	422,837	0,022
Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim.	Eşit Varyans	2,394	0,123	3,655	424	0,000
	Eşit Olmayan Varyans			3,659	423,614	0,000

T-testi sonuçlarına göre işverenlerin ihracat yapıp yapmadıklarına göre ifadelerin tümü istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre ihracat yapan işverenler, ihracat yapmayan işverenlere nispeten "Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir.", "Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler "Made in Türkiye" ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsattır." ve "Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim." ifadelerine daha fazla katılım göstermektedir. Dolayısıyla ihracat yapan işverenler uluslararası öğrenci ve mezunların istihdamının önemli olduğunu düşünmektedirler.

3.3.15. İthalat Profiline Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrencilik Yaklaşımı

Tablo 79. S13 ve S20 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

İthalat yapıyor musunuz?		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikasını doğru buluyorum.	Evet	145	3,1379	1,12806	0,09368
	Hayır	281	3,2242	1,08377	0,06465
Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gereklidir.	Evet	145	3,4828	1,16728	0,09694
	Hayır	281	3,4804	1,19843	0,07149
Türkiye'de öğrenim görece uluslararası öğrenciler belirli ülke ve bölgelerden kabul edilmelidir.	Evet	145	3,0621	1,35514	0,11254
	Hayır	281	3,2100	1,27421	0,07601
Uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerini desteklerim.	Evet	145	2,8069	1,14441	0,09504
	Hayır	281	2,8932	1,12249	0,06696

Tablo 80. S13 ve S20 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikasını doğru buluyorum.	Eşit Varyans	0,008	0,930	-0,768	424	0,443
	Eşit Olmayan Varyans			-0,758	281,050	0,449
Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artması gereklidir.	Eşit Varyans	1,319	0,251	0,019	424	0,985
	Eşit Olmayan Varyans			0,019	297,921	0,985
Türkiye'de öğrenim görece uluslararası öğrenciler belirli ülke ve bölgelerden kabul edilmelidir.	Eşit Varyans	1,100	0,295	-1,111	424	0,267
	Eşit Olmayan Varyans			-1,089	275,838	0,277
Uluslararası öğrencilere yönelik burs faaliyetlerini desteklerim.	Eşit Varyans	0,732	0,393	-0,747	424	0,455
	Eşit Olmayan Varyans			-0,743	286,190	0,458

T-testi bulgularına göre işverenlerin ithalat yapıp yapmamalarına göre ifadeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

3.3.16. İthalat Profiline Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Staj ve İstihdamına Dair Yaklaşımı

Tablo 81. S13 ve S21 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

İthalat yapıyor musunuz?		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Türkiye'de eğitimini tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	Evet	145	3,6276	1,06683	0,08860
	Hayır	281	3,5623	1,11669	0,06662
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	Evet	145	3,9172	1,03080	0,08560
	Hayır	281	3,8149	0,98267	0,05862
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	Evet	145	3,5310	1,18471	0,09839
	Hayır	281	3,5907	1,15872	0,06912
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.	Evet	145	2,8000	1,26711	0,10523
	Hayır	281	2,9253	1,23553	0,07371

Tablonun devamı bir sonraki sayfada.

İthalat yapıyor musunuz?		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Evet	145	2,5034	1,10003	0,09135
	Hayır	281	2,4057	1,08850	0,06493
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	Evet	145	3,7310	1,08176	0,08984
	Hayır	281	3,4875	1,03545	0,06177
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Evet	145	2,4966	1,13115	0,09394
	Hayır	281	2,4199	1,12829	0,06731
İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Evet	145	3,3103	1,27212	0,10564
	Hayır	281	3,2598	1,16808	0,06968
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Evet	145	3,2966	1,26449	0,10501
	Hayır	281	3,1495	1,21262	0,07234
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	Evet	145	2,5241	1,20233	0,09985
	Hayır	281	2,5302	1,12439	0,06708
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	Evet	145	3,5931	1,10237	0,09155
	Hayır	281	3,5587	0,95484	0,05696
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Evet	145	3,5793	1,15872	0,09623
	Hayır	281	3,4733	1,05906	0,06318
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Evet	145	2,8069	1,31918	0,10955
	Hayır	281	2,8897	1,23285	0,07355

İfadelere ait grup istatistikleri Tablo 81'de yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı T-testi analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 82. S13 ve S21 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Türkiye'de eğitimi tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	Eşit Varyans	1,823	0,178	0,581	424	0,562
	Eşit Olmayan Varyans			0,589	303,041	0,556
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	Eşit Varyans	0,000	0,999	1,001	424	0,317
	Eşit Olmayan Varyans			0,986	279,153	0,325

Tablonun devamı bir sonraki sayfadadır.

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	Eşit Varyans	0,136	0,713	-0,500	424	0,617
	Eşit Olmayan Varyans			-0,497	285,476	0,620
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.	Eşit Varyans	0,141	0,707	-0,983	424	0,326
	Eşit Olmayan Varyans			-0,975	284,715	0,330
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Eşit Varyans	0,028	0,867	0,875	424	0,382
	Eşit Olmayan Varyans			0,872	288,409	0,384
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	Eşit Varyans	0,145	0,704	2,265	424	0,024
	Eşit Olmayan Varyans			2,233	280,144	0,026
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Eşit Varyans	0,001	0,975	0,664	424	0,507
	Eşit Olmayan Varyans			0,663	290,445	0,508
İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Eşit Varyans	3,041	0,082	0,411	424	0,682
	Eşit Olmayan Varyans			0,399	270,247	0,690
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Eşit Varyans	0,853	0,356	1,169	424	0,243
	Eşit Olmayan Varyans			1,153	280,599	0,250
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	Eşit Varyans	1,972	0,161	-0,052	424	0,959
	Eşit Olmayan Varyans			-0,051	274,542	0,960
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	4,937	0,027	0,334	424	0,739
	Eşit Olmayan Varyans			0,319	257,249	0,750
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	1,889	0,170	0,948	424	0,344
	Eşit Olmayan Varyans			0,921	269,182	0,358
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	1,570	0,211	-0,641	424	0,522
	Eşit Olmayan Varyans			-0,627	274,385	0,531

T-testi sonuçlarına göre “Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.” ifadesi %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre ithalat yapan işverenler ithalat yapmayan işverenlere göre işletmelerinde uluslararası öğrencilerin staj yapmasına daha olumlu bakmaktadırlar.

3.3.17. Dış İşler Departmanı Olma Durumuna Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Staj ve İstihdamına Dair Yaklaşımı

Tablo 83. S16 ve S21 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

Şirketinizin dış işler departmanı var mı?		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Türkiye'de eğitimi tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	Evet	146	3,6164	1,14627	0,09487
	Hayır	280	3,5679	1,07549	0,06427
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	Evet	146	3,9521	0,99884	0,08266
	Hayır	280	3,7964	0,99712	0,05959
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	Evet	146	3,6164	1,17009	0,09684
	Hayır	280	3,5464	1,16612	0,06969
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.	Evet	146	2,7534	1,26797	0,10494
	Hayır	280	2,9500	1,23175	0,07361
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Evet	146	2,6301	1,10805	0,09170
	Hayır	280	2,3393	1,07224	0,06408
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	Evet	146	3,7260	1,01384	0,08391
	Hayır	280	3,4893	1,07091	0,06400
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Evet	146	2,6712	1,14536	0,09479
	Hayır	280	2,3286	1,10355	0,06595
İşletmemde kısmî/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Evet	146	3,4795	1,13999	0,09435
	Hayır	280	3,1714	1,22368	0,07313
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Evet	146	3,4110	1,19580	0,09897
	Hayır	280	3,0893	1,23678	0,07391
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	Evet	146	2,6712	1,15734	0,09578
	Hayır	280	2,4536	1,14127	0,06820
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	Evet	146	3,5685	1,04984	0,08689
	Hayır	280	3,5714	0,98478	0,05885
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Evet	146	3,6301	1,16272	0,09623
	Hayır	280	3,4464	1,05273	0,06291
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Evet	146	2,8836	1,33654	0,11061
	Hayır	280	2,8500	1,22357	0,07312

Tablo 84. S16 ve S21 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Türkiye'de eğitimini tamamlayan uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmelidir.	Eşit Varyans	0,321	0,571	0,433	424	0,666
	Eşit Olmayan Varyans			0,424	278,203	0,672
İşletmeler talep ettikleri takdirde Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencileri veya mezunları çalıştırabilmelidir.	Eşit Varyans	1,288	0,257	1,528	424	0,127
	Eşit Olmayan Varyans			1,527	293,640	0,128
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamının artması ülkemizdeki kalifiye iş gücü havuzunu genişletir.	Eşit Varyans	0,347	0,556	0,587	424	0,557
	Eşit Olmayan Varyans			0,587	293,210	0,558
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin sayısının artması Türkiye'deki işsizliği artırır.	Eşit Varyans	0,596	0,441	-1,548	424	0,122
	Eşit Olmayan Varyans			-1,534	286,726	0,126
Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Eşit Varyans	0,429	0,513	2,627	424	0,009
	Eşit Olmayan Varyans			2,600	285,761	0,010
Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.	Eşit Varyans	3,193	0,075	2,205	424	0,028
	Eşit Olmayan Varyans			2,243	308,523	0,026
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.	Eşit Varyans	0,631	0,427	3,002	424	0,003
	Eşit Olmayan Varyans			2,967	284,683	0,003
İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Eşit Varyans	1,104	0,294	2,524	424	0,012
	Eşit Olmayan Varyans			2,580	312,876	0,010
İşletmemde tam zamanlı statüsünde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.	Eşit Varyans	0,031	0,861	2,577	424	0,010
	Eşit Olmayan Varyans			2,604	302,893	0,010
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye'de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.	Eşit Varyans	0,058	0,811	1,859	424	0,064
	Eşit Olmayan Varyans			1,851	290,506	0,065
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların performansları arasında geldikleri ülkeler bakımından fark bulunduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	1,920	0,167	-0,029	424	0,977
	Eşit Olmayan Varyans			-0,028	278,145	0,978

Tablonun devamı bir sonraki sayfadadır.

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki kalifiye çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	1,160	0,282	1,649	424	0,100
	Eşit Olmayan Varyans			1,598	269,829	0,111
Kalifiye olmasa da uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki çalışanların Türkiye ekonomisine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.	Eşit Varyans	2,171	0,141	0,260	424	0,795
	Eşit Olmayan Varyans			0,253	272,388	0,800

T-testi bulgularına göre “Uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.”, “Uluslararası öğrencilerin işletmemde staj yapmasını desteklerim.”, “Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin istihdamına ilişkin güncel mevzuata hâkimim.”, “İşletmemde kısmi/yarı zamanlı statüsünde Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.”, “İşletmemde tam zamanlı statüsünde Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyleri istihdam edebilirim.” ve “Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireylerin Türkiye’de hangi sektörlerde ve işlerde çalıştırılmayacağını biliyorum.” ifadeleri istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre şirketin de dış işler departmanı bulunan işverenler bulunmayan işverenlere göre uluslararası öğrencilerin stajı ve mezunların da istihdamına ilişkin güncel mevzuata ve hangi sektörlerde çalıştırılıp çalıştırılmayacağı meselesine daha hâkim gözükmektedirler. Paralelinde uluslararası öğrencilerin staj yapmalarına ve yine uluslararası öğrenci ve mezunların yarı ve tam zamanlı istihdam edebilecekleri fikrine daha olumlu bakmaktadırlar.

3.3.18. Dış İşler Departmanı Olma Durumuna Göre Şirketlerin Uluslararası Öğrenci veya Mezunlarının Ticaret Faaliyetlerine Dair Yaklaşımı

Tablo 85. S16 ve S23 İfadelerine Ait Grup İstatistikleri

Şirketinizin dış işler departmanı var mı?		Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye’nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir.	Evet	146	3,7397	1,07674	0,08911
	Hayır	280	3,5500	1,02181	0,06106
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler “Made in Türkiye” ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsattır.	Evet	146	3,8356	1,10814	0,09171
	Hayır	280	3,6429	1,03051	0,06158
Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim.	Evet	146	3,8699	0,94149	0,07792
	Hayır	280	3,4893	1,05404	0,06299

İfadelere ait grup istatistikleri Tablo 85’te yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu tanımlayıcı istatistiklerin, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı T-testi analiz bulgularına göre değerlendirilecektir.

Tablo 86. S16 ve S23 İfadeleri Levene Varyans Eşitliği Testi

		F İstatistiği	Anlamlılık	T İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirir.	Eşit Varyans	0,000	0,987	1,786	424	0,075
	Eşit Olmayan Varyans			1,756	280,953	0,080
Uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler "Made in Türkiye" ürünlerinin dünyaya ihraç edilmesinde bir fırsattır.	Eşit Varyans	0,323	0,570	1,785	424	0,075
	Eşit Olmayan Varyans			1,745	276,080	0,082
Dış ticaret yaptığım ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak isterim.	Eşit Varyans	6,506	0,011	3,666	424	0,000
	Eşit Olmayan Varyans			3,798	324,442	0,000

T-testi sonuçlarına göre Tablo 86'da yer alan ifadelerin tamamı istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre şirketinde dış işler departmanı bulunan işverenler bulunmayan işverenlere göre uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirdiğine ve yerli ürünlerin ihracatı noktasında bunun bir fırsat olduğuna inanmakta ve bu bağlamda dış ticaret yaptıkları ülkelerde uluslararası öğrenci veya mezun statüsündeki bireyler ile iş birlikleri kurmak istediklerini belirtmektedirler.

3.4. Nitel Araştırma Bulguları

Şekil 20. Derinlemesine Görüşme Yapılan İstanbul Ticaret Odası Üyesi İşletmeler

Araştırmanın nitel boyutunda Şekil 20’de sunulan İstanbul Ticaret Odasına kayıtlı meslek komitelerinde yer alan 17 işletme yöneticisi ile görüşme sağlanmıştır. Nitel verilerin analizinde yapılan görüşmeler ve deşifre bulgularının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler içerik analizine tâbi tutulmuş ve araştırma soruları doğrultusunda birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde kodlanarak yorumlanmıştır.

3.4.1. Çalışma Yaklaşımı, İstihdam Dinamikleri ve Yetenek Açığı

İşletme yöneticileri, yüksek nitelikli bireylerin uluslararası iş piyasasında çok rekabetçi olduklarını vurgularken bu durum, yerel piyasadaki fırsatların yetersizliği ve yetenek politikasının yeniden değerlendirilmesi gerekliliğine işaret ediyor. Nitelikli adayların yurt dışında kolayca iş bulabilmesi, yerel iş gücünün potansiyelinin iş piyasalarında değerlendirilemediğini gösteriyor.

“...Bizim istediğimiz kalifikasyondaki kişi çok rahat yurt dışında iş buluyor...” (Bilgi teknolojileri sektörü)

“Maalesef şöyle teknoloji ve gelişmişlik açısından daha düşük ülkelerden bize yabancı geliyor. ... Maalesef bizim ülkemizde en büyük eksiklik lisan.” (İlaç ve tıbbi cihaz sektörü)

Farklı sektörlerde özellikle inşaat, konut, mühendislik, medya, tiyatro, sinema, mobilya ve eğitim gibi alanlarda teknik ve ara eleman eksikliği öne çıkıyor. Yeterli sayıda nitelikli eleman bulunamaması, ücretlerin ve iş gücü maliyetlerinin yükselmesine yol açarken tüm sektörlerin personel rejimini ve iş gücü verimliliğini de olumsuz etkiliyor.

“...Bizim sektörümüzde sahne önünde zaten ağırlıklı olarak kendi vatandaşlarımız olan Türk oyuncular, Türk sanatçılar yer alır fakat set arkasında tabii ki birçok yabancı uyruklu vatandaşın da çalıştığını görüyoruz. Özellikle sinemada bu birazcık daha fazla tabii tiyatroya göre... fakat tiyatrodada mesela yabancı uyruklu çalışan sahne arkasında çok kişi yok ihtiyaç var mı var fazlasıyla var...” (Bilgi, iletişim ve medya sektörü)

“...Teknik bölümde çok ihtiyaç var örneğin sette ışık asistanına ışık operatörüne ses operatörüne reji asistanına kamera ... bu alanlarda hem çok büyük ihtiyaç var hem de çok büyük eksiklik var...” (Bilgi, iletişim ve medya sektörü)

“...Mobilyadan anlayan montaj elemanları bulamıyoruz.” (Mobilya sektörü)

“İnşaat ve konut sektöründe özellikle ara elemanlarda ciddi sıkıntı çekiyoruz ...düşünün demircinin, kaportacının maaşı 100.000 TL asgari ücret 17.000 TL niye bunlar ... çünkü ara eleman bulamıyorsunuz.” (İnşaat ve konut sektörü)

“...Ara demeyelim de aranan eleman diyelim o aranan elemanlar konusunda sıkıntı var.” (Sağlık hizmetleri sektörü)

“...Şoför bulamıyoruz yükleme elemanı bulamıyoruz saha ekibinde çalışacak arkadaşları bulamıyoruz beyaz yakalı bulabiliyoruz ama iş yükünü yani bedensel olarak çalışacak işçiyi bulamıyoruz.” (Mimarlık ve Mühendislik sektörü)

“...Üniversitelerimizin yetiştirdiği öğretmenlerin İngilizce bilmediklerini düşünüyorum. Teknik İngilizce hiç bilmiyorlar. Yani ihtiyaç duyduğumuzda yabancı öğretmenleri de çalıştırıyorum. Ben kendi iş yerlerinde de yabancı çalıştırıyorum, ihtiyaç da duyuyorum.” (Eğitim sektörü)

“...Enflasyondan kaynaklı ücret politikalarıyla alakalı da piyasalarda oldukça ciddi hareketler var tabii şirketler arasında bankalar arasında değişiklikler var. Şirketler umumiyetle enflasyonu telafi edecek şekilde davranıyorlar. Biz de öyle davranıyoruz personelimizin elinden tutmaya çalışıyoruz...” (Finans sektörü)

Çalışanların oturma, ikamet veya çalışma izinlerinin süresinin dolması, iş gücü piyasasında sık sık tecrübeli çalışan kaybına neden oluyor. Bu durum özellikle turizm sektöründe sürekliliği olumsuz etkileyerek sektörün bilgi birikimini azaltıyor.

“Çalışanların oturma / ikamet veya çalışma izni bitince hemen kaçak durumuna düşmesi, geri gönderme merkezlerine alınması nedeniyle çok sık eleman kaybediyoruz ve tecrübeli eleman problemi yaşamaktayız.” (Turizm-Otel sektörü)

Kültürel uyum ve dil becerileri, iş yerinde etkili iletişimin temelini oluşturuyor. Yöneticiler, yerli özelliklerin ve yüksek oranda ‘yerlilik’ beklentisinin, iletişim kalitesini artırdığını ifade ediyor. Buna karşın yabancı çalışanlarla yaşanan uyum ve bağlılık sorunları, iş süreçlerinde verimliliği düşürebiliyor.

“...Nedense ya güvenilirlik problemi yaşadık dil yani şimdi Türkiye’de Türkçe bilmek bir özellik değil ama sonuçta Türkiye’de Türkçe konuşuyorsunuz iyi bir iletişim elde edemedik ... %25 yabancılar olabiliyor %75 yerli yani burada yüksek oranda bir yerlilik istiyoruz.” (Bilgi teknolojileri sektörü)

“...Sektörde istihdam akışkanlığı çok yüksek olduğu için yabancı olduğunda burada daha çok bunu yaşıyoruz çünkü aidiyet duygusu ve sadakat duyguları çok yüksek olmuyor...” (Bilgi teknolojileri sektörü)

İşe alım süreçlerinde adaylardan üniversite referansı, mülakat performansı ve dil yeterliliği gibi kriterler talep edilerek nitelikli ve uygun iş gücü seçimi hedeflenir. Bu uygulama hem yerli hem de yabancı adayların eşit değerlendirilmesini sağlayarak iş gücü kalitesinin artırılmasına katkıda bulunur.

“Türk çalışanlar ile aynı imkânı sağlıyoruz.” (Turizm-Otel sektörü)

“Üniversite referansı istiyoruz, mülakat yapıyoruz ve dil arıyoruz.” (Turizm-Otel sektörü)

Mevcut iş gücü modelinde yerli çalışanlara uygulanan kısıtlamaların yabancı çalışanlara oranla daha ağır olduğu yönündeki eleştiriler, istihdamda adalet ve eşitlik gerekliliğini ortaya koyuyor. Bu durum, iş yerinde sorumlulukların ve yükümlülüklerin dengelenmesi ihtiyacını gündeme getiriyor.

“... Yabancı istihdamının düzenlenmesi lazım; kendi için de çalıştığı sürece burada olmalı yani bir yerli, bir kendi milletimizden olanın sırtına yüklediğimiz bütün yükleri yüklüyoruz. Öbürüne hiçbir yük yüklemiyoruz şart aramıyoruz...” (Bilgi teknolojileri sektörü)

Yabancı çalışanlar sahip oldukları üniversite eğitimi, dil bilgisi ve sosyal yetkinlikleri sayesinde iş ortamına sorunsuz entegre olabiliyor ve bu özellikleri, işletmelere objektif bir bakış açısı kazandırıyor. Bu avantajlar, farklı kültürlerin getirdiği esnek çözümlerle birleştiğinde iş gücü verimliliğini artırıyor.

“Dil bilmeleri, üniversite okumaları, sosyal olmaları gibi birçok avantajları var.” (İnşaat sektörü)

“Üniversite mezunu olduklarından ve sosyal adaptasyon, dil vb. yeteneklere sahip şekilde geldiklerinden dolayı hiç yabancılik çekmeden iyi bir şekilde çalışmaktadırlar.” (Turizm-Otel sektörü)

İşletmeler, uluslararası öğrenci ve mezunların staj ve istihdam süreçlerinde üniversiteler ve devlet kurumlarıyla iş birliğinin artırılması gerektiğini savunuyor. Mevzuatın basitleştirilmesi ve bilgi paylaşımının sistematik hâle getirilmesi, daha etkin bir istihdam modeli oluşturulmasına olanak tanıyacaktır.

“Kendi öğrencimize ve işsizlerimize imkân sağlayacağımız alanlardan ziyade daha nitelik olarak ihtiyaç duyduğumuz alanlarda bu prosedürlerin düzenlenip öğrenci stajı veya uzaktan veya hibrit veya dönemsel çalışma imkânları getirilmesi fayda olur.” (İlaç ve tıbbi cihaz sektörü)

3.4.2. Mevzuat ve Bürokratik Engeller

İşletme yöneticileri, uluslararası öğrenci ve mezun istihdamına yönelik mevzuatın yetersizliğini ve bürokratik süreçlerin zorlayıcılığını sıklıkla dile getirmişlerdir. Yurt dışındaki uygulamalara kıyasla Türkiye’de stajyer ve çalışma izinlerine ilişkin prosedürlerin karmaşıklığı, işverenlerin istihdam stratejilerini olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Bu durum, esnek ancak karmaşık olmayan uygulamaların benimsenmesi gerekliliğini ortaya koyuyor.

“Mesela İngiltere’de eğitime gidenlerin haftalık 6 saat 8 saat ve 12 saat çalışma izni verilirken bizim ülkemizde böyle stajyer programında çalışma izni verilmiyor. Çalışma demek aynı zamanda sigorta demek. Çünkü iş kazası demek yani bir sigorta yaptıramadığımız insanı da çalıştırmak istemiyoruz o yüzden.” (İlaç ve tıbbi cihaz sektörü)

Uluslararası öğrencilerin staj ve istihdam süreçleri karmaşık bürokratik prosedürler yüzünden gereğinden uzun sürüyor bu da işverenlerin yabancı stajyer ve çalışan alımını kısıtlıyor. Yöneticiler, bu engellerin üniversiteler ve ilgili devlet kurumlarıyla çözülmesinin, istihdamın etkinliğini artıracığına inanıyor.

“...Setlerde çalışan çok az yabancı uyruklu çalışan gördüm ya bu kadar ihtiyaç olup bu kadar az çalışanın olmasını da bu prosedüre bağlıyorum ... Çünkü sadece normal bir Türk vatandaşını alıp sigorta yapıp iş başı yaptırabiliyorken yabancı bir öğrenciyi staja almanız için ... öncelikle üniversiteden onay almanız gerekiyor ... SSK’dan bir çalışma izni talebi yapmanız gerekiyor ... Yani bu prosedürler 2 iken 7 oluyor...” (Bilgi, iletişim, medya sektörü)

“...Üniversite nasıl ki Türk öğrenci gönderiyor stajını tamamlamak için aynı şekilde ... sadece SGK girişini yapıp çalıştırabileceğim gibi bir yabancı öğrenci de gönderirse ... tabii ki onu da çalıştırabilirim yani prosedür olmadan.” (Bilgi, iletişim, medya sektörü)

Farklı ülkelerdeki sıkı düzenlemeler ile Türkiye’deki nispeten serbest istihdam ortamı arasında belirgin farklar mevcuttur. Özellikle Japonya örneğinde olduğu gibi çalışanın uzun süre aynı iş yerinde kalmasını sağlayan sistemler, Türkiye’deki esnek fakat istikrarı düşük yapının aksine uzun vadeli bağlılık oluşturabilir. Ayrıca yabancıların geçici statüde kalması, sektörlerde kalıcı iş gücü oluşumunu zorlaştırıyor.

“...Mesela istihdam şartını, bir yerde çalışıyor olmaya bağlamak gibi ya da özellikle Japonya bu konuda çok gelişkin ... Orada oturma izni, çalışmaya bağlı oluyor ... Bizim Türkiye’de bu konuda ciddi bir regülasyon olmadığı için ... aşırı, ne diyelim serbest bir piyasa söz konusu...” (Bilgi teknolojileri sektörü)

3.4.3. Eğitim Sistemi ve Nitelik Eleştirisi

Eğitim sistemi, nitelikli iş gücü yetiştirilmesi noktasında eleştiriliyor özellikle de üniversitelerin öğrenci seçiminde kaliteye odaklanması gerektiği savunuluyor. Yöneticiler, zorlaştırılmış bir eğitim sistemini ve kaliteli öğrencilerin tercih edilmesini destekleyerek diplomanın ve mezuniyet kalitesinin korunmasının önemine değiniyor.

“...Ben iyi öğrencinin gelmesi taraftarıyım. Akademik kaygısı olan öğrencilerin gelmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum.” (İlaç ve tıbbi cihaz sektörü)

Sonuç ve Öneriler

Uluslararası öğrenci ve mezun statüsündeki bireyler, genel anlamda Türkiye'deki iş gücü piyasasında önemli bir potansiyel fırsat olarak görülüyor. Ancak bu potansiyelin henüz tam olarak değerlendirilemediği; *mevcut mevzuat, ücret beklentileri, dil bariyeri ve kültürel uyum* gibi engellerin süreci kısıtladığı gözleniyor. İşletmelerin önemli bir kısmı, bu bireylerin istihdamına sıcak bakarken uzun vadeli kalıcılık konusunda endişelerle birlikte işten ayrılma oranlarının yüksek olması, sürdürülebilir istihdamın sağlanabilmesi adına çözülmesi gereken temel sorunlar arasında yer alıyor.

Sektörel bazda bakıldığında farklı sektörlerde uluslararası öğrenci ve mezunlara yönelik algılar belirgin farklılıklar gösteriyor. Özellikle *inşaat* sektöründeki temsilciler, bu bireylerin sayısının artmasının işsizliği yükseltebileceği endişesini taşıırken *dış ticaret, yazılım, satış ve pazarlama* gibi uluslararası odaklı alanlarda ise bu çalışanların sağladığı ekonomik ve kurumsal katkılar ön plana çıkıyor. Ayrıca işletmelerin %62,9'unun bu tür çalışanların sayısını artırmayı planladığı verisi, genel memnuniyet ve gelecekte artacak istihdam potansiyelini ortaya koyuyor.

Mevzuat ve idari süreçlerin mevcut durumu, uluslararası öğrenci/mezun istihdamı konusunda önemli bir engel teşkil ediyor. Güncel mevzuatın sadeleştirilmesi, izin süreçlerinin kısaltılması ve uygulamaların şeffaştırılması yönündeki talepler, deneyimli işverenlerin vurguladığı bir ihtiyaç olarak öne çıkıyor. Bu bağlamda mevcut düzenlemelerin daha kurumsal ve işlevsel bir çerçeveye oturması hem işverenlerin hem de çalışanların beklentilerinin daha iyi karşılanmasına olanak sağlayacaktır.

Sektörel farklılıkların göz önüne alınması, yeni istihdam stratejilerinin belirlenmesinde kritik önem taşıyacaktır. *Ticaret ve imalat sektörleri*, uluslararası öğrenci ve mezunların kalifiye iş gücü havuzunu genişleterek ekonomik katkıyı artıracığına inanırken inşaat sektöründeki işverenler, işsizlik kaygılarını daha belirgin şekilde dile getiriyorlar. Daha önce uluslararası çalışan istihdamı deneyimi olan işverenler, staj ve tam/yarı zamanlı istihdam imkânlarının artırılmasına yönelik olumlu yaklaşımlarıyla referans oluştururken bu farklılıklar sektör bazlı özelleştirilmiş politikaların geliştirilmesinin gerekliliğini ortaya koyuyor.

Uluslararası ticaret alanında faaliyet gösteren işverenler, uluslararası öğrencilerin ve mezunların Türkiye'nin küresel rekabet gücünü artırdığına inanıyor. Bu çerçevede, dış ticaret yaptıkları ülkelerde bu bireylerle iş birlikleri kurmak ve ticarî ağları güçlendirmek, ülkenin uluslararası ticaretteki konumunu pekiştirecek stratejik adımlar olarak görülüyor. Ayrıca girişimcilik destekleri ve ticarî girişimlerde bu bireylerin rolü, uzun vadeli büyüme hedefleri doğrultusunda önem arz ediyor.

Eğitim, staj ve burs desteklerinin artırılması yönünde de önemli talepler ortaya çıkıyor. İhracat yapan işverenler, Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının artırılmasını ve burs faaliyetlerinin teşvik edilmesini, kalifiye iş gücü oluşturulması açısından kritik buluyor. Bu yaklaşım, uluslararası öğrencilerin staj yapma ve tam/yarı zamanlı istihdam olanaklarına yönelik olumlu tutumlarıyla birleşerek uzun vadeli entegrasyon stratejilerinin oluşturulmasına zemin hazırlayacaktır.

Sonuç olarak uluslararası öğrenci ve mezunların Türkiye'deki iş gücü piyasasına entegrasyonu; mevzuatın sadeleştirilmesi, sektör bazlı özelleştirilmiş politikalar, deneyime dayalı uygulamalar, uluslararası iş birliklerinin güçlendirilmesi ve eğitim-staj destekleri gibi çok boyutlu stratejik adımların atılmasıyla mümkün olacaktır. Bu tür bütüncül politikaların uygulanması sadece iş gücü piyasasının niteliklerini artırmakla kalmayıp Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirecek, eğitim ihracatını ve yabancı yatırımları destekleyerek sürdürülebilir ekonomik büyümeye katkı sağlayacaktır.

Öneriler

1

Mevzuat Reformu ve Uygulama İyileştirmeleri

- ☑ Dağınık hâldeki hukuk metinleri yerine bütüncül bir bağlamda “uluslararası öğrenci mevzuatı” ortaya konmalıdır.
- ☑ Mevzuatın oluşturulması ve geliştirilmesi sürecinde iş dünyasından detaylı görüşler alınmalıdır.
- ☑ Bu mevzuatın içinde uluslararası öğrenci ve mezunların staj ve istihdamına yönelik “kolaylaştırıcı” maddeler bulunmalıdır.
- ☑ Avrupa’dakine benzer bir mantıkla öğrenci vizesi olan kişiler, ek bir başvuru yapmadan doğrudan yarı zamanlı çalışma hakkına sahip olabilmeli. Buna göre de uluslararası öğrenciler, yılda 120 tam gün veya 240 yarım gün çalışma hakkına sahip olmalıdır.
- ☑ Çalışma izni başvurularında, şirketlere ek maliyet yüklenmemeli ve başvuru şartları basitleştirilmelidir. Örneğin başvuru için gerekli olan en az çalışan sayısı gibi koşullar esnetilmelidir.
- ☑ Başarılı uluslararası öğrencilere üniversitelerde araştırma görevlisi olma fırsatı tanınmalı ve bu pozisyonlar için belirli kontenjanlar ayrılmalıdır.

2

Sektörel Özelleştirme ve Strateji Geliştirme

- ☑ İnşaat, ticaret, imalat, hizmet ve dış ticaret gibi sektörlerin uluslararası öğrenci/mezun istihdamına yönelik ihtiyaçlarının belirlenerek, sektör bazlı özelleştirilmiş stratejilerin geliştirilmesi.
- ☑ Ticaret ve imalat sektörlerinde kalifiye iş gücünün ekonomik katkısının artırılmasına yönelik politikaların ön plana çıkarılması, inşaat sektöründeki işsizlik kaygılarının ise minimize edilmesi.
- ☑ Uluslararası mezunların Türkiye’nin ihtiyacı olan sektörlerde istihdamı için özel kotalar uygulanmalıdır. Örneğin “A sektörü için Afrika kotası”, “B sektörü için Türk dünyası kotası”, “C sektörü için Balkan kotası”, “D sektörü için Arap ülkeleri kotası” gibi.

3

Eğitim-İş Piyasası Entegrasyonu ve Üniversite İş Birlikleri

- ☑ Üniversiteler ve Yüksek Öğretim Kurumunun müfredatı sektör ihtiyaçlarıyla uyumlu hâle getirecek ve uluslararası öğrencilerin mesleki yetkinliklerini artıracak ortak programlar geliştirmesi.
- ☑ İşletmelerle üniversiteler arasında staj, hibrit veya dönemsel çalışma programları aracılığıyla doğrudan iş birliğinin teşvik edilmesi.
- ☑ Üniversitelerin uluslararası öğrencilere yönelik “kurumsal yapı” ve “faaliyetleri/uygulamaları”na yönelik işletmelerin destekleri durumunda, işletmelere başta “dış ticaret” olmak üzere çok yönlü pozitif ayrımcılık imkânları sunulmalıdır.
- ☑ İşletmelerin uluslararası öğrencilere staj imkânı sunmaları durumunda, her stajyer öğrenci için işletmelere “uluslararasılaşma puanı” verilmelidir. Bu puan sayesinde, işletmelerin dış ticaret işlemlerinde kolaylaştırmalar sunulmalıdır.

4

Eğitim ve Burs Destekleri

- ☑ Devletin, ihracat yapan işverenlerle iş birliği içinde, Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısını artırmaya yönelik daha seçici ve rekabetçi burs faaliyetlerini desteklemesi.
- ☑ Mevzuatı güncelleştirmek kaydıyla İstanbul Ticaret Odası ve benzeri meslek örgütlerinin, uluslararası öğrencilerin kalifiye iş gücü oluşturmaya katkıda bulunacak nitelikli eğitime yönelik destek mekanizmaları geliştirmesi.
- ☑ İhracat yapan işletmelerin uluslararası öğrencilere verdikleri burs ve eğitim destekleri, uluslararası öğrenci çalıştırma sayılarında “ilave” istihdam imkânı sağlamalıdır.

5

Uluslararası Ticaret ve İş Birliği Perspektifi

- ☑ İşletmelerin, dış ticaret yaptıkları ülkelerde uluslararası öğrenci/mezunlarla iş birlikleri kurmasını teşvik edecek stratejilerin geliştirilmesi.
- ☑ İstanbul Ticaret Odasının uluslararası ticarete rekabet gücünü artıracak iş ağları ve iş birliği platformları oluşturması, böylece yerli ürünlerin ihracatının desteklenmesi.
- ☑ YTB destekli “Türkiye Mezunları” derneklerine yönelik bir işletmenin maddi ve manevi desteği, işletmenin dış ticaret faaliyetlerinde pozitif katkı olarak dönmelidir.

6

Kurumsal Bilgi Paylaşımı
ve Rehberlik Hizmetleri

- ☑ İstanbul Ticaret Odası ve ilgili devlet kurumlarının, işverenlere uluslararası öğrenci/mezun istihdamına ilişkin güncel mevzuat, uygulama örnekleri ve başarı hikayelerini içeren rehberlik hizmetleri sunması.
- ☑ İşletmelerin deneyimlerini paylaşabileceği, bilgi alışverişi yapılacak platformların oluşturulması ve bu sayede sektörel en iyi uygulamaların yaygınlaştırılması.
- ☑ Ticaret Bakanlığı tarafından Türkiye’den mezun olup Türkiye ile ticaret yapanların envanterinin hazırlanması ve gerektiğinde KVV kuralları ihlal edilmeyecek şekilde işletmelerin hizmetine sunulmalıdır.
- ☑ İstanbul Ticaret Odası öncülüğünde uluslararası öğrenci/mezun kariyer ve istihdam portalı kurulmalı.

7

Uzun Vadeli İstihdam ve
Entegrasyon Teşvikleri

- ☑ Uluslararası öğrencilerin ve mezunların Türkiye’de kalıcılığını artırmak amacıyla uzun vadeli çalışma ve kalıcı oturma izinlerinin düzenlenmesi.
- ☑ İşletmelere yönelik vergi indirimleri, sübvansiyonlar ve kariyer gelişim programları gibi teşvik mekanizmalarıyla uluslararası öğrenci/mezun istihdamının desteklenmesi.
- ☑ Uluslararası mezunlardan olup Türkiye’de 10 yıl bulunmuş olanlara, Türkiye ile ticaret yapmaya devam etme koşulu ile kalıcı oturma izni verilmeli.

Kaynakça

- Akpınar, Teoman & Nazlı Çağıl Küçüköksel (2022), “Dünya’da ve Türkiye’de Uluslararası Öğrenci Hareketliliği ve Ülkelere Katkıları,” *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), ss. 140-151.
- Alio, İmam Hissein, Azamat Arpachiev & Salman Narlı (2023), *ABD’de Uluslararası Öğrencilik*, İstanbul, UDEF Yayınları.
- Arpachiev, Azamat (2024), *İngiltere’de Uluslararası Öğrencilik*, İstanbul, UDEF Yayınları.
- Australia Government Department of Education, “Education export income - Financial Year,” (Çevrimiçi) <https://www.education.gov.au/international-education-data-and-research/education-export-income-financial-year>, 26.11.2024.
- Bolat, Mehmet Ali (2017), “Türkiye’nin Uluslararası Öğrenci Politikası: Durum Tespiti ve Öneriler”, *Uluslararası Öğrencilik: Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Perspektifler*, İstanbul, ss. 8-19.
- Campus France (2022), *L’impact Économique des Étudiants Internationaux en France*, (Çevrimiçi) https://ressources.campusfrance.org/publications/observatoire/fr/impact_economique_etudiants_internationaux_fr.pdf, 27.10.2024.
- Cannings, James, Maike Halterbeck & Gavan Conlons (2023), *The Benefits and Costs of International Higher Education Students to the UK Economy*, UK, London Economics Ltd.
- Cebeci, Mustafa (2015), “Sosyolojik Açından Göç ve Göçmenlerin Sosyal Kültürel Entegrasyonları: Kavramsal Bir Çalışma,” *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu*, Eds. Kadir Canatan vd., İstanbul, İZU Yayınları, ss. 135-158.
- DEİK (2013), *Uluslararası Yüksek Öğretim ve Türkiye’nin Konumu*, (Çevrimiçi) <https://www.deik.org.tr/Uploads/Uluslararası-Yuksekokretim-Hareketliliği-ve-Türkiye-Nin-Konumu-Raporu-2.Pdf>, 13.09.2024.
- Demir, İ. (2020), *SPSS ile İstatistik Rehberi*, İstanbul, Efe Akademi.
- Ekici, Süleyman & Gökhan Tuncel (2015), “Göç ve İnsan,” *Birey ve Toplum Dergisi*, 5 (9), ss. 9-22.
- Fahlevi, Heru (2016), “Economic Implication of International Student Mobility For Host Countries - Evidences from Western Countries,” *Uluslararası Öğrenci Sempozyumu - Bildiriler Kitabı 2015*, İstanbul, Harf Yayınları, ss. 141-152.
- Government of Canada (2023), “Economic Impact of International Education in Canada - 2022,”

(Çevrimiçi) <https://www.international.gc.ca/education/assets/pdfs/RKA-International-student-imp-act-2022-En.pdf>, 19.11.2024.

İstanbul Planlama Ajansı - İPA (2025), *Öğrenci Yaşam Maliyeti Araştırması*, (Çevrimiçi) <https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/genel/istanbulda-ogrenci-yasam-maliyeti-arastirmasi-2024-2025/>, 10.01.2025.

Kabirova, Aigul, Azamat Arpachiev & Salman Narlı (2023a), *Avustralya'da Uluslararası Öğrencilik*, İstanbul, UDEF Yayınları.

Kabirova, Aigul, Azamat Arpachiev & Salman Narlı (2023b), *Japonya'da Uluslararası Öğrencilik*, İstanbul, UDEF Yayınları.

Kabirova, Aigul, Azamat Arpachiev & Salman Narlı (2023c), *Uluslararası Öğrencilerin Türkiye'ye Ekonomik Katkısı*, İstanbul, UDEF Yayınları.

Keskin, Uğur (2020), "Küreselleşmenin Ortaya Çıkardığı Yeni Bir Alt Kültür: Uluslararası Öğrenciler," *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), ss. 242-257.

Kızılkın, Can (2023), "2015 Mülteci Krizi Sonrası Ege Denizi'nde Göçün Güvenlikleştirilmesi: Yunanistan'ın Ulusal Göç ve Ulusal Entegre Politikaları," *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi, Cumhuriyetin Yüzüncü Yılı Özel Sayısı*, ss. 71-126.

Koyuncu, Ahmet Ayhan (2019), "Türkiye'nin Uluslararası Öğrenci Politikası," *Uluslararası Öğrencilik: Entegrasyon, İstihdam ve Politika*, Ed. Osman Akgül, İstanbul, İlke Yayınları, ss. 9-22.

KV Overseas Education (2023), "Cost to Study in USA for International Students: Tuition & Living," (Çevrimiçi) <https://www.studies-overseas.com/blogs/cost-to-study-in-usa>, 27.10.2024.

NAFSA (2023), "The United States Of America: Benefits from International Students," (Çevrimiçi) https://www.nafsa.org/sites/default/files/media/document/EconValue-2023_final.pdf, 27.10.2024.

NAFSA (2024), "Economic Value Statistics," (Çevrimiçi) <https://www.nafsa.org/policy-snd-advocacy/policy-resources/nafsa-international-student-economic-value-tool-v2>, 23.11.2024.

Özer, Mahmut (2012), "Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler," *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2 (1), ss. 10-13.

Özoğlu, Murat, Bekir S. Gür & İpek Coşkun (2012), *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler*, İstanbul, SETA Yayınları.

Öztürk, Mehmet (2019), "Bir Kamu Diplomasisi Uygulaması Olarak Aksaray Üniversitesi Örneğinde Türkiye'nin Uluslararası Öğrenci Kabulü," *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (4), ss. 1097-1121.

Seggie, Fatma Nevra & Hakan Ergin (2018), *Yükseköğretimin Uluslararasılaşmasına Güncel Bir Bakış:*

- Türkiye’de Uluslararası Akademisyenler*, İstanbul, SETA Yayınları.
- Süygün, M. Sami & Fatih Kaplan (2021), “Uluslararası Öğrencilerle Uluslararası Ticaret,” *Gümrük Ticaret Dergisi*, 8 (25), ss. 25-35.
- TGSP (2021), *Sivil Toplum Kuruluşları İçin Bir Rehber: Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler*, Ankara, TDV Yayınları.
- TÜİK (06.02.2024), “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2023,” (Çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684>, 02.12.2024.
- UDEF (2022), *Türkiye’de Uluslararası Öğrenci Olmak: Sorunlar ve Zorluklar” Çalıştay Raporu*, Ankara, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBU), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (AHBV) ve Asma Köprü Uluslararası Öğrenci Derneği.
- UNESCO, “Other policy relevant indicators: Outbound internationally mobile students by host region,” (Çevrimiçi) <https://data.uis.unesco.org/index.aspx?queryid=3807>, 2.12.2024.
- Uni-Italia & the Italian Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation (2023), *The Economic Impact of International Students and Graduates on Host Countries*, Rome, s. 32.
- Uysal, İ. & Kılıç, A. F. (2021). “Normal dağılım ikilemi”. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 12(1), 220-248.
- Yılmaz, Gülşen & Nezahat Güçlü (2021), “Türkiye’de Uluslararası Öğrenci Hareketliliğinin Görünümü,” *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11 (1), ss. 245-256.
- YÖK (2021), *Yükseköğretimde Hedef Odaklı Uluslararasılaşma*, (Çevrimiçi) <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2021/yuksekogretimde-hedef-odakli-uluslararasilasma.pdf>, 25.10.2024.
- YÖK, “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi,” (Çevrimiçi) <https://istatistik.yok.gov.tr/>, 20.11.2024.
- 2922 Sayılı Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun.*

TÜRK İŞ DÜNYASININ ULUSLARARASI ÖĞRENCİLİK YAKLAŞIMI, TECRÜBE VE BEKLENTİLERİ

Ülkeler arasındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve diplomatik ilişkilerde eğitim yoluyla kurulan bağlar günümüzde her zamankinden daha stratejik bir rol oynamaktadır. Türkiye özellikle İstanbul özelinde uluslararası öğrenci hareketliliğinin bölgesel bir cazibe merkezi hâline gelmiş bir ülke konumundadır. Bu hareketlilik, Türk iş dünyası için iş gücü piyasaları, dış ticaret ve girişimcilik ekosistemi açısından yeni fırsatlara da kapı aralamaktadır.

Elinizdeki bu rapor, yaşanan gerçeklikler dikkate alınarak uluslararası öğrencilik olgusunu Türk iş dünyasının bakış açısından ele almaktadır. İstanbul Ticaret Odasına kayıtlı işletmeler ile İstanbul ili ölçeğinde yürütülen saha araştırmalarından elde edilen kantitatif ve kalitatif bulgular/veriler; işverenlerin staj, istihdam, dış ticaret ve girişimcilik gibi alanlarda uluslararası öğrencilere yönelik yaklaşımlarını, deneyimlerini ve beklentilerini bütüncül biçimde ortaya koymaktadır. Bununla birlikte raporda işletmelerin özellikle istihdam süreçlerinde karşılaştığı yasal ve yapısal engeller tanımlanırken uluslararası öğrencilerin Türkiye'nin ihracat vizyonuna, girişimcilik ekosistemine ve iş gücü ihtiyacına nasıl cevap verebileceği saha bulguları üzerinden kapsamlı biçimde tartışılmakta ve öneriler geliştirilmektedir.

Uluslararası öğrenciliği yalnızca bir eğitim faaliyeti değil aynı zamanda kalkınma politikalarının önemli bir bileşeni olarak ele alan bu rapor; politika yapımcılar, işverenler, akademisyenler ve tüm paydaşlar için önemli bir başvuru kaynağı olma niteliği taşımaktadır.